

Elin Maria Fiane

Utviklingstrekk ved bibliotekarrollen i mindre fag- og forskningsbibliotek

en kvalitativ undersøkelse om tjenesteutvikling og forskningsstøtte i instituttsektoren

**Masteroppgave 2018
Master i Bibliotek, styring og ledelse**

OsloMet – Storbyuniversitetet, Institutt for Arkiv- bibliotek- og informasjonsfag

Sammendrag

Denne studien undersøker hvordan bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek arbeider for å støtte forskningen i egne institusjoner. Det ble brukt kvalitativ metode og 7 semistrukturerte intervjuer ble utført og analysert tematisk i fase 1 for å undersøke hvordan de arbeider i dag. I fase 2 ble det gjennomført et fokusgruppeintervju med 5 av deltakerne fra fase 1, hvor fremtidige oppgaver og kompetanse ble diskutert. I analysen ble Kuhlthaus modell for informasjonsformidling brukt, sammen med Daland & Hiddles bruk av modellen innen forskerstøtte. Informantene arbeidet innenfor hele Kuhlthau's modell, noen også med mer. Følgelig ble modellen utvidet med et nivå 6 Forsker for denne oppgaven. Abbot, Cox & Corral og Seminelli ble brukt for å analysere resultatene i lys av profesjonen. Viktigste funn er at Open access fører, og har ført til, nye oppgaver og tjenester. Forvaltning av samlinger og tilrettelegging for best mulig formidling og gjenfinning blir viktigere. Bibliotekarenes kompetanse og utvidet datakompetanse vil være nyttig framover. Største utfordringen er å vise hvorfor og hvordan denne kompetansen er nyttig for institusjonene.

English summary

This study investigates, using qualitative methods, how librarians in small academic libraries are working to support research. In phase 1, to find out how they work today, 7 single interviews were conducted and thematically analyzed. In phase 2 a focus group interview with 5 of the informants from phase 1 was conducted to find out what they thought about the future. Kuhlthau's model of mediation was used to analyze the results, together with Daland & Hidle's use of the model in research support. The informants were working at all levels of Kuhlthau's model, and some even with more. Therefore, to get a full overview, the model was extended with a level 6 Researcher for this study. Abbot, Cox & Corral, and Seminelli were used to analyze the results in view of the profession. The most important findings are that Open Access still leads to new tasks and services. Administration of collection for better dissemination and retrieval will be more important in the future. The skills as librarians, together with computer skills were deemed to be the most useful skills in the future. The greatest challenge is to show why and how these skills are important to the institutions.

Forord

Det å gjennomføre et masterstudium har vært svært lærerikt, på mange nivå. Både innholdet i masterundersøkelsen, det å planlegge og gjennomføre intervjuer og fokusgruppe, og selve det å forske og undersøke har gitt utrolig mye. En stor takk til informantene som velvillig stilte opp og ga av sin tid i en travel hverdag. Det var utrolig spennende og givende.

Stor takk også til veileder Anita Sandberg som bidro sterkt til struktur på oppgaven, og også var den første til å foreslå fokusgruppe som metode i fase 2.

Til slutt tusen takk til familie som har bidratt med innspill og holdt ut med bøker og papirer over alt, og ikke minst gitt meg både tid og rom slik at det var mulig å gjennomføre.

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	1
2.	Problemstilling	2
3.	Formål	4
4.	Tidligere forskning	4
4.1	Bibliotekarprofesjonen, bibliotekarrollen og forskningsstøtte	5
4.2	Forskningsstøtte.....	6
5.	Teori	8
5.1	Bibliotekarrollen og nivå for bruk av kompetanse	8
5.1.1	Nivå 6 – utvidelse av modellen	11
5.2	Bibliotekarprofesjonen.....	11
6.	Metode	13
6.1	Fase 1: Valg av metode	14
6.2	Utfordringer med semistrukturerte intervjuer.....	16
6.3	Gjennomføring av fase 1 – semistrukturerte intervjuer	17
6.4	Utfordringer ved gjennomføringen av fase 1.....	18
6.5	Fase 2 – valg av metode	19
6.6	Utfordring ved den kvalitative metoden «fokusgruppeintervju»	20
6.7	Gjennomføringen av fokusgruppeintervjuet	21
6.8	Utfordringer ved gjennomføringen av fase 2.....	21
7.	Etikk i forskningen.....	22
8.	Validitet og reliabilitet.....	23
9.	Bakgrunnsinformasjon	24
9.1	Instituttene i undersøkelsen.....	25
9.2	Bibliotekene i undersøkelsen.....	26
9.3	Norges forskningsråd (NFR) og åpen publisering	26
10.	Funn fra Fase 1 - intervjuene	28
10.1	Nye oppgaver	29
10.2	Open Access og publisering	31
10.3	Hvilke oppgaver er fjernet?	33
10.4	Nye roller	34
10.5	Kompetanse og fagkunnskap.....	35
10.6	Bibliotekarens kjernekompetanse	36
10.7	Oppsummering fase 1.....	37
11.	Funn fra fase 2 - fokusgruppa	39
11.1	Bibliotekarprofesjonens delingskultur	40

11.2	Roller	41
11.3	Bibliotekarkompetanse i nye oppgaver	44
11.4	Unyttig kjernekompetanse?	46
11.5	Profesjonskamp eller?	48
11.6	Kompetanse, selvtillit og å jobbe alene	50
11.7	Open Access og en ny hverdag?	52
11.8	Institusjonelt arkiv og egenarkivering	54
11.9	Oppsummering fase 2.....	56
12.	Analyse del 1: Bibliotekarens rolle etter modell av Kuhlthau	58
12.1	Nivå 1 - Organisator	59
12.2	Nivå 2 - Lokalisator	60
12.3	Nivå 3 - Identifikator	61
12.4	Nivå 4 - Veileder	62
12.5	Nivå 5 - Rådgiver	63
12.6	Nivå 6 - Forsker	64
13.	Analyse del 2: Bibliotekarprofesjonen i lys av Abbott	65
13.1	Teknologisk utvikling.....	66
13.2	Profesjonskamp	66
13.3	Open Access og bibliometri	67
14.	Drøfting.....	67
14.1	Nye oppgaver og tradisjonell bibliotekarkompetanse	68
14.2	Roller for dagens bibliotekarer	70
14.3	Profesjonskamp	72
14.4	Bibliotekarers status og hvordan vise sin kompetanse	74
14.5	Framtidig kompetanse og bibliotekarutdanningen	75
15.	Konklusjon	76
16.	Litteratur	79
17.	Vedlegg	80

1. Innledning

I Norge er det mange små fagbibliotek og noe av disse finnes i forskningsinstitutter. Norges forskningsråd, (NFR), definerer instituttsektoren som institutter som har forskning og utvikling som sin primære aktivitet. Det overordnede målet for instituttene er å utføre forskning for næringsliv, forvaltning og samfunnet for øvrig, samt å utvikle kunnskap og innovasjon på viktige nasjonale områder, totalt står de for ca 24% av den totale forskningen i Norge.

I Forskningsrådets strategi for instituttsektoren 2014-2018 står det følgende i kapitlet om utfordringer for sektoren:

Mange av forskningsinstituttene i Norge er relativt små sammenlignet med tilsvarende institusjoner i andre land. Generelt synes det å være slik at små organisasjoner er mer sårbare for endringer i markedet enn store organisasjoner, og at store organisasjoner i større grad vil kunne ha infrastruktur og støttefunksjoner som er nødvendige for å delta i konkurransen om forskningsmidler (Forskningsrådet, 2014, s. 5).

Mange forskningsinstitutter har vært gjennom store omstillingsprosesser. I løpet av de siste årene er flere institutter flyttet sammen med andre større institusjoner. Eksempelvis er Statens institutt for forbruksforskning og Arbeidsforskningsinstituttet nå organisert under det nye universitetet OsloMet, uten eget fagbibliotek men med tilgang til bibliotek og læringscenter ved OsloMet. Man sentraliserer for å skape mer robuste forskningsmiljøer, og tenker at dette skal være mer effektivt ved at de får tilgang til den større institusjonens administrative ressurser.

I forbindelse med disse fusjonene ser vi at flere fag- og forskningsbibliotek forsvinner. Det har samtidig vært en trend med nedbemanning i små fag- og forskningsbibliotek i sammenheng med at bibliotekarere pensjoneres, og da er det kanskje 1-2 ansatte igjen i biblioteket og skal forsøke å effektivisere virksomheten. Som beskrevet i artikkelen «Fagbibliotek + Open Access = sant»:

Virksomheten blir mer krevende, mens bemanningen ofte minker, spesielt dersom ledelsen i morinstitusjonen ikke har forståelse for hvilket arbeid som ligger bak alle tjenestene fagbiblioteket tilbyr. Små fagbibliotek er avhengig av å være synlige, både innenfor og utenfor morinstitusjonen, for også på den måten for å legitimere sin eksistens (Fiane, Aksetøy & Sæther, 2016, s. 54).

I tillegg til organisatoriske endringer, forandres fag- og forskningsbibliotekenes rolle i instituttene. Endringene drives frem av den teknologiske utviklingen og av økonomiske krav som tvinger fram andre måter å organisere selve arbeidet på (Abbott, 1998). Mens man i folkebibliotek snakker om møteplasser og i universitets- og høgskolebibliotek snakker om læringsarenaer, er ikke bibliotek som sted fokus i mindre fag- og forskningsbibliotek. De møter andre utfordringer som hvordan bruke bibliotekarkompetanse for være relevante for sine morinstitusjoner. Det blir i liten grad forsket på denne sektoren, litteraturen er hovedsakelig opptatt av akademiske bibliotek i større læreinstusjoner. Det er derfor interessant å undersøke hvordan hverdagen er for bibliotekarer som jobber ved mindre forskningsinstitutter og også å forsøke å avdekke hvordan fremtidsutsiktene er for denne typen bibliotek.

2. Problemstilling

Man kan stille seg mange spørsmål om hvordan små fag- og forskningsbibliotek kommer til å utvikle seg i årene fremover, men i denne masteroppgaven har jeg valgt å fokusere på hvordan et utvalg bibliotekledere forholder seg til dagens utvikling. Min overordnede problemstilling er derfor:

Hvordan ser bibliotekledere i mindre forskningsinstitusjoner på bibliotekarenes rolle i et nåtidig og fremtidig perspektiv?

Siden problemstillingen er forholdsvis åpen, har jeg funnet det hensiktsmessig å konkretisere den i to underordnede spørsmål, der det første legger mest vekt på dagens situasjon, mens det andre er mer fremtidsrettet.

1. Hvilke oppgaver utfører bibliotekarer i mindre fag- og forskningsbibliotek i dag og hvilke av oppgavene mener biblioteklederne krever bibliotekarkompetanse?
2. Hva tenker biblioteklederne om bibliotekarens framtidige rolle; hvilke nye tjenester/oppgaver kan/bør utvikles med utgangspunkt i bibliotekarens kompetanse?

Det første spørsmålet sikter seg inn mot å kartlegge de mange oppgavene dagens bibliotekarer arbeider med. I fagbiblioteksektoren er det for tiden stort fokus på tjenester og roller innen forskningsstøtte og hva bibliotekarer kan bidra med på dette området (Daland & Hidle, 2016). For å avgrense oppgaven velger jeg derfor å ha et særlig fokus på tjenester innen forskningsstøtte, (heretter kun kalt forskningsstøtte), definert som bibliotek tjenester som øker forskningseffektiviteten og/eller bidrar til verdiskaping i forskningsprosessen.

Når NFR og andre som finansierer forskning krever åpen tilgang til forskningsresultater så har bibliotekarene fått en viktig rolle og mange oppgaver innenfor dette arbeidet, som kvalitetssikring av publikasjoner og vitenarkiv. Andre oppgaver er å tilrettelegge informasjon slik at forskerne selv kan finne fram, drive opplæring i informasjonskompetanse og bidra som rådgivere og samarbeidspartnere i prosjekter.

I denne oppgaven vil det kartlegges oppgaver av denne typen og drøfte i hvilken grad de forutsetter bibliotekarkompetanse, samtidig undersøkes om det foregår en profesjonskamp mellom bibliotekarer og tilstøtende profesjoner ved hjelp av Abbotts teori (Abbott, 1998).

Det andre spørsmålet kan ses i sammenheng med at fremtiden til små fag- og forskningsbibliotek virker usikker, og at det er en utfordring for bibliotekledere å vite hvordan de best kan understøtte sin institusjons mål og tilpasse tjenestene til den stadig skiftende forskerhverdagen. Institusjonene må effektivisere og kan ikke ha flere ansatte i administrative stillinger enn nødvendig. For bibliotekene kan det bety færre ansatte og mindre økonomiske midler, samtidig som de får flere oppgaver og stadig økte utgifter til for eksempel litteraturlagring.

Ligger bibliotekets framtid i samlinger, teknologi eller tjenester? Dersom man endrer elektroniske abonnement til å betale for at forskere får publisere i stedet for at abonnenter får lese, hva blir da bibliotekarens rolle innenfor publisering og Open Access? Vil det fremdeles være behov for et institusjonelt arkiv og en rolle for bibliotekaren for å kvalitetssikre åpen publisering, såkalt Open Access? Hva skal den nye fagbibliotekarrollen være: Innkjøper som bestiller og skaffer informasjon på forespørsel, eller administrator av systemer? Tidsskriftredaktør, rådgiver eller prosjektmedarbeider? Kort sagt hvilke oppgaver mener biblioteklederne at det er særlig viktig at bibliotekarene beholder og videreutvikler, fordi de har den beste kompetansen på området.

3. Formål

Det finnes mye litteratur om nye tjenester i universitets- og høyskolebibliotek som har større mulighet til å fordele oppgaver ettersom de har flere ansatte bibliotekarer. Det har imidlertid vært vanskelig å finne litteratur om mindre fagbibliotek med mellom 1-4 bibliotekarer.

Formålet er følgelig å vise en side av utviklingen av fagbibliotekarprofesjonen i Norge som ikke er så mye beskrevet fra før, og peke på noen utviklingstrender i små fag- og forskningsbibliotek. Det er også et ønske at oppgaven kan være relevant i en videre sammenheng og bidra til nytenkning rundt tjenester og oppgaver i fagbibliotek generelt.

Det er videre et mål å identifisere oppgaver som kan inspirere andre fagbibliotekarer til å se hva bibliotekarprofesjonen kan bidra med i en forskningsinstitusjon, og kanskje gi noen innspill til utdannelsen av fagbibliotekarer. Det har vært lite fokus på små fag- og forskningsbibliotek i bibliotekforskningen i Norge, slik at dette kan bli et bidrag til et mer helhetlig bilde av biblioteksektoren.

4. Tidligere forskning

Det er utført omfattende søk i forskjellige litteratur- og referansebaser som LISTA, Oria, ISI Web of Science og Taylor & Francis for å finne litteratur om temaet knyttet mot mindre fagbibliotek. Det forskes vanligvis ikke på så små fag- og forskningsbibliotek, det vil si de med færre enn 5 bibliotekarer. Det er flere artikler om utvikling av bibliotekstjenester i akademiske bibliotek som hovedsakelig analyserer større universitetsbibliotek, men de kan likevel være relevant for denne oppgaven.

Søketermene som ble brukt er forskningsstøtte, bibliotekarrollen, nye tjenester, Open Access, og akademiske bibliotek. Dessuten fokus på å finne litteratur med bibliotekarens synspunkt, det vil si intervjuundersøkelser blant bibliotekarer.

Flere artikler beskriver forskningsstøtte som en trend som er i sterk utvikling innen bibliotekarprofesjonen, hvor man skifter fokus til brukerne, (heretter kalt forskerne), og hvordan det endrer bibliotekarrollen (Astrom & Hansson, 2013; Cox & Corral, 2013; Cox & Pinfield, 2014; Delaney & Bates, 2015). Det er interessant for reliabiliteten dersom funnene i min undersøkelse samsvarer med funnene i disse artiklene. I de neste kapitlene har jeg trukket fram relevant litteratur å sammenligne med. Det var også disse artiklene som ble brukt som

utgangspunkt for å utforme intervjuguiden. Hvordan bibliotekarprofesjonen utøves og oppfattes er viktig når man vil undersøke trender i fagbiblioteksektoren. Innen forskningsstøtte har det skjedd en utvikling som kanskje kan endre hvordan bibliotekarer oppfattes, som vi skal se i de neste kapitlene.

4.1 Bibliotekarprofesjonen og forskningsstøtte

I artikkelen *Research data management and libraries: Current activities and future priorities* (Cox & Pinfield, 2014) har forfatterne laget en oversiktlig sammenligning av undersøkelser utført i universitetssektoren i Storbritannia. Her er det fokusert på nye oppgaver for bibliotekarprofesjonen innen forskningsdatahåndtering. Forfatterne har i en tabell (Cox & Pinfield, 2014, table 3), vist at arbeid med Open Access er rangert som en av de viktigste oppgavene framover. Likeså kommer det å drive vitenarkiv høyt på lista. Utfordringene er kostnader og stabens mulighet til å utvikle kompetanse. Forfatterne bruker Abbotts teori om profesjon og profesjonskamp og foreslår blant annet at bibliotekarer kan utkonkurrere arkivarers jurisdiksjon i håndtering av forskningsdata i vitenarkiv.

I artikkelen *Envisioning the Academic Library: A Reflection on Roles, Relevancy and Relationships* (Delaney & Bates, 2015) om forskningsstøtte i akademiske bibliotek i UK sammenlignet forfatterne undersøkelser og brukte Abbotts profesjonssystem fra 1988 for å vurdere roller innen forskningsstøtte. Denne studien undersøker hvordan bibliotekarer, it-personale og forskningsadministratorer ser forskning og deres eget forhold til det. Artikkelen kategoriserer Open Access som en av flere trender som driver fram endringer i bibliotekarprofesjonen og fokuserer på akademiske bibliotek innen universitets- og høgskolesektoren. Forfatterne har laget en oversikt innen «embedded librarianship», det vil si bibliotekarer som er integrert med en institusjons fagområde heller enn i et bibliotek, og for eksempel bidrar i forskningsprosjekter med bibliotekarkompetanse. De påpeker at nye roller innen forskningsstøtte er påkrevd og mener bibliotekarer bør være rådgivere innen Open Access blant annet. Akademiske bibliotek endrer hvordan de støtter forskning, for eksempel får de en dypere relasjon til forskerne gjennom hele forskningslivssyklusen ved sitt engasjement innen forskningsdataadministrasjon (RDM), ifølge forfatterne.

4.2 Forskningsstøtte – roller og oppgaver

Utvikling av tjenester innen forskningsstøtte kan sammenlignes med Hanssons (2015) artikkel *Documentality and legitimacy in future libraries – an analytical framework for initiated speculation*, se for eksempel avsnitt om bibliometri¹ på s. 10. Hansson mener bibliometri er en kjernekompetanse for fagbibliotekarer og dermed et typisk eksempel på det han kaller et skifte av fokus fra konstitutiv dokumentalitet, det vil si «med identitet i selve dokumentsamlingen», til performativ dokumentalitet, som vil si «med identitet i handling og handlingsorienterte dokumenter», men med høy intern legitimitet.

Forskningsstøtte generelt kan være en utvikling av bibliotekarens rolle som informasjonsmegler, hvor man fjerner seg fra rollen som ”den som finner referanser” til mer veileder i hvordan selv finne informasjon og bruke kilder og kanskje til og med være en samarbeidspartner i forskningsprosjekter (Hansson, 2015).

I artikkelen *Librarians' Views of Academic Library Support for Scholarly Publishing: An Every-day Perspective* (Hansson & Johannesson, 2013) har forfatterne laget en undersøkelse blant bibliotekarer om støtte til forskernes publisering og hvordan de ser sin rolle. Det er brukt kvalitative metoder i form av fokusgruppeintervjuer og personlige logger fra informantene. Nye publiseringsstrategier krever mer proaktiv rolle i forskningsprosessen ifølge forfatterne, men det er en spenning mellom tradisjonell reaktiv og proaktiv bibliotekarrolle. Spørsmål som tas opp er blant annet hvordan gjøre bibliotekarene aktive i prosessen rundt forskning og forskningsstøtte. Ifølge forfatterne er det flere tradisjonelle spesialistoppgaver som fremdeles er viktige blant annet å tilgjengeliggjøre informasjon på tradisjonelt vis, via katalogisering og klassifikasjon ettersom dette øker synligheten av forskernes resultater.

I den studien kom det fram at det var problematisk å finne tid til å utvikle Open Access-kompetanse, den viste også at bibliotekets holdninger til endrede forhold var avgjørende for om man introduserte nye tjenester. Undersøkelsesgruppen mener det for eksempel er enklere for bibliotek å utvikle og promotere institusjonelle arkiv enn å starte publisering av Open Access journals, ettersom det siste krever kompetanse og ferdigheter som vanligvis ikke finnes i biblioteket fra før. Arbeid med vitenskapelig publisering kan derimot egne seg godt

¹ **Bibliometri** er fagområdet som utvikler og anvender metoder for å analysere litteratur og forfatterskap ut fra rent statistiske kriterier. En av de viktigste metoder er siteringsanalyse.
[Bibliometri – Wikipedia](#) (14.06.2018)

for akademiske bibliotekarer, blant annet arbeid med copyright-regler og lisenser det kan publiseres under.

Artikkelen konkluderer med en oppsummering av de viktigste resultatene hvor det blant annet nevnes at utvikling av institusjonelle arkiv og Open Access publisering vil få økende betydning for forskningsbibliotek framover. Denne artikkelen er også brukt som grunnlag for å formulere spørsmål i fokusgruppeintervjuet.

Bibliotekarer som er tett på et fagområde kan ved å utvikle litt kompetanse jobbe tettere med forskere innen forskjellige fagområder enn hva spesialistbibliotekarene kan. Dette er en av konklusjonene i artikkelen *Transforming Roles: Canadian Academic Librarians Embedded in Faculty Research Projects* (Bedi & Walde, 2017). Denne undersøkelsen definerer «embedded librarian» som en bibliotekar som arbeider utenfor tradisjonelle bibliotek og er mer integrert i institusjonens fagprosesser, i universitetssektoren kalles de ofte kontaktbibliotekar.

Bibliotekarene i denne undersøkelsen og hvordan de jobber kan sammenlignes med hvordan bibliotekledere i instituttsektoren er integrert i sine institusjoner. Det er mange av de samme utfordringene i arbeidet med forskere, for eksempel det å oppfattes som administrativ støtte i stedet for fagperson. Forfatterne beskriver bibliotekarers deltakelse i forskningsprosjekter og hvordan de involveres i prosjekter. Dette er en kvalitativ undersøkelse blant bibliotekarer i universiteter i Canada. Bibliotekarer er ikke lenger i utkanten av forskningen, men fullverdige medlemmer av forskningsprosjekter, og grunnen til at de ble involvert var med utgangspunkt i allerede eksisterende forhold via arbeid som kontaktbibliotekar.

Ifølge forfatterne er vilje til å lære, det å tørre å ta utfordringer og ansvar for å utvikle ny kunnskap og nye ferdigheter det som karakteriserer bibliotekarene i deres undersøkelse.

Bibliotekarene ga også uttrykk for at erfaringer fra arbeidet med forskning er svært nyttig i det generelle referansearbeidet.

Utfordringer er blant annet det å klare å balansere arbeidsmengden og å unngå å bli «løpejenter». I stedet var det viktig å forhandle, gi informasjon og sette grenser. Flere av bibliotekarene savnet metodisk grunnlag i utdannelsen, de følte derfor at det var mer naturlig å være prosjektdeltakere på andres prosjekter heller enn å være forskere på egne ben.

I denne undersøkelsen bruker jeg artikkelen til Bedi & Walde (2017) i forberedelsene til fokusgruppeintervjuet med mer.

5. Teori

I dette kapitlet vil jeg ta for meg tre ulike teoretiske perspektiver som hver for seg og samlet vil utdype og forklare den rollen som bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek innehar i dag. Min antagelse er at fagbibliotekarrollen er i endring, og at utfordringene i rollen øker.

Først vil jeg finne ut hvilke oppgaver og tjenester bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek utfører i dag og analysere dette ved hjelp av Carol Kuhlthau's modell i *Seeking meaning* (Kuhlthau, 2004) og slik den presenteres i boka til Hilde D. Daland og Kari-Mette W. Hidle *New roles for research librarians : meeting the expectations for research support* (Daland & Hidle, 2016). Dette vil gi en pekepinn på hvilke roller fagbibliotekarene har. Deretter vil jeg bruke Abbott (1998) og Cox & Corral's (2103) artikler til å se på bibliotekarprofesjonen, og hvorvidt dette dreier seg om nye trender og profesjonskamp. Seminelli's perspektiv har jeg brukt for å utdype tema rundt bibliotekarens kompetanse.

5.1 Bibliotekarrollen og nivå for bruk av kompetanse

I *Seeking meaning* (Kuhlthau, 2004) defineres fem nivå hvor bibliotekarer har en rolle i informasjonsformidling og analyserer på hvilket nivå, og hvordan, rollene gir best opplæring i informasjonskompetanse for brukere.

I *New roles for research librarians* (Daland & Hidle, 2016) brukes Kuhlthaus modell om søking til å definere roller innen forskningsstøtte. Modellen handler om de fem nivåene for informasjonsformidling i fagbibliotek hvor bibliotekarens fem roller beskrives, eller mer presist på hvilket nivå bibliotekaren kommer inn i prosessen.

Daland & Hidle (2016) presiserer hva som er bibliotekstøtte og hva som er bibliotekarstøtte i en forskningsprosess. Med bibliotekstøtte mener de støtte med basis i bibliotekets samlinger (kjernetjenester), mens bibliotekarstøtte er støtte med basis i bibliotekarens kompetanse. De bruker Kuhlthaus modell for å analysere bibliotekarens rolle i å utvikle informasjonskompetanse blant doktorgradsstudenter i utdanningsinstitusjoner, og hvordan man kan kommunisere og samhandle for å utvikle bedre tjenester innen forskningsstøtte. De konkluderer med at det er viktig med komplette samlinger, forståelige søkesystemer, og utvidede åpningstider, men viktigst er bibliotekarens kompetanse.

Ettersom denne oppgaven også fokuserer på forskningsstøtte falt valget på å bruke både Kuhlthau og Daland & Hidle i analysen. For Kuhlthau er det en intellektuell prosess for hvordan best mulig formidle informasjon, mens denne oppgaven bruker modellen for å se på hvor, og hvordan, informantene løser sin rolle som formidler og deltaker i institusjonens verdiskaping. Også Daland & Hidle er mer praktisk og fokuserer på hvor er det viktig å komme inn for best mulig læring. Alle med forskjellig utgangspunkt, men samme modell, fordi den sier noe om hvor bibliotekarer kan bidra.

Fordi rammen for denne oppgaven er forskningsprosjekter hvor brukerne ikke er i en læringsinstitusjon, samtidig som man ønsker å vise hele spekteret av roller, ble modellen utvidet med et nivå 6 som beskrives nærmere i kapittel 10.8.

De fem nivåene i Kuhlthaus modell er:

- Organisator - organisere informasjon slik at bruker kan finne fram selv. Tilrettelegge informasjon og administrere systemer.
- Lokator (posisjonsindikator) - finner konkrete svar på konkrete spørsmål (referanser/litteraturlister). Svare på henvendelser.
- Identifikator gir informasjon om hvilke databaser som er nyttig for fagområdet (til forsker). Denne er mer kompleks, ifølge Kuhlthau (2004, s. 117) viser denne kun til ressurser og en identifikator har tendens til å gi brukeren for mye informasjon ettersom identifikator og bruker kun har hatt én kontakt, og identifikator derfor ikke vet hva som er relevant. Daland & Hidle poengterer at forskeren er i en prosess hvor det ville være nyttig å ha en mer løpende dialog med bibliotekaren etter hvert som prosjektet utvikler seg.
- Veileder identifiserer kilder for emne og anbefaler hvordan bruke kildene som svar på komplekse spørsmål. Guider brukeren gjennom flere ressurser over et spesielt tema/problem. Ifølge Daland & Hidle identifiseres ikke bare kilder, men det gis også råd om hvilken rekkefølge av bruk og søk. Veilederen kjenner forskningsprosessen, og på grunn av dette kan bibliotekaren veilede i hvordan navigere i informasjonen og guide forskeren i riktig retning. Ifølge Kuhlthau responderer bibliotekaren på brukers behov for å utforske i dybden over tid. Gir også råd om søketeknikk.
- Rådgiver etablerer dialog med bruker og samarbeider om å finne informasjon. Dette er en interaktiv prosess hvor man vurderer behov (dybdeintervju), bestemmer optimale handlemåter, assisterer forskeren aktivt og utvikler systematisk kvalitetskontroll og

evalueringsprosesser. Ifølge Daland & Hidle ligger det en antagelse under om at brukeren lærer av informasjon i en konstruktiv prosess underveis i informasjonssøkingen. Det er ingen «rette svar» eller riktig rekkefølge å gjøre søk på. Man etablerer en dialog og forventer at forskeren returnerer jevnlig for å fortsette dialogen.

(Kuhlthau, 2004)

Intensjonen med å bruke denne modellen var å vise at bibliotekledere i små fag- og forskningsbibliotek ikke ville fylle alle rollene fordi de antakelig ville være spesialtilpasset behovet i sine institusjoner. Samtidig antok jeg at de ikke ville ha tid og ressurser til å gjøre alt, slik at eksempelvis rollen som Organisator ville dreie seg om å presentere informasjon på intranettet i stedet for å tilrettelegge for enklere gjenfinning for forskerne ved hjelp av samsøk, gjenfinning via Oria eller lignende. En annen antagelse var at rollen som Identifikator ville være nedtonet og i verste fall helt borte slik at forskerne selv måtte finne denne type informasjon. Dette er begge roller som Daland & Hidle (2013) mener har basis i bibliotekets samlinger og de konkluderer også med hvor viktig det er at biblioteket har komplette samlinger. Det var naturlig å anta at ressursene i små fag- og forskningsbibliotek ikke ville strekke til for hverken å anskaffe komplette samlinger, eller for å forvalte samlinger med tanke på best mulig gjenfinning for forskere og andre brukere.

Rollen som rådgiver antok jeg man bare unntaksvis ville støte på ettersom det framstår som en krevende rolle med mye kontakt mot enkeltpersoner. Dersom den ble brukt antok jeg at det ville handle om rådgivning innen Open Access og publisering.

Modellen er nyttig for å beskrive hvilket nivå bibliotekarrollen ligger på for små fag- og forskningsbibliotek, for eksempel når det gjelder hvilke typer tjenester som vektlegges. Svakheten ved Kuhlthau's modell er at den kun omhandler informasjonsprosessen og hva brukerne eller forskerne kan lære. Daland & Hidle fokuserer på forskningsstøtte og studenter med mer i en læringssituasjon (Daland & Hidle, 2016, kap. 2).

I denne undersøkelsen er det prosjekter institusjonene arbeider med og som er utgangspunktet hvilke på tjenester og oppgaver biblioteket tilbyr. Det er ønskelig at modellen viser alle rollene til bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek og det er derfor hensiktsmessig å utvide modellen med et nivå 6 kalt Forsker.

5.1.1 Nivå 6 – utvidelse av modellen

Flere informanter har roller som går ut over de som listes i Kuhlthau's modell, for eksempel rolle hvor de blir inkludert i forskningsprosjekter som prosjektdeltaker. I denne oppgaven er rammen forskningsstøtte i en prosjektprosess og følgelig opprettet jeg et nivå 6 i Kuhlthau's modell hvor bibliotekaren har rolle som forsker.

I denne oppgaven er forskningsstøtte også definert som det å være samarbeidspartner i prosjekter. I en artikkel av Bedi & Walde (2017) er rollen beskrevet slik den kommer fram hos informantene, med det mener jeg at måten de inkluderes i forskning på, og hvordan de arbeider i prosjekter er sammenlignbart. Forfatterne har utført en kvalitativ intervjuundersøkelse blant fagbibliotekarer som deltar i forskningsprosjekter. Bibliotekarene er prosjektdeltaker på lik linje med andre og deltar i prosjektmøter og lignende.

I konklusjonen skriver de blant annet at universitetsbibliotekarene er fullverdige medlemmer i forskerteam, men denne overgangen skjer fordi de allerede har et nært forhold til fagavdelinger via sitt arbeid som kontaktbibliotekarer (Bedi & Walde, 2017, s. 325).

Nivå 6 kunne også inneholde en rolle som utgiver ettersom flere av informantene viser seg å ha tilnærmet forlagsansvar med kvalitetssikring av institusjonens publikasjoner med mer. Dette er også ansvar som går ut over ordinær forskningsstøtte.

For denne oppgaven fant jeg det imidlertid hensiktsmessig å begrense nivå 6 til rollen til forsker som er en mer tydelig rolle og hvor jeg får vist det som er viktig med rollen, nemlig at den går ut over kjerneoppgavene for fagbibliotekarer, men er like fullt basert på kjernekompetansen deres.

5.2 Bibliotekarprofesjonen

Ifølge Andrew Abbot er bibliotekarprofesjonen en semiprofesjon ettersom de har formelle krav til utdanning og kunnskaper, men ofte ansettes administrativt og de mangler karrierestige. De lever ikke av honorar eller salær, og kunnskapen er ikke like eksklusiv som for eksempel innen medisin eller jus (Abbott, 1998).

Abbotts artikkel *Professionalism and the future of librarianship* om utvikling av bibliotekarprofesjonen tar for seg hva som fører til endring, for eksempel ny kunnskap som endrer måten å jobbe på, når andre profesjoner tar bort deler av arbeidet (profesjonskamp),

eller når økonomiske krav tvinger fram andre måter å organisere arbeidet på (Abbott, 1998). Abbott skriver også at det som sterkest påvirker utviklingen av bibliotekarprofesjonen er teknologisk utvikling.

I denne oppgaven vil Abbots teori om profesjonskamp brukes i analysen med perspektivet til Andrew Cox og Sheila Corral i artikkelen *Evolving academic library specialties*, (Cox & Corral, 2013), om hva som former bibliotekarprofesjonen i akademisk sammenheng. Forfatterne kategoriserer Open Access som en av mange trender som driver fram endringer i profesjonen, spesielt innen området «tilgang til samlinger». De ser nye oppgaver innen forskningspublisering og forskningsdatahåndtering, og mener dette muligens skjer fordi rollen som administrator av tilgang til samlinger blir utfordret. Altså en forsvarsholdning fra bibliotekarenes side mer enn en proaktiv holdning til nye oppgaver. Om Abbott, skriver de følgende:

His preoccupation, however, is with jurisdictional conflict between adjacent professional groups. Seen through this lens we can say that in the academic library sector, what Abbott identifies as the core work of the profession, access has been defended. Yet trends such as massive quantities of free content, disintermediation, and Open Access require it to be reinvented. (Cox & Corral, 2013, s. 1538).

Cox & Corral mener at bibliotekarprofesjonens jurisdiksjon over kjernetjenester og oppgaver har blitt forsvart mot andre profesjoner, men trender som store mengder åpent innhold, slutt på informasjonsformidling og Open Access krever at selve profesjonen må defineres på nytt. De viser til flere områder hvor Open Access er viktig innen bibliotekarprofesjonen; eksempelvis bibliotekaren som utgiver, som leder av institusjonelle arkiv og som ekspert og veileder, for eksempel angående copyright. De påpeker at flere av disse trendene forsvarer profesjonens kjernejurisdiksjon, mens andre heller produserer hybride roller. Hybride roller er spennende for bibliotekarer, men forfatterne mener det innen Abbots logikk blir problematisk fordi de mangler en klar identitet. Statusen er ofte usikker og ressursene mangelfulle. I slike roller vil det sannsynligvis være krevende å skaffe seg, og vedlikeholde, nødvendig oppdatert kunnskap ifølge forfatterne. (Cox & Corral, 2013, s. 1538)

Heather Seminelli har skrevet en artikkel kalt *Librarian as a professional* (Seminelli, 2016) hvor hun analyserer bibliotekarprofesjonen. Hun mener at Abbots argument mot bibliotekar som semiprofesjon ikke er godt nok fundert. Hun er likevel bekymret for profesjonens

framtid, og mener det er viktig å få fram hvorfor den trengs og hva den kan bidra med, hvis ikke er det fare for at den forsvinner.

Forfatteren gjennomgår litteratur om profesjonen og studerer de akademiske definisjonene på profesjon for å se om bibliotekarene passer inn, og finner at de oppfyller de fleste krav til profesjon. Spørsmål hun stiller seg er hvorfor da ikke profesjonen promoteres? Mange vet ikke at det kreves høyere utdanning for å være bibliotekar ifølge Seminelli. Mange tjenester og oppgaver er ikke synlige for brukerne, og bibliotekarer oppfattes som servicepersoner mer enn fagpersoner.

Seminelli skriver også om The American Library Association's kampanje hvor de argumenterer for bibliotek men ikke bibliotekarer. De skal promotere bibliotekarutdanningen, men bruker ikke argumenter for hvorfor det er viktig med en utdannet bibliotekar. Denne artikkelen førte også til at jeg ble bevisst på å undersøke bibliotekarrollen heller enn bibliotekets rolle i institusjonen. Som jeg skrev innledningsvis er det ikke biblioteket som sted som er viktig i små forskningsinstitusjoner men hva bibliotekaren kan bidra med.

Budsjettutfordringer gjør også at det er viktig å kunne formulere verdien av det arbeidet bibliotekarene utfører for institusjonen. Hun konkluderer med at dersom bibliotekarer ikke klarer å forklare hva de gjør og hvorfor det er viktig, så vil trenden med å erstatte bibliotekarer med assistenter fortsette. Da vil bibliotekene kun være bygninger fulle av bøker. (Seminelli, 2016, s. 68)

Dette teoretiske perspektivet har jeg aktivt forsøkt å bruke i prosjektet mitt når jeg har utformet spørsmål til informantene. Det var ønskelig at de kunne si noe om hvorfor de oppgavene og tjenestene de utfører burde utføres av person med bibliotekarkompetanse.

6. Metode

For å svare på forskningsspørsmålene er det i denne oppgaven valgt en todelt metodedesign. I kapittel 6.1 presenteres metoden som er brukt for å besvare det første underspørsmålet, «Hvilke oppgaver og tjenester utfører bibliotekarer i mindre fag- og forskningsbibliotek i dag og hvilke mener biblioteklederne krever bibliotekarkompetanse?». I kapittel 6.4 presenteres metoden for å besvare underspørsmålet «Hva tenker biblioteklederne om bibliotekarens

framtidige rolle, hvilke nye tjenester/oppgaver kan/bør man utvikle med utgangspunkt i bibliotekarens kompetanse? Jeg velger å kalle dette for faser, siden den ene fasen delvis bygger på funn gjort i den første fasen av prosjektet.

6.1 Fase 1: Valg av metode

Som medlem av Forum for små fagbibliotek vurderte jeg først en kvantitativ undersøkelse blant medlemmene, totalt ca. 80 medlemmer. Kvantitative undersøkelser gir større oversikt og bedre grunnlag for å generalisere (Ringdal 2007). Metoden er ifølge Ringdal deduktiv, teoristyrte og hypotesetestende, til forskjell fra kvalitative metoder som er induktive, dvs. at forskeren må sette seg inn i informantens situasjon gjennom samtale eller intervju. Kvalitative intervjuer vil gi meg informantenes perspektiv og jeg kan få dem til å utdype viktige temaer, som hvorfor de prioriterer enkelte oppgaver fremfor andre. Intervjuer egner seg når man har behov for å få fram informantenes erfaringer og oppfatninger ettersom intervjuer har mer preg av en dialog enn rene spørsmål og svar (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2016).

Ved nærmere undersøkelse av medlemsmassen, fant jeg at det ville være vanskelig med en kvantitativ undersøkelse for å få svar på tjenester innen forskningsstøtte fordi ca. 75% av medlemmene er representanter for offentlige institusjoner, kulturinstitusjoner, advokatkontorer, og lignende, og ikke kunne antas å drive med forskning. I stedet ble det tatt utgangspunkt i institusjoner som får forskningsmidler fra NFR. Dette ville gi et utvalg informanter med god kjennskap til temaet for oppgaven.

Ettersom det ikke er så mange institutter som får forskningsmidler fra NFR som også har et eget fagbibliotek, vurderte jeg det slik at jeg ikke hadde nok grunnlag for en kvantitativ undersøkelse, og følgelig ble den kvalitative metoden intervjuer valgt.

Intervjuer egner seg når man har behov for å få fram informantenes erfaringer og oppfatninger ettersom intervjuer har mer preg av en dialog enn rene spørsmål og svar ifølge boka *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (Johannessen et al., 2016). Forfatterne beskriver ustrukturert intervju som uformelt og bærer preg av å være en samtale der både spørsmål og svar er åpne. Dette fordrer at man spisser forskningsspørsmålet godt, men er åpen og fleksibel i selve intervjuet, mens semistrukturert intervju har en overordnet intervjuguide som utgangspunkt der spørsmål, tema og rekkefølge kan endres (Johannessen et al., 2016, s. 148).

I semistrukturert intervjuer kan man utelate spørsmål dersom de ikke synes å være hensiktsmessige for et intervjuobjekt, eventuelt inkludere andre (Robson, 2002 i Wildemuth, 2009). Wildemuth konkluderer på følgende måte:

In a word, semistructured interviews involve less rigidity and more leeway than structured interviews but are more organized and systematic than unstructured interviews in developing the conversation. (Wildemuth, 2009, s. 233)

Med andre ord mener hun at semistrukturerte intervjuer fører til mindre rigiditet og mer fleksibilitet enn strukturerte intervjuer, som er mer organiserte og systematiske enn ustrukturerte intervjuer under utvikling av konversasjonen.

Ved å bruke intervju i stedet for spørreskjema kunne jeg også forsikre meg om at intervjuobjektet forstår spørsmålene slik de er ment. Det er spørsmål som bør være like slik at jeg kan sammenligne, samtidig som det er viktig å være fleksibel, slik at intervjuobjektene for eksempel kan beskrive nye oppgaver eller gi annen uforutsett informasjon. Det gir også mulighet for å be om informantens vurdering relatert til temaet. Det er viktig å legitimere prosjektet i den innledende fasen av intervjuet og presentere hensikten med å utføre denne undersøkelsen, samt hvordan resultatet skal presenteres, slik at informantene har tillit til at dataene behandles korrekt og svarer mest mulig sannferdig (Johannessen et al., 2016).

For å ha mulighet til å strukturere og sammenligne svarene, falt valget derfor på kvalitativ metode i form av en intervjuundersøkelse, hvor jeg bruker en semistrukturert intervjuguide (Vedlegg 3). Spørsmålene i intervjuguiden er innenfor forskjellige temaer relatert til informantenes arbeidshverdag og som kunne ha konsekvenser for resultatet. Formålet er å få med alle tjenester og oppgaver som brukes i biblioteket, og be informantene utdype hvorfor noen oppgaver prioriteres over andre. Dersom informantene ikke forstod hva jeg spurte om, eller for å få informanten på gli, kunne jeg gi eksempler ved behov. I tillegg er det viktig å oppsummere og forhøre meg om at jeg har forstått svaret riktig etter hvert tema i intervjuguiden. Intervjuguiden bidrar til å sikre at de svarer på alle temaene, selv om spørsmålene ikke nødvendigvis blir stilt slik de er oppført i guiden.

Forskningsintervju er definert hos Wildemuth slik som dette:

The research interview is defined as «a two-person conversation initiated by the interviewer for the specific purpose of obtaining research-relevant information and focused by him on content specified by research objectives. (Wildemuth, 2009, s. 232)

Enkelt oversatt kan man si at det er en-til-en konversasjon initiert av intervjueren med den spesifikke hensikt å innhente den forskningsrelevante informasjonen som intervjueren fokuserer på fra forskningsobjektene (informantene).

I første del av denne oppgaven, for å besvare forskningsspørsmålet «Hvilke oppgaver utfører bibliotekarer i mindre fag- og forskningsbibliotek i dag og hvilke av oppgavene mener biblioteklederne krever bibliotekarkompetanse?» er det altså utforskende, semistrukturerte intervjuer som gjennomføres ved bruk av en intervjuguide.

6.1 utfordringer med semistrukturerte intervjuer

Utvalget av bibliotekledere i små fag- og forskningsbibliotek var som nevnt ikke stort, men det er ifølge Jacobsen også viktig å begrense utvalget slik at man får en overkommelig mengde data å analysere (Jacobsen, 2015, kap. 7). Det var en utfordring å få informanter fra forskjellige typer institusjoner og med forskjellig erfaringsbakgrunn. Det gjorde at jeg brukte tid på å velge ut institusjoner fra NFRs oversikt over forskningsinstitutter, (se kapittel 9.1), for å avklare hvilke institusjoner som fremdeles hadde bibliotek innenfor hver fagdisiplin. Med kvalitative intervjuer er det ikke grunnlag for å trekke generelle konklusjoner, men det kan likevel være interessant å se om det er forskjeller mellom fagdisiplinene i et lite utvalg. For å få til dette med intervjuene ble det nødvendig å foreta en reise ettersom institusjonene er de spredt over hele landet.

For å sikre at informantene ville svare åpent og ærlig på spørsmålene er det viktig å tenke gjennom etiske aspekter ved metoden og sørge for at informantene har tillit til meg i intervjusituasjonen. Etiske aspekter er nærmere beskrevet i kapittel 7.

Ettersom jeg kjenner fagområdet godt ut fra min egen arbeidserfaring er det også enklere å etablere tillit hos informantene, men det er likevel viktig å forberede seg godt slik som beskrevet i boka *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (Jacobsen, 2015, s. 155)

Ved å bruke ustrukturerte intervjuer får man mulighet til å borre i problemstillinger og få fram mange nyanser i svarene, men utfordringen er at resultatet ofte blir ganske komplekst. Det kan derfor være vanskelig å trekke ut sammenlignende informasjon som kan gi noen generelle svar på forskningsspørsmålet. Ifølge Jacobsen er det slik at det kvalitative intervjuet ikke bør vær helt ustrukturert, men man bør utarbeide en oversikt over temaer som skal tas opp i løpet

av intervjuet, en såkalt intervjuguide (Jacobsen, 2015, s. 150) Følgelig utarbeidet jeg en intervjuguide til å hjelpe meg med å få sammenlignbare svar (Vedlegg 3).

En annen utfordring kan være faren for å legge informantene ord i munnen, eller på andre måter påvirke dem, det vil si det som kalles intervjuereffekt (Jacobsen, 2015, s. 159). Det er viktig å la dem fortelle med egne ord og heller oppsummere til slutt for å være sikker på at svaret er forstått riktig. Som intervjuer kan det være vanskelig å trå tilbake og ikke styre for mye, for eksempel kan det være fristende å være veldig enig og bidra til forsterking av tema som informanten snakker om (Jacobsen, 2015). Med alt dette på plass mener jeg at en semistrukturert intervjuundersøkelse er det som best gir meg svar på forskningsspørsmålet.

6.2 Gjennomføring av fase 1 – semistrukturerte intervjuer

Målet er å få et bilde av hverdagen til bibliotekarer i små institusjoner samt å finne ut hva som styrer valg av tjenester og oppgaver, altså mere utforskende intervjuer. Dataene som ble samlet inn handlet om oppgaver, tjenester og spørsmål rundt hvordan man arbeidet i de respektive bibliotekene. Prosjektet var klarert med Personvernombudet for forskning før intervjuene startet (Vedlegg 1). Alle ble kontaktet via telefon eller mail, og informantene fikk før intervjuet tilsendt Informasjonsskriv og samtykkeskjema, (Vedlegg 2), med informasjon om prosjektets hensikt slik Personvernombudet krevde.

Alle informantene ga informert samtykke til å bli intervjuet, de fikk informasjon om hvordan de innsamlede dataene skulle behandles, og at de hadde muligheten til å trekke seg når de måtte ønske det. Informert samtykke innebærer at intervjupersonene informeres om overordnede mål, om hovedtrekkene i prosjektplanen, og om mulige fordeler og ulemper med å delta i forskningsprosjektet (Kvale, Anderssen & Rygge, 1997, s. 67).

Ved selve utspørringen fikk informanten styre samtalen, men ved å bruke en intervjuguide sørget jeg for å komme innom alle temaene. Intervjuene begynte alltid med å forklare hva jeg var interessert i å undersøke og viste til skjema fra NSD om hvordan dataene ville bli behandlet, og at de når som helst kunne avslutte intervjuet og trekke seg fra undersøkelsen. Deretter fikk jeg signert samtykkeskjema overlevert. Alle intervjuene ble tatt opp ved hjelp av en lydopptaker på mobilen.

Spørsmålene var innenfor forskjellige temaer relatert til informantenes arbeidshverdag hvor formålet mitt var å få med utdypende informasjon om alle tjenester og oppgaver i biblioteket.

Intervjuguiden ble brukt under intervjuene til å notere slik at jeg forsikret meg om at alle temaene ble besvart.

Så raskt som mulig etter at intervjuene var ferdige ble informasjonen fra notatene lagt inn i et excel-ark med alle spørsmålene. Så ble de transkribert på bakgrunn av lydopptakene når alle intervjuene var gjennomført. Deretter ble excel-arket utvidet med informasjon fra transkriberingen slik at jeg fikk en oversikt over hva alle informantene hadde svart innenfor hvert tema.

6.3 utfordringer ved gjennomføringen av fase 1

Ettersom det er et begrenset utvalg av informanter fra instituttsektoren i Oslo-området, ble det nødvendig å foreta en reise. Samtidig var det ikke enkelt finne tid i en travel arbeidshverdag og reiser måtte også finansieres privat. Valget falt på Trondheim der flere institutter kunne være av interesse og der fikk jeg muligheten til å undersøke to svært forskjellige bibliotek. Følgelig ble fem intervjuer foretatt i Oslo-området og to i Trondheim.

Intervjuene i Oslo ble gjennomført i perioden 16. november til 18. desember, og intervjuene i Trondheim den 29. november 2017. Det ble utført syv en-til-en intervjuer med informanter som ble intervjuet ansikt til ansikt. Hvert intervju tok mellom 1,5 - 2,5 timer.

De ble så langt det var mulig intervjuet på egen arbeidsplass. Det var viktig at det var rolig rundt intervjusituasjonen ettersom jeg brukte mobilen min som opptaker. Da vi avtalte intervjuet hadde jeg derfor bedt om at vi kunne bruke et møterom eller lignende og alle informantene etterkom dette. Kun ved en anledning ønsket informanten selv å møtes et annet sted, og intervjuet ble da utført på et møterom på min egen arbeidsplass. Informantene fikk beskjed om at intervjuene skulle transkriberes og slettes når prosjektet er avsluttet i henhold til krav fra Personvernombudet for forskning, og at opptakene kun skulle brukes i denne oppgaven. Opptakene ble etter at intervjuene var ferdige overført og lagret på privat område på min arbeids-pc.

Prosjektet fokuserer på de faglige sidene ved bibliotekarprofesjonen, og spørsmål om arbeidsmengde, sosiale forhold og lignende på arbeidsplassen ble ikke tatt opp. Informantene fikk imidlertid spørsmål om tjenester/oppgaver som er fjernet og hvorfor, og ble også bedt om å begrunne hvorfor de prioriterer noen oppgaver framfor andre. Det var således ikke spørsmål

av privat art, men det kunne likevel være forhold der informanten ikke vil gjenkjennes, og derfor er dataene anonymisert så langt det er mulig.

6.4 Fase 2 – valg av metode

For å besvare spørsmål 2, Hva tenker biblioteklederne om bibliotekarens framtidige rolle; hvilke nye tjenester og oppgaver kan, eller bør, utvikles med utgangspunkt i bibliotekarens kompetanse, valgte jeg å bruke den kvalitative metoden fokusgruppeintervju. Ifølge Jacobsen er et fokusgruppeintervju et strukturert gruppeintervju i en uformell form, med mulighet for at deltakerne kan komme med egne tema og innspill. Ved at deltakerne samtaler om sine erfaringer forventer jeg å få frem mer informasjon enn ved en-til-en-intervjuene, ettersom det vil komme innspill fra andre medlemmer av gruppen og temaene blir mer utdypet og diskutert. Samtidig kan jeg som intervjuer tre tilbake og observere diskusjonen i større grad enn under én-til-én intervjuene. I fokusgrupper er selve diskusjonen viktig, og det vil ifølge Jacobsen føre til at ikke bare synspunktene til den enkelte kommer fram, men også hvorfor de har et spesielt synspunkt (Jacobsen, 2015, kap. 8.2).

Ved å bruke fokusgruppe ønsket jeg at informantene skulle diskutere fritt, utveksle erfaringer og tenke høyt om en mulig fremtidig utvikling. Tanken er at de kan lære av hverandre og kanskje få noen nye idéer. Diskusjonen skulle bidra til å få fram informasjon om mulige roller og tjenester for fagbibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek i framtiden, og gjerne åpne for nyskapende og kreative idéer.

Ifølge Vaughn et al. er det to kjerneelementer i en fokusgruppe, hvor det første er en moderator som har forberedt spørsmål rundt et gitt tema (Vaughn et al. i Puchta & Potter, 2004). Til fokusgruppeintervjuet hadde jeg forberedt en «kjøreplan» (Vedlegg 4), med utgangspunkt i litteratur (Bedi&Valde, 2017 og Hansson&Johansson, 2013), og hvor jeg også brukte eksempler fra den ustrukturerte intervjuundersøkelsen.

Det andre kjerneelementet er at formålet med fokusgruppa er å bringe fram følelser og holdninger om et tema.

Deltakerne ble valgt fra gruppen av bibliotekledere som var med i en-til-en intervjuene og de ble valgt fra forskjellige vitenskapsdisipliner og med forskjellig erfaringsbakgrunn for at gruppen ikke skulle bli for homogen. Det er for eksempel stor forskjell på bibliotekets innhold i samfunnsvitenskapelige og naturvitenskapelige institusjoner. Likevel har alle informantene

den samme overbygning ettersom alle er bibliotekarer av utdanning og profesjon. Dette mente jeg ville være et spennende utgangspunkt for å si noe om fremtiden og gi meg innspill som også andre bibliotekarer i små fagbibliotek kunne dra nytte av. Hva skal bibliotekarens rolle være fremover? Hvorfor er det viktig at nettopp en med bibliotekarkompetanse gjør dette? Hvilke muligheter har man til å utvikle sin rolle i små institusjoner? Dette er spørsmål som informantene i fokusgruppa fikk.

Jacobsen skriver også at det er essensielt å etablere et tillitsforhold i gruppeintervjuer, og ettersom informantene i denne gruppa allerede hadde vært gjennom en-til-en intervjuer, hadde vi allerede et utmerket utgangspunkt for dette. For å svare på del to av oppgaven, hva tenker biblioteklederne om bibliotekarens framtidige rolle, ble det altså gjennomført et fokusgruppeintervju med 5 deltakere.

6.5 Utfordring ved den kvalitative metoden «fokusgruppeintervju»

Ifølge Wildemuth er gruppedynamikken viktig i fokusgruppa ettersom den skal gi en dypere og riktigere informasjon til forskeren. Det er også viktig å få et balansert syn under samtalen, det vil si at ikke en eller to deltakere med sterke meninger overkjører de andre deltakerne, men sørge for at alle får uttale seg om temaene som tas opp (Wildemuth, 2009, s. 248) .

Det kunne altså være et problem at gruppen kunne bli for homogen og at jeg således ikke ville få så mye nytt ut av deltakerne. Derfor ble det bevisst valgt informanter fra forskjellige vitenskapsdisipliner og gruppen besto av bibliotekledere fra samfunnsvitenskapelige, tverrfaglige og teknisk-naturvitenskapelige institusjoner. I tillegg hadde informantene forskjellig kjønn, alder og erfaringsbakgrunn.

Rollen som intervjuer eller moderator er viktig. Moderator skal lytte til deltakerne og få dem til å snakke, men uten selv å være deltaker. En god moderator får diskusjonen til å flyte mellom informantene samtidig som vedkommende sørger for at alle emner som er interessante diskuteres (Johannessen et al., 2016, s. 147). Til å hjelpe meg med dette hadde jeg utarbeidet en kjøreplan (Vedlegg 2).

Minimal påvirkning av forskeren sees på som en fordel, siden det gjør at deltakerne i større grad får formulere egne meninger og oppfatninger, men samtidig må man passe seg for ikke å bli for inaktiv slik diskusjonen sporer av og beveger seg bort fra det temaet intervjueren er interessert i (Jacobsen, 2015, s. 163). I intervjusituasjonen lot jeg derfor informantene få

snakke så fritt som mulig, sørget for å inkludere de informantene som ikke var like aktive i gruppa, og fulgte med på tiden slik at gruppa skulle rekke alle temaene i kjøreplanen. Det ble gjort lydopptak av fokusgruppeintervjuet.

6.6 Gjennomføringen av fokusgruppeintervjuet

I fase 2 av prosjektet ble 5 informanter invitert til et fokusgruppeintervju for å diskutere framtidens tjenester i små fag- og forskningsbibliotek. Hensikten var å få dem til å tenke nyskapende og gjerne presentere nye tanker og idéer som så kunne diskuteres og mulighetene vurderes. Fase 2 bygger på fase 1 og eksempler på svar fra intervjuundersøkelsen i fase 1 brukes som bakgrunnsinformasjon. Et par av informantene sa fra allerede ved en-til-en intervjuet at de ikke hadde tid til en fokusgruppe. Altså måtte det gjøres attraktivt for de resterende å være med, og det var også nødvendig å få med minst en fra Trondheim. De ble derfor invitert til et halvdagsseminar om hvordan håndtere copyright på dokumenter i institusjonelt arkiv ved egenarkivering, men hvor første del av dagen ble brukt til fokusgruppa. I forkant av fokusgruppa hadde jeg forberedt spørsmål rundt temaene ved hjelp av artiklene til Bedi & Walde (2014) og Hansson & Johansson (2013)

Spørsmålene de fikk var åpne og kanskje litt provoserende for å få i gang diskusjonen. For eksempel fikk de spørsmål om det stemmer at bibliotekarer er så opptatt av å dele sin kunnskap gjør at de overflødiggjør seg selv? Dette dro diskusjonen i mange retninger og deltakerne kom med mange gode betraktninger og holdninger til dette temaet. Ofte fikk jeg ikke stilt spørsmålene jeg hadde forberedt i kjøreplanen fordi informantene selv kom innom temaene, dette gjaldt blant annet spørsmål om nødvendigheten av å være åpen for å ta nye oppgaver (Bedi & Walde, 2017).

6.7 utfordringer ved gjennomføringen av fase 2

Det var viktig å være oppmerksom i rollen som moderator ettersom noen av informantene i fokusgruppa er veldig taleføre, mens andre er mer stille. Da kunne jeg spørre disse informantene direkte om å svare ved enkelte tilfeller slik at alle fikk sagt noe under hvert tema. For at ingen skulle ha «sjefsplassen» ved bordet hadde vi forsøkt å lage et tilnærmet rund bord. Det var også en fordel i forhold til den mikrofonen jeg brukte som da ble plassert midt mellom alle deltakerne. Det var likevel nødvendig å snu mikrofonen etter den som

snakket, og dette forstyrret muligens noe, men på den annen side ble det da tydelig fokus på den som snakket og de kom kanskje med lengre betraktninger enn hva de ellers ville gjort.

Fokusgruppeintervjuet varte i 2-2,5 timer, kun med en liten pause. Det var ganske intenst, alle deltakerne var engasjerte og kom med sine erfaringer og betraktninger rundt spørsmålene. Min rolle som moderator var til tider vanskelig, som da jeg for eksempel fikk spørsmål om de kunne bruke 5 minutter på å diskutere Oria, eller da de hadde lyst til å ta notater underveis. Det siste fikk de ikke lov til ettersom jeg ønsket fullt fokus på selve diskusjonen rundt de temaene som jeg hadde planlagt.

7. Etikk i forskningen

Som Jacobsen skriver i innledningen i sitt kapittel om etiske og praktiske avveininger:

Samfunnsvitenskapelige undersøkelser har konsekvenser, både for de som blir undersøkt og for samfunnet. Forskeren har plikt til å tenke nøye igjennom hvordan forskningen kan påvirke dem det forskes på, og hvordan forskningen vil oppfattes og bli brukt (Jacobsen, 2015, s. 45).

Man bør helt fra begynnelsen vurdere etiske aspekter ved prosjektet, og når det gjelder kvalitativ metode så er det noen punkter som er ekstra viktige ifølge boka *Det kvalitative forskningsintervju* (Kvale et al., 1997). Det er at man skal innhente informert samtykke til å delta i studien, sikre konfidensialitet og vurdere hvilke mulige konsekvenser studien kan ha for intervjupersonene. Et kvalitativt intervju foregår som en samtale mellom to personer og man kan ikke vite hva som vil komme fram i samtalens løp. Dermed er det viktig å ha tenkt gjennom konsekvensene for informantene og hvordan man sikrer dem full konfidensialitet.

Jacobsen trekker fram noe av det samme i sine tre hovedpunkter som er å innhente informert samtykke, krav på privatliv og krav på å bli korrekt gjengitt (Jacobsen, 2015, kap. 3).

Begge nevner det å innhente informert samtykke, og det vil si ikke bare at informantene frivillig skal si seg enig i å være med i undersøkelsen, på grunnlag av full informasjon om undersøkelsens hensikt. I sin strengeste form skal man også forsikre seg om at de har forstått informasjonen.

Krav til privatliv handler om å vurdere hvor følsom og privat den informasjonen som samles inn er. For dette prosjektet innhentes data fra informantenes arbeidshverdag, men siden metoden er høyst kvalitativ er det viktig å være oppmerksom på ikke å spørre etter unødvendig informasjon. Det er også viktig å ta hensyn til at informantene er bibliotekledere i små institusjoner og således er lett gjenkjennelige dersom man for eksempel vet hvilken institusjon de arbeider for. Derfor er både institusjoner og informanter anonymisert. Dette prosjektet ble godkjent av NSDs Personverneombud for forskning (Vedlegg 1) og etter det ble informantene kontaktet med informasjon om prosjektet og prosjektets hensikt via e-post. Vedlagt var informasjons- og samtykkeskjema (Vedlegg 2) og alle informantene leverte undertegnet skjema ved intervjuet.

Et annet kapittel hos Jacobsen tar opp det å studere sin egen organisasjon. Han mener det kan være en fordel i det at man har lett tilgang til informasjon og dermed kan møte større åpenhet og tillit enn en utenforstående (Jacobsen, 2015, s. 56).

Dette prosjektet ble valgt ut fra egen erfaring som bibliotekleder i forskningsinstitusjoner. Fordelen er også ifølge Jacobsen er at man kjenner området godt og kan relatere til de fleste utfordringene som informantene har og følgelig er det enklere å vite hvilke spørsmål som kan være relevante. Forskjellen i dette prosjektet i forhold til det Jacobsen beskriver, er at jeg ikke kjenner de forskjellige organisasjonene og deres historie, selv om jeg kjenner enkelte bedre enn andre. Det er altså ikke slik at jeg har studert egen organisasjon, men jeg har vært tett på ved å arbeide ved samme type institusjoner som dem i undersøkelsen min.

Av ulemper nevner Jacobsen blant annet at det kan være vanskelig å holde den nødvendige, kritiske avstanden og bli en part i saken med egne erfaringer og sterke meninger. Dette forholdet er det viktig å være bevisst på, og være nøye med ikke å blande inn egne erfaringer i undersøkelsen.

8. Validitet og reliabilitet

Gode undersøkelser er gyldige (valide) og til å stole på (reliable) ifølge Jacobsen (2015). Ytre validitet sier noe om i hvor stor grad funnene kan generaliseres ut fra utvalget. Dette er ikke så relevant for denne undersøkelsen ettersom det er brukt kriteriebasert utvelgelse fra et

allerede snevert utvalg. Kriteriebasert utvelgelse vil si at personer velges fordi de oppfyller visse kriterier (Johannessen et al., 2016, s. 51).

En annen form for validitetskontroll kan imidlertid være å sammenligne de resultatene man har kommet fram til med resultater fra andre undersøkelser. Dette er mer relevant for dette prosjektet hvor det finnes litteratur å sammenligne med, selv om det er undersøkelser som er utført innen universitets- og høgskolesektoren, og ikke instituttsektoren (se også kapittel 4). Bibliotekarrollene i den sammenlignende litteraturen er tilnærmet lik den som informantene i dette prosjektet har. Dersom resultatet støttes av teori vil man kunne anta at validiteten er god, men man kan ikke være sikre på at teorien er korrekt, og derfor kan dette kun gi en indikasjon ifølge Jacobsen.

En vanlig kritikk av forskningsintervjuer er at funnene ikke er valide fordi informantenes informasjon kan være usanne (Kvale et al., 1997). I dette prosjektet er det informantenes opplevelse og tolkning av temaene som er interessante, og følgelig ble alt gjort for at de skulle være trygge i intervjusituasjonen for å sikre sannferdige svar (se kapittel 6.3 og 6.7). I en intervjusituasjon kan det være fare for misforståelser underveis, kanskje spesielt i fokusgruppeintervjuer. For å bøte på det kan forskeren be informantene om å utdype svarene og også oppsummere til slutt for å sjekke om det er riktig forstått.

Ifølge Kvale et al. (1997) har reliabilitet med forskningsfunnenes konsistens å gjøre. De nevner intervjuerens reliabilitet, for eksempel i forhold til å stille ledende spørsmål, transkripsjonens intersubjektive reliabilitet, og ikke minst reliabilitet av intervjufunnene. Men de nevner også at for sterk fokusering på reliabilitet kan motvirke kreativ tenkning og variasjon.

For å sikre best mulig validitet og reliabilitet brukte jeg også mye tid på å utarbeide spørsmål. Dette er særdeles viktig når forskerens tilknytning til miljøet er sterk slik at man unngår å stille ledende spørsmål fordi man mener å vite svaret.

9. Bakgrunnsinformasjon

I dette kapittelet vil jeg gi litt bakgrunnsinformasjon om instituttene og bibliotekene som er med i prosjektet. For mer informasjon viser jeg til hjemmesidene til NFR

www.forskningsrådet.no. Instituttene utfører forskning og utviklingsarbeid for næringsliv, forvaltning og samfunnet for øvrig. Dette foregår slik at de får oppdrag, ofte på bakgrunn av søknad. Arbeidet organiseres i prosjekter og prosessene rundt dette, for eksempel søknadsprosessen, utførelsen av prosjektet, og til slutt overlevering av resultat. Bibliotekene er en viktig støtte til en eller flere disse prosessene, for eksempel ved å levere litteratursøk til prosjektsøknader, eller veilede i hvor man bør søke under utførelsen, eller de bidrar i publisering av resultater.

9.1 Instituttene i undersøkelsen

Den norske instituttsektoren kan inndeles i fire hovedkategorier.

- Teknisk-industrielle institutter er den klart største instituttgruppen og står for mer enn halvparten av sektorens samlede inntekter. SINTEF er den største aktøren innenfor denne gruppen og er et av de største forskningsinstituttene i Europa.
- Miljøinstituttene er tilknyttet forvaltningen av naturressurser. Eksempler på disse er CICERO (klima), NINA (natur), NILU (luft), NIVA (vann).
- Primærnæringsinstitutter som eksempelvis Nofima og NIBIO skal levere forvaltningens og primærnæringenes behov for forskningsbasert kunnskap.
- Samfunnsvitenskapelige institutter leverer forskning for politikktutforming til ulike deler av forvaltningen. CMI, FAFO, PRIO, NUPI og ISF er eksempler på disse.

Instituttene i denne undersøkelsen er representanter for alle kategoriene med prosjekter innen forskjellige forskningsdisipliner. Noen utfører teknisk forskning og har laboratorier, de utvikler patenter og produkter og forskerne her er både ingeniører, laboranter, teknikere, med mer. Andre forsker på temaer innen samfunnsvitenskap og humaniora og forskerne kan være antropologer, statsvitere, økonomer, og så videre. Et institutt er tverrfaglig med både teknisk forskning og samfunnsvitenskapelig forskning.

Instituttene er organisert som stiftelser eller AS, og er både offentlige og private institusjoner. Alle er egne, selvstyrte enheter, selv om de organisatorisk kan være underlagt for eksempel et departement. Instituttene har prosjekter som finansieres av NFR og alle har, eller arbeider med å få, prosjekter via EU. Flere får oppdrag fra departementer og andre offentlige instanser, og flere har også oppdrag fra næringslivet. Det arbeides med statistiske analyser, kjemiske

analyser, tekniske beregninger, samfunnsvitenskapelige analyser, kvalitativ forskning og kvantitative undersøkelser, og så videre.

Forskningen presenteres i rapporter, notater eller lignende som utgis av instituttet som egen serie, eller overleveres kunden dersom det er gradert forskning. I tillegg publiseres mange resultater i form av vitenskapelig i artikler, bøker, antologier samt populærvitenskapelige publiseringer som fagartikler, kronikker eller lignende. Det er også vanlig å presentere viktig forskning på egne arrangementer som faglige seminarer og lignende.

9.2 Bibliotekene i undersøkelsen

Bibliotekene innen teknisk-naturvitenskapelige fagdisipliner har flere abonnement på store tekniske litteraturlitabaser som Scifinder og Springer. De bruker mye ressurser på elektronisk informasjon, mens i de samfunnsvitenskapelige instituttene er det litt mindre fokus på litteraturlitabaser og mer fokus på bøker.

Internt i institusjonene er tre av bibliotekene organisert under administrasjonsavdelingen mens fire er underlagt kommunikasjonsavdelingen. Antall ansatte i bibliotekene varierer fra en bibliotekar i 90% stilling i et institutt med 180 ansatte, til institutt med tre bibliotekarer og ca 700 ansatte totalt. Det nest største instituttet i undersøkelsen med ca 600 ansatte har en bibliotekar som har ansvar for biblioteket og en med bibliotekarutdanning som er dedikert til vitenskapelig publisering med ansvar for CRISStin og Brage. Denne bibliotekaren er ikke tilknyttet biblioteket men kommunikasjonsavdelingen, tilsvarende organisering har også et annet institutt i undersøkelsen.

I to av institusjonene har man bibliotekutvalg med representanter fra de forskjellige fagområdene. Disse gir hovedsakelig råd om valg i forbindelse med bruk av budsjettmidler men kan også bidra i andre faglige sammenhenger som gjelder hele instituttet, som for eksempel implementering av regler for Open Access-publisering.

9.3 Norges forskningsråd (NFR) og åpen publisering

NFR finansierer institutter både via grunnbevilgning og via forskningsprosjekter. I grunnbevilgningen får institutter økonomisk uttelling på vitenskapelig publisering som

genererer publikasjonspoeng i CRISStin. Det er såkalte superbrukere i CRISStin som godkjenner publikasjoner for publikasjonspoeng og alle institusjoner har en eller flere superbrukere. I instituttsektoren er det som oftest bibliotekarer som har dette ansvaret.

Åpen tilgang til forskningsresultater vil si å gjøre forskningsresultater og publikasjoner fritt tilgjengelig online ved å publisere i åpne tidsskrifter, kalt gull publisering, eller egenarkivere artikler, det vil si å deponere artikler i institusjonelle publiseringsarkiv i henhold til forlagenes tillatelser, såkalt grønn publisering. En tredje mulighet er å kjøpe fri artikler i tradisjonelle tidsskrifter, såkalt hybrid publisering. I 2017 vedtok Kunnskapsdepartementet nye nasjonale retningslinjer med målsetting om åpen publisering av alle forskningsresultater innen 2024 (Kunnskapsdepartementet, 2016). Dette er ønsket i fagbiblioteksektoren ettersom det er fagbibliotekene som betaler kostnadene for at deres brukere skal få tilgang til forskningslitteratur via abonnement på tidsskrifter og tidsskriftbaser. Utgiftene til tidsskriftabonnement er mangedoblet de siste 20 årene og opptar mer og mer av bibliotekenes budsjetter. I denne oppgaven brukes termen Open Access om åpen publisering ettersom dette var den måten de fleste informantene omtalte det på.

Siden 2009 har NFR hatt et krav om Open Access for artikler i forskningsprosjektene de finansierer. I 2017 sendte NFR et brev til institusjoner med prosjekter finansiert av dem, hvor de instruerte dem om å egenarkivere lovlige versjoner av artikler i institusjonelt arkiv via opplasting i CRISStin. Lovlige versjoner vil oftest være en postprint av artikkelen, det vil si at artikkelen er fagfellevurdert men ikke klargjort for publisering etter forlagets regler. Det er tidsskriftet som bestemmer hvilken versjon som er lov å egenarkivere og det varierer fra tidsskrift til tidsskrift hvordan man skal gjøre det. For eksempel krever noen at man legger til en tekst i selve dokumentet med referanse til tidsskriftets versjon. I brevet fra NFR ble det presisert at artikler publisert i prosjekter tilbake til 2013 skulle gjøres åpent tilgjengelig via egenarkivering.

De neste kapitlene utgjør en deskriptiv del med en forholdsvis nøytral beskrivelse av funnene.

10. Funn fra Fase 1 - intervjuene

Intervjuundersøkelsen skal bidra til å finne ut hvordan hverdagen oppleves i små fag- og forskningsbibliotek, hvilke tjenester og oppgaver som utføres. Hvordan håndteres tradisjonelle bibliotekoppgaver, som innlån, innkjøp og administrasjon av samlinger og hva er nytt av oppgaver og tjenester innen Open Access, publisering, med mer.

Temaene i dette kapittelet er hentet fra intervjuguiden, bortsett fra kapittel 10.4 Nye roller. Der er en rolle som ikke var forventet og som går ut over vanlig forskningsstøtte. Dette førte til at jeg utvidet Kuhlthaus' modell med et nivå 6 med rollen som forsker, ettersom formålet er å vise mangfoldet i bibliotekarenes hverdag.

Informantene i undersøkelsen er i fase 1 benevnt med informantnummer slik at man kan se hvilken vitenskapsdisiplin de tilhører. Det er fordi det kan være interessant å se om det er forskjeller mellom fagdisipliner. Informant nr.1, nr. 5, nr. 6 og nr. 7 arbeider i institutter med hovedsakelig naturvitenskapelig forskning, informant nr.2 og nr. 3 er fra institutter med samfunnsvitenskapelig forskning, mens informant nr. 4 er fra et tverrfaglig institutt med både naturvitenskapelig og samfunnsvitenskapelig forskning.

Informantene viste seg å utføre mange spennende oppgaver i tillegg til tradisjonelle bibliotekoppgaver, blant annet er to av informantene involvert i forskningsprosjekter som prosjektdeltakere. Informantene hadde også mye interessant å fortelle om hvordan de prioriterer oppgaver og tjenester og hvordan de sørger for å få tid til alle oppgavene. Et viktig funn er at de ikke er villige til å kompromisere på kvalitet i arbeidet med publisering eller Open Access, men ser seg selv som kvalitetssikrere på vegne av forskere og institusjon. Dersom noe må vike er det tradisjonelle oppgaver som katalogisering og annen registrering i databaser som man velger å bruke mindre tid på.

Denne informanten synes jeg er tydelig med hvilke områder bibliotekaren hadde ansvar for, og hvilken kapasitet som finnes i små fag- og forskningsbibliotek:

«Ansvarsområder er tre hovedområder slik jeg ser det: 1. tilgjengeliggjøring av ekstern kunnskap, 2.støtte rundt organisering og produksjon av intern kunnskap, inkludert arkiv og kunnskapsfangst, og 3.støtte til vitenskapelig publisering eller synliggjøring av

kunnskapen vår. Er det vi jobber med. Sier vi, det høres bedre ut, men det er jo bare meg.»
(Informant nr.5)

Dette stemmer også bra med flere av de andre informantenes informasjon, selv om det varierer hvor mye de arbeider innen de forskjellige hovedområdene.

Morinstitusjonene er svært forskjellige, og de økonomiske og arbeidsmessige rammene for bibliotekene er også ulike. Noen informanter jobber mye med kjernetjenester, mens andre utvider med nye tjenester og har en større plattform i institusjonen. Likevel er det mye som likt i måten de tenker på. Alle informantene er opptatt av institusjonens behov og hvordan de best kan understøtte den forskningen som utføres. De strekker seg langt for å yte best mulig service til forskerne, og alle informantene presiserer at service er svært viktig for deres rolle i institusjonen. En informant oppsummerte det kort og konsist:

«Service er høyt prioritert. Så raskt som mulig. Ut på kontorene og hjelpe.»
(Informant nr.3)

10.1 Nye oppgaver

På spørsmål om nye oppgaver de senere årene svarer 6 av 7 informanter at de har fått eller påtatt seg nye oppgaver innen vitenskapelig publisering, spesielt i forbindelse med Open Access. De har blant annet ansvar for registrering, godkjenning og innrapportering av vitenskapelige publikasjoner i CRISStin. I tillegg har flere fått som oppgave å skaffe statistikk og informasjon om publisering for ledelsen. Informantene har også ansvar for at det blir lastet opp publikasjoner i CRISStin som overføres til institusjonelt arkiv, også kalt vitenarkiv. De fleste bruker et nasjonalt system som heter Brage for å arkivere publikasjonene. I tillegg planlegger et par av informantene å innføre system for forskningsdata², i denne sammenhengen snakker vi om system for bevaring av forskningsresultater i form av primærdata eller grunndata, ettersom det ventes å komme krav fra NFR i forbindelse med dette i løpet av 2018.

² Åpen tilgang til forskningsdata, ofte kalt Open Data, handler om å gjøre forskningsresultater i form av grunnleggende data fritt tilgjengelig. <http://www.openaccess.no/forskningsdata/>

Av nye oppgaver i fag- og forskningsbibliotek er det altså blitt enda mer registrering i flere databaser. Denne informanten registrerer 5-600 dokumenter årlig som alenebibliotekar i sin institusjon, ikke inkludert dobbeltregistrering eller publisering i Brage:

«Ja bruker nesten all tid på registrering og publiseringshjelp. Kommer til å endre registrering; kutte egen database og kun registrere i CRISTin. Slutter med dobbeltarbeid, kanskje allerede fra 1.1.18». (Informant nr.1)

I forbindelse med publisering av vitenskapelige artikler har informantene ansvar for å sjekke hvilken versjon og hvilke krav forlagene har angående egenarkivering. Dette er ofte tidkrevende arbeid hvor man bruker tid på å finne ut hva som er riktig og om man må legge til en tekst på selve dokumentet eller registrere informasjon i et eget felt. I tillegg er det vanskelig å få inn riktig versjon av artiklene og følgelig bruker mange mye tid på det. Her er to eksempler fra undersøkelsen:

«Håper det blir lettere å få inn artikler og mer Open Access. Men det blir mye jobb. Deponere artikler ved publiseringstidspunktet (krav), vanskelig å vite, noen få sender artikler når de er antatt. Kjører søk i ISI og lignende men blir for sent. Laget rutine for at forskerne skal sende artikkel til biblioteket når den er vedtatt.» (Informant nr.1)

«Har hatt en runde for å få folk til å legge inn, men mange har ikke postprint lenger så det er vanskelig. Sender standardmail med beskrivelse av postprint, men likevel fått feil versjon som feilaktig er blitt lagt ut. Sjekker nå nøye det biblioteket får. (Informant nr.4)

DUCT er et eget statistikkssystem hvor man kan hente ut sammenlignende data om vitenskapelig publisering i Norge. DUCT er tilknyttet CRISTin og det kreves opplæring for å kunne bruke det. Flere informanter henter ut statistikk for ledelsen, samt at noen henter bibliometriske data fra systemer som ISI Web of Science. Når dette er blitt en mulighet så ønsker administrativ ledelse å bruke dette mer aktivt og ønsker stadig mer informasjon:

«Ledelsen ønsker mer informasjon også – 3 ganger i året – så bruker mye tid på å trekke ut tall.» (Informant nr. 4)

Informantene gir uttrykk for at det er naturlig å påta seg nye oppgaver som de ser som en naturlig forlengelse av sin kompetanse som bibliotekar. Samtidig er de opptatt av hva de bruker tiden sin på, spesielt de informantene som er alene i sine bibliotek. Man skulle tro at de ville være forsiktige med å påta seg nye oppgaver, men de er tvert imot velvillige når de opplever at det som et behov i institusjonen. En informant som hadde tilleggsoppgaver som ikke var relevante for funksjonen som bibliotekar sa det slik:

«Morsomt med mange forskjellige arbeidsoppgaver, men dårlig med arbeidsro. Ville helst sluppet dersom det var mulig for å få tid til bibliotekoppgaver som NFR-brev og oppgradering av biblioteksystem.» (Informant nr.2)

Andre har en mer praktisk tilnærming til hvordan de klarer å håndtere flere oppgaver:

«Viktig å lære seg når det er godt nok! Men må holde en viss kvalitet. Ved oppdrag i prosjekter avtales nøye hvordan og hva man skal levere i forkant.» (Informant nr.3)

Nytt er også arbeid med å innføre system for forskningsdata som også to av informantene forteller om, hvorav den ene informanten vurderer system i forbindelse med et forskningsprosjekt (se neste kapittel). Noen driver også rådgiving i forbindelse med forskerprofiler, samt systemstøtte i forskjellige systemer som brukes av forskerne.

Angående omverdensanalyse og lignende tjenester er det kun en informant som jobber med å finne litteratur og informasjon innen fagområdene. En annen setter opp alerts for faggrupper og videresender informasjonen pr mail. En har nyhetsliste med nye bøker på bibliotekets hjemmeside. Dette var ikke tjenester som ble høyt prioritert, men man gjorde det for å være synlig med samlingene sine, eller for å bidra til at forskerne hadde oversikt over fagområdet sitt.

10.2 Open Access og publisering

Flere informanter har bevisst tatt hånd om tjenester knyttet til Open Access og publisering ettersom de er klar over hvor viktig dette arbeidet er for instituttet. Alle er involvert i arbeidet med institusjonelt arkiv, men i varierende grad, for eksempel oppga en informant at en annen

bibliotekar, som ikke lenger tilhører biblioteket organisatorisk, har hovedansvaret for institusjonelt arkiv og åpen publisering.

Generelt er det imidlertid biblioteklederne som har ansvar for institusjonelt arkiv, anskaffelse og administrasjon av system, samt registrering og/eller publisering i arkivet.

Utarbeidelse av policy og rutiner samt å få dette godkjent og publisert i organisasjonen er også primært bibliotekledernes ansvar, ofte et ansvar de påtar seg fordi de ser at ingen andre i instituttet har nødvendig kompetanse. Alle kjente til brevet fra NFR hvor instituttene blir bedt om å laste opp versjoner av artikler i CRISStin og publisere i institusjonelt arkiv, såkalt egenarkivering av vitenskapelige artikler.

«Open Access har vært fokusområde lenge, brukt mye tid på det. Samt veldig mye registreringsarbeid. De to er viktigst.» (Informant nr. 1)

«Artikler, foredrag, posters, og så videre, alt registreres av biblioteket. I CRISStin kun artikler og rapporter, ikke det som ikke er poenggivende, så institusjonens egen base er mest komplett. Tenker å flytte alt til CRISStin.» (Informant nr. 1)

Tradisjonelle oppgaver som registrering i bibliotekataloger og vurdering av abonnement og innkjøp av litteratur er også oppgaver informantene mener er viktige. Flere presiserer at dette er kjerneoppgaver som må utføres for å kunne tilby gode tjenester i biblioteket, men de kan likevel bli skviset i en travel hverdag. En informant nevner spesielt at effektivisering er viktig.

«Viktig at rutiner og maler er på plass slik at man er effektiv og kan bruke tid på mer skjønnsmessige ting som formidling og veiledning.» (Informant nr.3)

«Vanlig bibliotekarbeid må utføres. Leverer blant annet statistikkdata til Nasjonalbiblioteket.» (Informant nr. 2)

Flere gir uttrykk for at de gjerne skulle gjort mer av det tradisjonelle bibliotekarbeidet:

«Mener det er verdi i samlingen (den fysiske) og skulle gjerne jobbet mer med den.» (informant nr.3)

«Vanskelig å finne balanse mellom nye og gamle oppgaver. Det som er fjernet av oppgaver hjelper ikke mye.» (informant nr.1)

Denne informanten setter tydelig ord på det mange av informantene også i intervjuundersøkelsen, nemlig at det er vanskelig for dem å fjerne oppgaver, man søker heller å effektivisere best mulig slik at man rekker over mer. Men ofte er ikke det nok:

«Får det til fordi man firer på kravene og gjør det ikke så grundig lenger. Godt nok, men ofte ikke det heller.» (Informant nr.5)

10.3 Hvilke oppgaver er fjernet?

I intervjuene spurte jeg også om hvilke oppgaver de har fjernet ettersom min tanke var at dersom de påtar seg nye oppgaver så betyr det at noe annet må vike. Umiddelbart fikk jeg ikke veldig stor respons på det spørsmålet, men etter hvert kommer det fram at det er blitt mindre å gjøre med enkelte oppgaver. For eksempel nevner flere at det er færre litteratursøk, men til gjengjeld flere forespørslers om veiledning i hvor og hvordan søke. Det er færre artikkelbestillinger ettersom forskerne selv finner fram til artikler i litteraturbasene. Man har færre trykte tidsskrifter og bruker mindre tid på tidsskrifthold. Sirkulasjon av nye tidsskrifthefter er det ingen som gjør lenger. Man har sluttet å kvalitetssikre referanselister, men til gjengjeld er flere informanter superbrukere på referansesystem og driver med veiledning ved behov:

«Sluttet med gjennomgang av referanselister, men fortsatt veilederrolle angående stiler og lignende» (Informant nr. 1)

For de informantene som tradisjonelt har hatt ansvar for rapportseriene til institusjonen har dette arbeidet blitt effektivisert etter hvert som seriene lages elektronisk. Det er også flere som melder at registrering av data i bibliotekskataloger og andre datasystemer gjøres enklest mulig for å spare tid, og man er opptatt av å registrere en publikasjon kun en gang. En informant jobber aktivt med å kutte ned antall registreringer, en annen informant nevner at hen bruker mindre tid på innlån av litteratur fordi det er mer effektivt å kjøpe elektroniske bøker. Forskerne får også bøkene mye raskere enn om man låner dem inn, spesielt siden de kan være plassert på forskjellige steder i landet og bøkene først må innom biblioteket. Dette mener informantene også er bedre samfunnsøkonomi siden man sparer miljøet for mye transport:

«har jo e-bok platt form – og det er dyrere å låne inn litteratur, også samfunnsøkonomisk, enn å legge til bøker i e-bokplattformen som blir tilgjengelig for alle.» (Informant nr.6)

Datasystemer og enkel tilgang på informasjon har altså ført til at forskerne er mer selvhjulpne når det gjelder å finne litteratur, mens bibliotekarene bruker mer tid på veiledning og rådgivning. De fleste har mindre faste veiledninger, men stiller opp ved behov ettersom de føler det er mer formålstjenlig. Innføring av flere datasystemer har imidlertid ført til at bibliotekarer er blitt systemadministratorer og systemforvaltere i langt større grad.

10.4 Nye roller

En informant var med i et forskningsprosjekt som prosjektdeltaker med kompetanse og laget litteraturoversikt over et fagområde. Informanten fortalte at instituttet ble foretrukket fordi de kunne stille med bibliotekarkompetanse i prosjektet.

«Var med på søknad og organiserte EndNote biblioteket, anskaffet artikler de ønsket. Inkludert i statusmøter på prosjekter. Lå i søknaden at de hadde bibliotekar og kunne søke i de og de databasene.» (informant nr. 3)

En annen informant er med i en del av et EU-prosjekt, der hen er arbeidspakkeleder og skal vurdere system for forskningsdata:

«...blitt spurt om å være arbeidspakkeleder i et eu-prosjekt. Det er en pakke som handler om forvaltning av forskningsdata, og det prosjektet fikk de. Blir antagelig også involvert Open Access og publisering.» (Informant nr.5).

Informanten forteller også at et kurs i forskningskommunikasjon ved HiOA gjorde at hen ikke nølte med å si ja til oppgaven:

«Fordi jeg tok det faget på HiOA tenkte jeg at det var greit, det her kan jeg gjøre. Ga selvtillit på at jeg hadde rett kompetanse til å ta det.» (Informant nr.5)

Informantene fikk også spørsmål om hvordan man fikk kontakt med forskere i prosjektprosessen, og de fleste svarer at forskeren tar kontakt ved behov, det være seg angående litteratursøk, litteraturanskaffelse eller annet. En informant deltar i møter ved prosjektoppstart og har også en standard mail om hvordan utføre litteratursøk, hvordan velge databaser å søke i, hvordan publisere med Open Access, og så videre. En annen informant jobber med å komme inn tidlig i prosjektprosessen, siden instituttet er ISO-sertifisert og informanten også har sørget for å få inn bibliotekstjenester og publiseringskrav i kvalitetsprosessen.

10.5 Kompetanse og fagkunnskap

Dagens fag- og forskningsbibliotekarer bruker mye tid på drift og administrasjon av systemer, ca 10 systemer er ikke uvanlig. Systemer som nevnes er Alma, Oria, CRISTin, Brage, EndNote, WebofScience, EBSCO, Scifinder, Merzell, JSTOR, Feide, ERIC, OECD-elibrary, Sharepoint og Bird. Dette er forskjellige systemer hvor man registrerer data, laster opp data, administrerer innhold, henter ut statistikk, kjøper litteratur, søker i og/eller driver veiledning i. Kanskje ikke så rart at flere informanter nevner systemkompetanse som en viktig kompetanse for en bibliotekar i fag- og forskningsbibliotek:

«Viktigst er systemkompetanse, kommunikasjon og menneskekunnskap. Litteratursøk og metadata-kunnskap. Databaser» (Informant nr. 2)

«It-kunnskap blir mer og mer viktig for å kunne administrere og bruke alle systemene i biblioteket.» (Informant nr. 4)

Flere tenker også å utvide kompetansen sin med bibliometri for å kunne yte mer forskningsstøtte, som denne informanten som har startet på et kurs på HiOA, nå OsloMet.:

«Kurs i vitenskapelig kommunikasjon med bibliometri og lignende som antagelig er veldig relevant for å kunne tilby mer forskerstøtte» (Informant nr.7)

Alle informantene nevner systemkompetanse, databasekunnskap eller tilsvarende som svært viktig. Dessuten nevner flere metadata, gjenfinning og kunnskapsorganisering generelt. En spesifiserer at arkivkunnskap er viktig og en annen prioriterte arkiverfaring ved nyansettelse.

En informant hadde nylig forsterket biblioteket med en bibliotekar med erfaring fra forlag og kurs i copyright-håndtering.

10.6 Bibliotekarens kjernekompetanse

Spørsmålet informantene her fikk var hvilke oppgaver de utfører hvor de mener bibliotekarens kjernekompetanse innen kunnskapsorganisering, gjenfinning, med mer, er spesielt viktig. I tillegg fikk de spørsmål om hvordan de vurderer kjernekompetanse mot andre typer kompetanse i bibliotek.

«Kunnskap om bruk av metadata for å bygge oppdatabaser, legge opp søk, forstå databaser er viktig» (Informant nr. 4)

«Kat og klass er fortsatt viktig. Tilgjengeliggjøring og gjenfinning» (Informant nr. 7)

Flere nevner at ferdigheter innen kommunikasjon er bra og alle nevner at det å være serviceinnstilt og åpen for nye ting er viktig. Andre ting som nevnes er forlagskunnskap, lisensiering, digitaliseringskunnskap, budsjett/økonomi, samt at en informant savner kunnskap innen pedagogikk. Mens alle nevner IT- og systemkunnskap:

«IT-kunnskap blir mer og mer viktig for å kunne administrere og bruke alle systemene i biblioteket» (Informant nr. 4)

På direkte spørsmål om hva som er viktigst av bibliotekarkompetanse kontra annen kompetanse svarer alle at bibliotekutdanningen er essensiell. Flere av informantene har annen utdanning i tillegg til bibliotekutdanning, og flere har hatt nytte av dette i arbeidet sitt, men poengterer likevel at bibliotekkunnskap er viktigst. I tillegg nevner de annen kunnskap som vil være nyttig fremover som rettighetsproblematikk og vitenskapelig kommunikasjon, og en nevner at skolen burde tilby skrivekurs i utdanningen, for eksempel bloggskrivekurs.

10.7 Oppsummering fase 1

I funnene ser vi at informantene prioriterer å tilby nye tjenester innen forskningsstøtte og å arbeide med nye oppgaver som kvalitetssikring av egenarkivering i vitenarkiv, registrering og publisering i vitenarkiv.

Utfordringene er å balansere arbeidsmengde, og sørge for at nye tjenester ikke går ut over bibliotekets kjernetjenester, som arbeidet med organisering og tilgjengeliggjøring av litteratur. Katalogisering er for eksempel en oppgave som informantene bruker mindre tid på, og det var flere som luftet bekymring for at det ikke ble godt nok.

På spørsmål om tjenester innen publisering svarer alle unntatt en at de jobber med veiledning og rådgivning ved behov. De fleste har i tillegg informert på møter og laget informasjon på intranettet. Flere har ansvar for institusjonsserier, både kvalitetssikring (versjonskontroll, gradering, m.m.), ferdigstilling, registrering i databaser og publisering i institusjonelt arkiv. I tillegg har noen arbeidet med å utarbeide maler. To informanter har en form for redaktøransvar i det biblioteket fungerer som forlag for rapporterserier, og for den ene også et tidsskrift. En informant klarer copyright for interne og eksterne på bilder, tabeller, med mer. De fleste lager også rutiner og veiledninger for forskerne.

Det er blitt færre litteratursøk og det begrunnes med at forskerne har databaser tilgjengelig og kan finne mye litteratur selv. Angående fjernlån deler bibliotekarene seg i to grupper; ved tekniske bibliotek kjøpes helst litteraturen, begrunnelsen er at det tar for lang tid å låne eller å få artikler via posten. Mens ved samfunnsvitenskapelige/tverrvitenskapelige instituttene er fjernlånet stabilt høyt. Det er likevel færre innlån totalt, selv om det er forskjeller mellom bibliotekene. I stedet er det mer innkjøp både av artikler og bøker. Flere begrunner dette med at fjernlånsbestillinger er blitt mer tungvint, og at forsendelsen tar for lang tid når man holder til utenfor sentrale områder, blant annet kommer bøker på fjernlån så sent at fristen for retur kan være ute.

Informantene er tydelige med hvilke oppgaver de prioriterer, selv om ingen har bibliotekstrategi, handlingsplaner eller lignende. Gjennomgående er alle opptatt av service og raskt svar til forskere og andre brukere. Mailer og andre henvendelser fra dem prioriteres.

Selv om informantene er positive til nye tjenester innen forskningsstøtte, går man ikke nødvendigvis aktivt ut og tilbyr tjenester hvis det finnes en mulighet for at forskerne kan klare det selv. Når det gjelder omverdensanalyse og litteratursøk mener informantene at forskerne ikke kan utføre det like godt som dem, men da er det forskerens ansvar å be om støtte. Da blir til gjengjeld høyt prioritert:

Alle informantene nevner at serviceinnstilling er viktig for bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek. Henvendelser og forespørsler fra forskere i prosjekter prioriteres foran andre oppgaver og stikkordene her er service og kvalitet. Av oppgaver som er fjernet, nevner flere gjennomgang og kvalitetssikring av referanselister samt at det brukes lite tid på tidsskriftadministrasjon. Når det gjelder registrering av metadata i forskjellige systemer er det mange som arbeider for å unngå dobbeltregistreringer, blant annet ved å konsentrere seg om ett system. Ved overgang til nye publikasjonssystemer som for eksempel Brage, er det likevel slik at flere beholder lokale systemer for å inkludere upubliserte dokumenter i dem og slik få en total oversikt.

På spørsmål om hvilken kompetanse informantene mener er viktigst for dagens bibliotekarer, er svarene entydige med at det er bibliotekarens kjernekompetanse, i tillegg nevner alle at de ønsker mer datakompetanse. System- eller datakompetanse er kjernekompetanse for bibliotekarer i det å skape og forvalte samlinger, og et nyttig redskap når kunnskap skal formidles via intranett eller internett til å organisere informasjon for enkel tilgang for brukere. Informantene administrerer stadig flere systemer som får mer og mer funksjonalitet og som det kreves mer kompetanse å bruke. Informantene mener datakompetansen godt kan utvides og videreutvikles til bruk på flere områder. Noen informanter nevner også at det kan være nyttig å kjenne historikken og utviklingen av databaser, internett og sosiale media, og at kjennskap til HTML fremdeles er en fordel.

Arkivkompetanse er det også flere som har skaffet til biblioteket, eller de ønsker seg det. Arbeidet med vitenarkiv oppleves som mer og mer krevende ettersom det kommer nye krav og man ikke opplever de nasjonale systemene som optimale for små bibliotek. Informantene som er mye involvert i publisering nevnte også forlagskompetanse som svært nyttig for bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek.

11. Funn fra fase 2 - fokusgruppa

Fokusgruppeintervjuet startet med litt innledende informasjon fra meg om hva fokusgrupper er og hva vi skulle snakke om. Det ble presisert at samtalen ikke skulle filmes ettersom det er ikke interessant hvem som sier hva, men at ønsket er å få med informantenes ideer og hva de mener er viktige fremover. Temaet er fremtidsscenario for fagbibliotekarer i små fag- og forskningsinstitusjoners bibliotek, hvor fokus vil være på profesjonen, roller og tjenester, samt tema innenfor dette.

Spørsmålene er hentet fra en kjøreplan, (Vedlegg 4), som ble laget på forhånd med utgangspunkt i en artikkel av Bedi & Walde (2017) om bibliotekarens rolle og status, og en artikkel av Hansson & Johannesson (2013) om forventninger til bibliotekarens rolle og hvordan komme med i forskningsprosessen. Dette er det gjort nærmere rede for i teorikapitlet, (kapittel 5).

Ingen av informantene hadde vært med på fokusgruppeintervju før, men var positive til fremgangsmåten jeg skisserte. Det var det en motivert gruppe som ga uttrykk for at de har savnet en beskrivelse av hverdagen til bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek, og derfor gjerne ville bidra til denne oppgaven. Informantene i fokusgruppa hadde alle vært intervjuundersøkelsen i fase 1 og allerede der blitt forespurt om de ville være med på et gruppeintervju. Ettersom denne undersøkelsen ikke er opptatt av hvem som snakker er ikke sitatene fra fokusgruppa benevnt med informantnummer.

Informantene mener det vil utvikles flere oppgaver som baseres på bibliotekarenes kjernekompetanse. De presiserer flere ganger at deres store styrke er å se helheten for forskere, og også for institusjonen, noe som er essensielt for å kunne tilby støtte der det er behov. Den kompetansen er også viktig for å bidra til kvaliteten på produktene som leveres i prosjekter og sikre at det er innenfor krav og regelverk både fra de som finansierer forskningen og fra forlagene det publiseres i. Derfor er det viktig hvilken rolle man har og at man får synliggjort sin kompetanse i institusjonen. Flere av informantene synes det siste er vanskelig å få til så dette temaet gikk igjen gjennom hele intervjuet.

11.1 Bibliotekarprofesjonens delingskultur

Det første spørsmålet handlet om kunnskapsdeling i akademiske bibliotek. Deler bibliotekarer for mye av sin fagkunnskap og gjør seg selv overflødige? Gir bibliotekarer forskerne falsk selvtillit for eksempel angående det å finne litteratur og bør bibliotekarer heller utvikle sin egen kunnskap og være eksperter? Det viktigste funnet her er at man gjerne deler sin fagkunnskap, men kun til et visst punkt. Ekspertkunnskapen er det fremdeles bibliotekaren som innehar, men de bør bli flinkere til å markedsføre den. Slik sa et par av informantene det:

«ja vi legger ut veiledninger og lærer dem å søke, men nokså få som blir veldig flinke til å søke, de fleste klarer de lette tingene. Men kanskje slår litt mange seg til ro med de lette tingene også.»

«Mange forskere er ikke fornøyd med det de finner selv og ber om hjelp. Mye litteratur er også vanskelig å få tak i, så også der kommer vår kompetanse til sin rett.»

På mitt spørsmål om forskerne får falsk selvtillit på at de kan utføre bibliotekarens oppgave like godt selv er fokusgruppen ikke uten videre enig:

«Når jeg holder kurs er det ofte mange som tar kontakt i etterkant og vil ha hjelp og veiledning ... dessuten de som er flinkest til å søke og bruke endnote er også de som er flinkest til å spørre om hjelp»

«Min erfaring er at forskerne ikke har kapasitet. Holder også kurs og de som går der føler seg ikke utlært og kommer med spørsmål etter det også, så min opplevelse er at de ønsker hjelp så mye som mulig»

«Men generasjonsskifte; unge forskere er mer selvhjulpne så på sikt kommer kanskje en generasjon som tror at de finner alt i Google eller Google Scholar, så det er behov for å vise hva vi kan og hva vi kan bidra med»

Her aner informanten et generasjonsskifte ved at unge forskere er mer selvstendige og ikke ber om hjelp så ofte, for eksempel når det gjelder litteratursøk. Derfor er det viktig å vise hva bibliotekarer kan bidra med av ekspertkunnskap, men dette er et vanskelig tema for flere av informantene, ettersom det ikke er enkelt å finne ut hvordan man skal vise hva man kan.

11.2 Roller

Hvilke roller mener informantene er viktige i små fag- og forskningsbibliotek? Hvilken rolle skal fagbibliotekaren ha innen forskningsstøtte? Er det å lette den administrative byrden for forskeren? Eller er det kanskje andre roller som bygger på bibliotekarens kunnskap og tilfører forskningen noe eget.

«Min funksjon (les profesjon sin rolle) er å yte service til forskeren slik at de skal kunne gjøre forskerjobben sin best mulig. I det ligger det at vi har oversikt over hele linjen, ikke en og en oppgave, eksempelvis Open Access, valg av publiseringskanaler, sammenheng med registrering i cristin, alt henger sammen. Den tråden makter ikke forskeren å fange opp».

Denne informanten setter ord på hva informantene mener er de viktigste rollene for en fagbibliotekar, nemlig servicerollen og rollen som den som har oversikt og ser sammenhenger. Flere konkretiserer hvor bibliotekarer kan bidra, som for eksempel innen Open Access og dokumentforvaltning. Dette er relativt nye tjenester som ikke fantes for 10 år siden, og dette arbeidet gir fremdeles mange nye muligheter til bibliotekarrollen. Det at bibliotekaren har oversikt over hva som må gjøres og ser sammenhenger mellom systemer og oppgaver, gir et godt utgangspunkt for kvalitet og effektivitet. Derfor er det også viktig at fag- og forskningsbibliotekarer markedsfører sin servicefunksjon og bidrar til at kvaliteten på produktene blir bedre. Dette er også mer effektivt ettersom bibliotekarene bruker systemene ofte og også har administrativt ansvar i systemene.

Det var altså bred enighet om at det er mange funksjoner innen forskningsstøtte der bibliotekarer kan bidra med ekspertise og under har jeg tatt frem flere roller som ble diskutert.

Gatekeeper

En annen rolle som informantene fikk spørsmål om er rollen som «gatekeeper» til samlinger, med det mener jeg den som gir tilgang til samlinger enten ved å kjøpe lisenser eller tilgjengeliggjøre via organisering. Som en informant uttrykte det:

«Ja, de som gir adgang, eventuelt forklarer hvorfor ikke, angående opphavsrett som de (forskerne) synes er vanskelig og kjedelig»

En annen ting som nevnes i denne sammenhengen er opphavsrett til institusjonens publikasjoner. En informant mener at man ikke bør dele ukritisk ettersom forskningsdata er institusjonens kunnskap som skal brukes igjen og skape ny viten. Derfor bør man bevisst velge publiseringslisens og her er bibliotekarens rolle som en «en som gir adgang» eller gatekeeper viktig. Denne informanten har lang erfaring med Open Access, men er skeptisk til bruk av åpne lisenser og velger heller å gi en eventuell tillatelse på forespørsel. På den annen side repliserer da en annen av informantene dette:

«Men Open Access er en stor fordel ettersom vi ikke har tilgang til alle disse databasene. Så det er viktig at vi som bibliotekarer jobber aktivt med dette.»

Denne informanten ser et større bilde og påpeker at det er viktig at bibliotekarer arbeider for å dele informasjon slik at flere får tilgang til viktige forskningsresultater.

Veileder- eller rådgivningsrollen

I små fag- og forskningsbibliotek hvor brukerne er forskere har veiledning- og rådgivningsrollen tradisjonelt vært viktig. Det er den fremdeles, men hvordan den utføres har endret seg. Det er færre informanter som holder kurs, men de fleste introduserer nyansatte til bibliotekets tjenester og alle svarer på henvendelser om rådgivning eller veiledning ved behov. Det synes som en bedre bruk av tid for bibliotekarene, samtidig som det er mer nyttig for forskeren å få svar når de har et konkret problem.

Det er særlig i forbindelse med bruk av systemer som CRISTin, Brage og EndNote at denne rollen er viktig, samt innen publisering og Open Access. I tillegg er rollen viktig ved forespørsel om litteratursøk, spesielt i hvordan søke og i hvilke databaser. Dette er et par eksempler på hvordan informantene uttrykte det:

«Det dukker opp nye ting hele tiden i vår portefølje, som ofte er en videreutvikling og komplisering av tidligere ting så det er ikke unaturlig at vi jobber med det. Nye verktøy for eksempel der forskere og institusjonen er glade for at noen tar ansvar for å lære seg dem og kan hjelpe og veilede.»

«Det kan komme veldig kompliserte tekniske spørsmål fra noen, mens andre igjen kommer med helt enkle spørsmål, for eksempel om pålogging».

Prosjektdeltakerrollen

Denne rollen dukket opp under en-til-en-intervjuene og går ut over det man vanligvis forstår med tjenester og oppgaver i små fag- og forskningsbibliotek. Det krever mot å påta seg en slik rolle, og i en travel hverdag må man finne tid, så det var interessante funn. To av informantene har erfaring med rollen som prosjektdeltaker, (se også kapittel 10.4) og i fokusgruppa er det bred enighet om at dette er en naturlig rolle for bibliotekaren ut fra kjernekompetansen på databaser og gjenfinning:

«Grunnen til at vi fikk det prosjektet var at vi hadde en tydelig bibliotekarrolle inn og de konsulentselskapene vi konkurrerte med hadde ikke det samme. Bibliotek har fremdeles respekt»

Informantene fikk også spørsmål om det finnes en rolle som medarbeider i prosjekt for bibliotekarer, eller om det er forskningsstøtte som er viktig?

«Vi driver jo med støtte hele tiden, men var involvert i prosjekt og lærte masse av det, for eksempel hva de trengte.»

«Egentlig en selvfølgelighet at bibliotek er med, siden vi har oversikt over alle databaser og lignende»

Informantene mener også at forskeren ofte er for lite kritisk når de ikke får treff ved litteratursøking, mens bibliotekarer vet mer om hva man kan forvente og prøver flere databaser. Bibliotekarer vet også mulighetene i de forskjellige databasene og ikke minst har de oversikt over hvilke databaser som er aktuelle å bruke i et prosjekt. Igjen er det et spørsmål om hvordan man viser sin kompetanse på dette for å bli inkludert.

11.3 Bibliotekarkompetanse i nye oppgaver

Det er forskjell på hvordan man bruker bibliotekarkompetansen, men i fokusgruppen er man enige om at det er svært viktig å være proaktiv i forhold til nye oppgaver og tjenester som man mener er viktige for institusjonen.

Slik sier denne informanten det:

«Bibliotekarere kan gripe de mulighetene som byr seg, det kommer nye oppgaver og nye muligheter. Man må ikke være statisk og ikke ville ta i nye ting, det kan være en fare, men fleksibel og på utkikk etter nye oppgaver.»

Utfordringen for informantene er å få vist at man har en ekspertise samt det å ha kapasitet til å starte med nye oppgaver, og her er det forskjell i gruppa som vi skal se:

«For eksempel forskningsdata; nye krav fra 2018: der er det viktig å markere seg og vise at man vet at her kommer nye krav og hva vi kan gjøre for å møte dem. Viser at man følger med på det som skjer. Så når forskerne begynte å bli interessert så var vi allerede på ballen».

«Når det gjelder publisering synes jeg vi har vært i forkant og vært drivere. Altså proaktiv. Satt i gang ting som ikke er blitt spurt om. Men når det gjelder søk er det vanskeligere å være proaktiv, der blir man for reaktiv. Der gjør man det man blir bedt om, kanskje bortsett fra at man bestemmer hvilke abonnement etc.»

«Det ligger i naturen for oppgaven også, fordi de fleste prøver selv og får det ikke til og så ber de om hjelp. Nytter ikke å forsøke å lære dem om boolske operatører for eksempel før de er interessert. Så det er naturlig at hjelp til litteratursøk blir reaktiv, og en ønsket effekt».

Her påpeker en informant at det faktisk er en ønsket effekt å være reaktiv i veiledning angående litteratursøk, både fordi man ikke har tid til å være proaktiv, men også fordi forskerne er mer mottagelig for å lære når de har et reelt behov. Det krever mer å lage et mer generelt kurs som skal presenteres for mange, og i tillegg kan det være vanskelig å få deltakere til å komme på kurs.

En annen informant har en litt annen innfallsvinkel:

«Jeg tenker at vi må inn litt før, allerede ved prosjektoppstart trenger de hjelp med litteratursøk og bestemme hvordan publisere. Der må vi inn.»

Denne informanten deltar i prosjektoppstartmøter. Ingen er uenige i dette, men igjen er dette et tema der flere informanter er usikre på hvordan man går fram for å få det til. Noen institusjoner har også så mange prosjekter at det det ville være uoverkommelig for en alenebibliotekar. En interessant diskusjon oppsto i forbindelse med det å være tidlig inne i forskningsprosjekter:

«Ja, jeg har også tenkt dette, men har ikke tid og ressurser til å gjøre det. Ene bibliotekar og ikke kapasitet»

«Skille på det at vi som profesjonsutøvere kan fortelle om nye ting og hva vi kan gjøre».

Mens replikkene fra en informant som har erfaring med dette var:

«Det jeg har sett er at når jeg kommer tidlig inn i prosjekter og informerer så sparer jeg jobb i etterkant».

«... viktig å komme inn med nye prosjektledere, de eldre har vært gjennom det meste før, men de nye er veldig flinke, men har ikke praksis på hvordan de skal orientere seg i vår «materie». Også når en prosjektleder har ti prosjekter så trenger man ikke inn hver gang, men tenke litt praktisk.».

I tillegg har flere informanter fått nye oppgaver knyttet til bibliometri, for eksempel i forbindelse med lønnsopprykk for forskerne, og flere bruker statistikkssystemet til CRISStin, DUCT, og gir informasjon til ledelsen. For noen startet det allerede med innføring av tellekantsystemet, det vil si at vitenskapelig publisering gir poeng og økonomisk uttelling for institusjonen. Slik sa denne informanten det, om å levere informasjon om en forskers publisering:

«Ledelsen vår etterspør også den type informasjon og synes det er naturlig at vi leverer det.»

11.4 Unyttig kjernekompetanse?

Her diskuterer fokusgruppa bibliotekarens kjernekompetanse og hvorvidt den fremdeles er aktuell. Er ikke nå for eksempel oppgaver som innlån og innkjøp blitt så enkle (gode systemer etc.) at det ikke er nødvendig med bibliotekarkompetanse? Reaksjonene fra informantene var ganske like:

«Ja, det synes jeg, vi har kompetanse på hvordan biblioteksystem er oppbygd og vi har en utdanning.»

Informanten mener det ikke alltid er så enkelt å finne fram i biblioteksystem for forskerne med forskjellig utgangspunkt, der de unge med nyere utdanning vil være mer vant med å søke i for eksempel Oria. Informanten fortsatte:

«Hvem som helst kan kjøpe inn, og katalogisere, men det er poeng at en forskningsinstitusjon tenker tradisjon men også framtid og forskerne mine skjønner at en bok eller et innkjøp er en del av et større hele. En sekretær kan kjøpe inn, en student kan kjøpe inn, men bibliotekaren kan bruke sin kompetanse og tilføre noe ekstra til en samling for eksempel»

En annen informant er enig i å bruke bibliotekarens kjernekompetanse til dette:

«Det er veldig lett å kjøpe inn ei bok fra Amazon, men hos oss skal de ha mye vanskelig litteratur som vi må gjenfinne, og vi kjenner bokhandlere og bruktbokhandlere og vet hvordan i skal finne fram også i den mengden informasjon. Hvordan finne de forskjellige bøkene, hvordan sammenligne priser etc. Tror forskerne får mer av det de ønsker seg av litteratur fordi det er bibliotekarere som håndterer bestillinger».

Igjen står servicetanken sterkt, og man ønsker å hjelpe forskere til å få tak i den litteraturen de trenger. Det var enighet i hele gruppa om at det er viktig å bruke denne kunnskapen også innenfor anskaffelse av litteratur. Det viser seg at samlingen fremdeles er viktig for

fagbibliotekarer, selv om det oppstår en uenighet mellom bibliotekarer fra forskjellige fagdisipliner slik som her:

«Vi har som policy at vi kun kjøper inn digitale bøker ettersom vi har forskjellige lokasjoner som skal ha litteraturen. Bestiller vi et lån som sendes oss fra UiO, for eksempel og så sender vi videre til Tromsø for eksempel, det koster mye, så i stor grad lønner det seg med e-bok.»

Denne kommentaren kommer fra en bibliotekar fra naturvitenskapelig disiplin der elektronisk litteratur er mer utbredt og det er viktig å få litteraturen raskt.

Fra en samfunnsvitenskapelig bibliotekar kommer det imidlertid inn en annen synsvinkel:

«Vi trenger mange bøker som ingen andre har og har som policy å kjøpe inn fysisk eksemplar slik at den er tilgjengelig for andre bibliotek i tillegg. Så fordeler med e-bøker ja, men synes det bygger ned et system som har fungert lenge og vi merker også at det er et problem for oss når vi gjerne vil låne.»

Informanten trekker også inn at det er et problem når e-bøker prioriteres over trykte bøker fordi det gjør jobben med å skaffe litteratur vanskelig. Det undergraver fjernlånssystemet som har vært, og fremdeles er, så viktig for mange små fagbibliotek.

En tredje informant nevnte enda en utfordring med e-bøker av mer praktisk art:

«Jeg synes også det er et problem å låne ut innad i institusjonen, vi mister oversikten over hvem som har boka for eksempel»

Det er altså forskjellige måter å tenke hva som er best, men ingen er i tvil om at bibliotekaren har best kompetanse til å anskaffe litteratur, til det beste for institusjonen og alle deres ansatte. Dette er noen eksempler på hva de sa:

«Dette er også en servicefunksjon som betales av instituttet, og de enkelte avdelinger er veldig nøye på at ressursene fordeles likt.»

«Når biblioteket fremstår som en uhildet institusjon som behandler alle likt, og har en policy om det, og mener derfor at alle ser at det er viktig at biblioteket gjør det. Da får man også utnyttet de ressursene som ligger i bøkene til beste for alle.»

Denne informanten refererer til bibliotekets status som rettferdig forvalter av felles midler, det vil si at bibliotekaren ikke er tilknyttet et fagområde men skal fordele ressurser så likt som mulig til alle fagområdene i institusjonen.

11.5 Profesjonskamp eller?

Spørsmålet bygger på eksempler fra intervjuene om hvordan informantene beveger seg inn på nye områder som forlagskompetanse, arkivkompetanse, kommunikasjon og formidling, og handler om det er en profesjonskamp mellom bibliotekarer og de andre yrkesgruppene.

Flere av informantene har bevisst valgt å utvide kompetansen i biblioteket:

«Tanken var at vi skulle mer inn på dette området, og anskaffet forlagskompetanse med vikarer og måtte også gjøre det for å få alt til å gå rundt. Vikar har master i bibliotek og jobbet i forlag og har tatt utdanning innen opphavsrett.»

Bibliotekleder skulle her ansette vikar for lengre tid og valgte bibliotekar med tilleggskompetanse innen forlag. Denne kompetansen er viktig for biblioteket med tanke på utvikling og håndtering av oppgaver innen publisering av institusjonens publikasjonsserier dessuten opphavsrett og kompetanse i forbindelse med institusjonelt arkiv, ifølge informanten. I fokusgruppa er det en praktisk holdning til hva man velger å utvide kompetansen med, og man utvider med tanke på hva som passer for bibliotekarkompetansen. Her er to eksempler på hva de sa:

«Vi har to som jobber med rapportproduksjon, inkludert isbn, maler etc. og når de går av med pensjon peiler jeg meg inn der som en naturlig etterfølger.»

«Har jobbet i min institusjon i nesten 25 år og vært gjennom mange runder med nedbemanning. For eksempel grafisk avdeling ble nedlagt, så hva gjør man da, det trengs jo noen som holder i ting, eks. ISBN og lignende så jeg har bare tatt de oppgavene jeg har sett er nødvendig, uten å tenke på om jeg har tid. Så har jeg fått en spennende jobb.»

Denne siste informanten har lang erfaring med å ta hånd om oppgaver som hen vet er viktige, men som ingen andre i institusjonen kunne utføre lenger. Informanten legger ikke skjul på at dette har bidratt til å sikre bibliotekets stilling i institusjonen.

Angående profesjonskamp nevner informantene at enkelte oppgaver er morsommere å drive med, og også gir mer synlighet for den som utfører dem, for eksempel oppgaver innen kommunikasjon og det å drive markedsføring for forskningsvirksomheten. Det kommer også fram at noen tror kommunikasjonsavdelingen kanskje forsøker å utkonkurrere biblioteket, og at dette delvis er mulig fordi biblioteket ikke har nok ressurser. Denne informanten har imidlertid en annen teori om hvorfor de forsøker å overta:

«De på kommunikasjon synes kommunikasjon og bibliotek er to sider av samme sak. Jeg er helt uenig. De er avhengig av oss. Vi gjør alt og leverer til dem, så sprer de det ut på samme måte som forskere. de tror at de kan det vi gjør like godt og aner ikke at de ikke har peiling! De er vår største konkurrent i forhold til kompetansekamp ettersom de tror at vi holder på med det samme. Min erfaring er at det gjør vi absolutt ikke!»

Antagelig bunner dette i at mange har en oppfatning om at den kompetansen bibliotekarer har på kommunikasjon er det samme som man mener å inneha som kommunikasjonsarbeider. I fokusgruppa mener man dette er en misoppfatning og at denne misoppfatningen er med på å skyve ut bibliotekarkompetansen i institusjoner. På den annen side er holdningene til IT-profesjonen at det ikke er kamp om å overta fagområder, men at det er viktig med samarbeid. Informanten har også en kommentar til hvor den viktigste kampen for bibliotekenes eksistens står:

«min erfaring er at det er en mye større kamp oppover. Forskere i min institusjon er veldig fornøyde så føler at forskerne vet hva vi jobber med, men det vet ikke de oppover. Så det er veldig viktig at vi viser hva vi gjør»

I fokusgruppa går deretter diskusjonen videre på hva man kan gjøre for å synliggjøre det bibliotekarer bidrar med i institusjonene. Fokusgruppa mener for eksempel at kvalitet på data og dataregistrering sikres ved å bruke bibliotekarkompetanse, til forskjell fra kommunikasjonsarbeidere som jobber med ferdige data som de presenterer i sosiale media.

Bibliotekarer kan også bidra til kvalitetssikring og effektivitet i institusjonen ved å legge til rette for sømløst bruk av systemer og verktøy for forskerne, og ifølge informantene bidrar de gjerne med denne kunnskapen også i nasjonale systemer som CRISStin og Brage. Dette kan være både et ønske om å få bedre systemer for bibliotekarenes eget bruk, og profesjonens iboende ønske om å dele sin kunnskap.

Til slutt tok samme informant også opp hvem fagbibliotekarene har mest til felles med når det gjelder kompetanse og ansvarsområder:

«De vi har mest til felles med er de som driver med utvikling og systemer. Når CRISStin og Brage er slått sammen er det en fordel. Det handler om at vi ser sammenhenger og skal gjøre ting så enkelt som mulig. Der har vi kjempekompetanse. Vi har brukt disse i mange år og vet hvor skoen trykker.»

De som jobber med it er nærmere den kompetansen og det arbeidet som bibliotekarer utfører. Dette utsagnet er alle informantene enige i. Imidlertid kom det et hjertesukk til slutt:

«Men kommunikasjon og it er så tydelige i forhold til oss, men vi er kanskje litt beskjedne på egne vegne.»

11.6 Kompetanse, selvtillit og å jobbe alene

Bibliotekarer i fag- og forskningsbibliotek er ofte alene og må kunne litt av alt. Man jobber med mange ting som man ikke nødvendigvis er utdannet for, har bibliotekarer selvtillit på at de har den rette kompetansen til det de jobber med? Svarene jeg får er til ettertanke for prosjektet:

«Derfor er din oppgave så etterlengtet, fordi vi er få alene-bibliotekarer som jobber med så stor portefølje. Når jeg hører foredrag på UiO om noen som kan sitte hele dagen med Google Analytics, de kan det så godt og jeg har knapt trykket på knappen, men kanskje klarer ikke de å fange opp hele linjen slik som vi må.»

Her mener informanten at bibliotekarens kompetanse og største aktivum er det forhold at de ser hele livsløpet i forskningsprosessen, fra prosjektsøknad til ferdig publisering av resultater. Til forskjell fra større bibliotek der man har mer spesialiserte oppgaver. Informanten mener at

de bibliotekarene som arbeider mer spesialisert til gjengjeld kan bli for smale i sin kompetanse og ikke har det som må til for en framtid i fagbiblioteksektoren.

Slik utdyper en annen informant dette synet:

«Det er styrken vår at vi ser fra vi kjøper inn litteratur og skaffer artikler og følger forskeren i prosjektet til de legger ut resultat.»

Mens en tredje informant er opptatt av at man aldri føler at man kan nok:

«Det kan gå på bekostning av selvtillit og når jeg står og underviser så tenker jeg ofte at dette må de jo kunne, men så kan de ikke det, så kanskje er jeg litt for beskjeden på egne vegne.»

Imidlertid er det et faktum at man kan savne å være del av et faglig miljø og det å ha noen å diskutere faglige problemstillinger med. Flere informanter presiserer hvor viktig det er med kollegaer som man har kontakt med via grupper på Facebook eller lignende.

En informant uttrykker bekymringen sin slik:

«Da jeg ble tilbudt stillingen vurderte jeg veldig det å være alene. Vært veldig avhengig og savnet et kollegialt miljø. Men får igjen mye og lærer veldig mye, så det er strategisk rent profesjonsmessig.»

En annen informant presiserer hvor viktig kollegialitet med andre innen profesjonen er:

«Det å være del av et kollegium slik vi er, er en kjempefordel. Vi kan melde oss på konferanser, vi kan melde oss på nyhetslister og holde oss faglig oppdatert selv om vi jobber alene. Det har hjulpet meg mye. Det har ført til at jeg har vært tidlig ute med ting, og får mye igjen for det, blant annet at man bidrar til å sikre sin egen stilling.»

Denne informanten er bevisst nytten av å være med i forskjellige fora. Da er det enklere å følge med på hva som rører seg innen bibliotekarens fagområder. Ifølge fokusgruppa er dette unikt og en stor fordel når man ikke har kolleger på institusjonen som man kan diskutere fag med eller spørre til råds.

11.7 Open Access og en ny hverdag?

Utgangspunktet for spørsmålene her er Kunnskapsdepartementets strategi for åpen tilgang til vitenskapelig publisering, som skal være innført i 2025 i Norge. Da har vi et nytt scenario hvor all informasjon er åpent tilgjengelig og konsekvensen må vel da bli at bibliotekaren mister arbeidsoppgaver? Reaksjonene i gruppa er litt forskjellige, men ingen tror dette vil endre deres hverdag i form av færre arbeidsoppgaver, som vi ser her:

«Tror det blir mer av det samme. Jeg ser fram til å spare penger på abonnement. Blir det enhetlig politikk på Open Access, så åpnes et større arbeidsfelt å navigere i.»

Jeg stilte spørsmål til informanten om dette også gjaldt for copyrighthåndtering:

«Jo det også, eksempelvis for antologier og sånt, det er kun vitenskapelige artikler i tidsskrifter de skriver om per nå. Står artikler med ISSN i teksten fra NFR.»

«Forskerne vil ha hjelp til systematisering, og søking blir i hvert fall viktig for det blir mer å finne fram i.»

«Så tenker jeg for eksempel på hvordan det var da cd-rom kom og alt skulle handle om det, så jeg tror det vil komme mange nye ting på banen, nye krav, nye media og nye måter å gjøre ting på. Vi må ha følere ute og fange opp ting.»

«Må bli flinkere til å avsløre predatory journals! Flere forskere hos oss som har gått i den fella.»

I fokusgruppa er informantene opptatt av at kvalitetsjobbing blir viktig for bibliotekarer i framtiden, blant annet for hjelpe forskerne til å velge riktige kanaler for publisering og ikke publisere i tidsskrifter som ikke er seriøse, såkalte «predatory journals»³. Det vil være mange forskere som kommer til å slite med dette, så her kan bibliotekaren bruke sin kompetanse og erfaring til å avsløre disse tidsskriftene, og dele den informasjonen videre med andre bibliotekarer. De er også enige om at Open Access vil utvides til å gjelde antologiartikler,

³ Predatory journals er useriøse tidsskrifter som bruker Open Access til å tjene penger på APC (publiseringsavgift) ved å late som de tilbyr en kvalitetssikret publiseringskanal. <http://www.openaccess.no/> (18.06.2018)

kapitler og hele bøker etter hvert. De mener de nye retningslinjene fra Kunnskapsdepartementet kun er første fase i utviklingen av Open Access.

En annen informant tar opp at det vil bli viktig å samarbeide om å få på plass informasjon om publiseringskanaler:

«Hvis vi har et nasjonalt vitenarkiv, for å oppdatere alt for eksempel innen copyright, tror ikke NSD kan gjøre den jobben alene. Det må en dugnad til. Alle må samarbeide om å oppdatere en nasjonal database.»

«Og vi må samarbeide på en helt annen måte enn i dag. Flere organer må inn, flere redaksjoner som må samarbeide. Og bedre systemer.»

«Kommer noen år hvor alle prøver å finne ut av dette. Så skal det ende opp i noe, en nasjonal ressurs eller lignende. Mange som tenker på dette. Så dersom det blir politisk bestemt kan vi levere.»

Samhandlingstanken står fremdeles sterkt i profesjonen dersom fokusgruppa skal være et mål på dette. Det synes som det er en naturlig del av det å være bibliotekar å tenke at man skal bidra til fellesskapet. Kanskje derfor en av informantene igjen tok opp problematikken rundt e-bøker:

«men kanskje vi har blitt litt blendet av teknologien og mulighetene, ref. e-bøker hvor denne tanken blir borte og bibliotekene gir fra seg mange rettigheter til forlagene. Plattformene styrer og bryter ned noe vi har brukt lang tid på å bygge opp. Uio bruker masse penger og de ekskluderer brukere.»

Resten av gruppa har ingen tro på at dette kunne reverseres, da må man i så fall få til nasjonale lisenser og til det kreves en politisk beslutning. De ser imidlertid svært positivt på sammenslåingen av CRISStin, CERES og BIBSYS og mener også Nasjonalbiblioteket bør være med. Det ville gitt virkelig synergieffekt for biblioteksektoren ifølge informantene. Her er noen eksempler på hva de uttaler om Nasjonalbibliotekets rolle:

«Nasjonalbiblioteket bør inn for fagbibliotek også, for eksempel vanskeligheten med å fordele ansvar angående doi og orcid.»

Informanten henviser til to forkortelser for unike identifikatorer på henholdsvis artikler og forskere. Doi står for Digital object identifier og ORCID for Open Researcher and Contributor ID.

«Nasjonalbiblioteket bør inn. De har forskere og jurister og kunne vært en kjemperessurs for våre institusjoner.»

«De er opptatt av forhold som angår folkebibliotek, hadde de vært med i en felles kjerne så kunne vi fått dem inn i vårt område også, som en nasjonal overbygning.»

Det presenteres altså mange gode grunner i fokusgruppa på hvorfor de ønsker at Nasjonalbiblioteket involverer seg mer i deres sektor. De gir uttrykk for at de savner et sted å få informasjon om en del ting som de mener naturlig hører inn under Nasjonalbibliotekets ansvar. Et eksempel som nevnes er at Nasjonalbiblioteket har ekspertise på copyright og bør kunne brukes som faglig instans for spørsmål rundt egenarkivering.

11.8 Institusjonelt arkiv og egenarkivering

Spørsmålet til informantene lød; kan vi si at egenarkivering vil være utdatert i 2025 når Open Access er ferdig innført?

Heller ikke egenarkivering av vitenskapelig publisering, såkalt grønn Open Access, mente informantene ville bli borte når Open Access skal være innført i 2024.

Her er hva en av dem svarte:

«Nei, ikke så sikker på det. Vi egenarkiverer av to årsaker:

- *Lage åpen tilgang*
- *Sikre egen produksjon: plutselig endrer forlagene for eksempel moving wall, så vi må sikre oss. Men håper det blir enklere og mer strømlinjeformet.»*

Moving wall er et begrep som brukes av forlagene når de gir tilgang til flere årganger av et tidsskrift, og tilgangen endrer seg fra år til år, for eksempel flyttes et år fram. For bibliotekene kan det bety at man mister tilgang til eldre årganger som de har kjøpt og betalt for tidligere.

«Forlagene vet hvilke adresser forskere kommer fra så det burde være en enkel sak for forlagene å spytte tilbake de versjonene som etterspørres.»

I fokusgruppa mente man at det å få rett versjon av en artikkel til et vitenarkiv burde bli en del av avtalen man inngår med forlagene når det skal forhandles om nye abonnementsavtaler ved innføring av Open Access. Per i dag er det bibliotekarer som finner ut hvilken versjon det er lov til å publisere i institusjonelt arkiv og hvordan, for eksempel om det må inn en tekst i selve dokumentet med referanse til tidsskriftets originalartikkel, eller om det holder å legge informasjon i et metadatafelt. Dette er et tidkrevende arbeid der de forskjellige tidsskriftene har ulike regler.

Flere informanter har samlet åpne og interne eller graderte publikasjoner i et internt arkiv. Dette mener de er viktig for å ha en fullstendig og lett tilgjengelig oversikt for ansatte i institusjonen. Denne informasjonen er institusjonens interne kunnskapsbase og gjenbrukes i nye prosjekter. Her er hva de sa:

«Vi vil fortsette å ha egne, for vår egen historikk og egen brukervennlighet for forskere det vil fortsette. Vi har begynt å legge alt ut digitalt, har skannet gamle rapporter, så målet vårt er å få alt elektronisk tilgjengelig. Ikke for nødvendigvis å kvitte seg med arkiv. Kan lage nye funksjoner oppå det når vi har alt elektronisk»

«Vi har også digitalisert alt og alt ligger i bibsys, men mener vi også trenger institusjonarkiv for at det også skal inneholde ting som ikke publiseres og lignende så hele samlingen skal være tilgjengelig internt»

Fokusgruppa viser med dette at bibliotekarer og samlinger fremdeles er aktuelt. Spesielt var de opptatt av å ivareta institusjonens egne publiseringer som beskrives i kapittel 15.2.1 om rollen som Gatekeeper. Man ønsker også å utnytte arkivene bedre i framtiden, når man for eksempel får bedre funksjonalitet og samhandling i systemene, slik som denne informantene nevner:

«Store muligheter med samling av CERES, BIBSYS og Uninett. Man vil ha ett system eller i hvert fall at systemene snakker sammen»

11.9 Oppsummering fase 2

Bibliotekarens rolle som den som har oversikt og yter god service er viktig. For å få til dette var det viktigste å ha bibliotekarens kjernekompetanse, men også utvidet system- eller datakompetanse regnes som ekstremt viktig. Betegnende nok synes informantene at det er institusjonens it-avdeling de har mest til felles med, det er kanskje naturlig siden det er vanlig å ha ansvar for rundt 10 datasystemer, enten som administrator eller som superbruker. Samlingene er fremdeles viktige, og i tillegg til fysiske boksamlinger har de fleste biblioteklederne også ansvar for elektroniske samlinger i institusjonens vitenarkiv.

Som gruppe er biblioteklederne svært bevisst på hvilken rolle de bør ha i institusjonen, og de er stolt av sin profesjon. De mener at bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek har den rette innstillingen og kompetansen for framtidens bibliotek, og at de er bedre rustet enn mer spesialiserte bibliotekarer i store bibliotek ettersom de arbeider med flere deler innen forskningsstøtte. Informantene mener det arbeidet de gjør bidrar til kvalitet og verdiskaping i morinstitusjonen.

Hvordan de får vist fram at de har viktig kompetanse er imidlertid et problem, og her hadde ikke fokusgruppen noen enkle løsninger. Det er vanskelig å vise ledelsen hva man bidrar med i institusjonen, og dette kan føre til færre ressurser. Sånn sett er informantene på linje med Seminelli (2016) i det at de ser at det er et problem når de sliter med å vise sin kompetanse og verdi for institusjonen, (se kapittel 4.1).

Informantene mener imidlertid ikke at det er en reell profesjonskamp ettersom ingen andre har deres kompetanse. Derimot mener de at samarbeid med andre profesjoner er viktig, likeså det å bruke sin kompetanse på nasjonalt nivå for å få bedre systemer. Samtidig presiserer de også at det å være engasjert og involvert, og ikke være redd for å flagge sin kompetanse når man får muligheten er essensielt.

Til slutt i fokusgruppeintervjuet ble informantene utfordret til å tenke seg et fremtidsscenario i 2025 når Open Access skal være ferdig innført i Norge og hvilke følger det eventuelt kunne få for fagbibliotekarprofesjonen. De lar seg imidlertid ikke overbevise om at det vil få de store konsekvensene, for som de sier i fokusgruppeintervjuet; det dukker opp stadig nye ting, nye oppgaver og nye krav, så det vil antagelig bare bli mer av det samme.

Informantene er sikre på at Open Access vil fortsette å generere nye oppgaver og tjenestemuligheter for dem, for eksempel ved at det blir innført på nye publikasjonstyper som bøker og bokkapitler. Publisering er også en oppgave de mener vil være viktig framover, både å ta vare på institusjonenes egne publiseringer, digitalisere eldre publikasjoner og gjøre dem tilgjengelig internt og/eller eksternt.

En annen viktig oppgave er å bidra til at forskerne publiserer med Open Access på riktig måte og ikke blir lurt av såkalte «predatory journals». Kvalitetssikring vil fremdeles være viktig når det gjelder publisering.

Informantene mener at gjenfinning vil bli vanskeligere fremover og at det vil bli større behov for bibliotekarenes spesialkompetanse både i tilgjengeliggjøring og i gjenfinning av litteratur. Det samme gjelder metadatakunnskap og kjennskap til databaser.

Kunnskapsorganisering og bibliotekarens kjernekompetanse må ligge i bunn for alt man gjør. Samtidig presiserer fokusgruppa at det er viktig å være fleksibel og ikke redd for å påta seg ansvar men helst være på utkikk etter og prioritere nye oppgaver og tjenester.

Informantene mener bibliotekarprofesjonen vil bli fylt med nye oppgaver og tjenester innen forskningsstøtte, og de er ikke bekymret for at andre skal overta deres kjernetjenester.

Temaet om delingskultur kommer de stadig tilbake til gjennom hele fokusgruppeintervjuet, med flere eksempler på hvorfor de deler kunnskap. Kurs kan være en måte å vise sin ekspertkompetanse på, men få har kapasitet til dette, da er det enklere å veilede på forespørsel og samtidig sørge for ordentlig opplæring. Selv om de deler mye av sin kunnskap med forskerne, mener informantene at de aldri vil kunne måle seg med bibliotekarenes dyktighet innen deres egne fagområder som for eksempel litteratursøk. Et viktig funn i denne undersøkelsen er at de forskerne som fikk opplæring gjerne var de samme som kom tilbake og spurte etter mer.

Som avslutning i forlengelsen av svarene rundt kompetanse ble informantene oppfordret til å komme med forslag til bibliotekutdanningen. Fra deres ståsted kom de så med noen forslag til endringer. Nye bibliotekstudenter bør få tidlig informasjon om mulighetene innen fagbiblioteksektoren, inkludert små fag- og forskningsbibliotek. I tillegg foreslår de at bibliotekarer fra små fag- og forskningsbibliotek også kan brukes som veiledere for masterstudenter.

12. Analyse del 1: Bibliotekarens rolle etter modell av Kuhlthau

Funnene viser hvilke oppgaver som utføres i små fag- og forskningsbibliotek hvor man naturlig nok har mindre ressurser enn de store universitets- og høyskolebibliotekene, og hvor man ofte er eneste ansatte med bibliotekarkompetanse. Det er mange nye oppgaver innen Open Access og publisering som går på bekostning av tradisjonelle bibliotekoppgaver. Likevel viser intervjuundersøkelsen at det ikke er mange oppgaver som fjernes helt, i stedet søker man å tilpasse seg og effektivisere.

I dette kapitlet bruker jeg både Kuhlthau og Daland & Hidle i analysen. Opprinnelig laget Kuhlthau modellen for informasjonsformidling, mens Daland & Hidle overførte den til bruk innen forskerstøtte. Etersom denne oppgaven handler om forskningsstøtte i en prosjektprosess i forskningsinstitutter utvidet jeg modellen med et nivå 6 som beskrevet i kapittel 5.1.1 om teori.

Det var en antagelse fra min side at informantene ville ha fjernet mer av oppgaver og tjenester og at rollen som Organisator ville være sterkt redusert. Ifølge funn fra intervjuundersøkelsen stemmer at det brukes mindre ressurser på denne rollen enn tidligere. Rollen som Organisator er altså under press ettersom det er liten tid til den, noe flere informanter uttrykte bekymring for. Andre roller som identifikator, veileder og rådgiver er nedtonet og blitt mer reaktive enn proaktive. Dette skjer også hovedsakelig på grunn av tidspress.

Et interessant funn fra intervjuundersøkelsen er rollen som går ut over ordinær forskerstøtte og som førte til at et nivå ble lagt til modellen, nemlig rollen som Forsker. Flere informanter har roller som går ut over nivåene som listes i Kuhlthau's modell, som der hvor de inkluderes i forskningsprosjekter med ansvar for resultatet. Noen informanter har også tilnærmet forlagsansvar for institusjonens publikasjoner, og en informant har ansvar for et Open Access tidsskrift.

Rollene flyter litt i hverandre, og det virker som informantene hele tiden ubevisst vurderer hvilken rolle de skal ta. De viser en enorm funksjonalitet og fleksibilitet i dagens

fagbibliotekarrolle, spørsmålet er om man forsøker å gape over for mye? Bare en av informantene var veldig bevisst på ikke å ta på seg mer enn det var kapasitet til, men denne informanten var også ganske ny i en slik type jobb og dermed var det enklere å vurdere hva man ville påta seg. Flere av de andre hadde en lang historie med sin institusjon og dersom de skulle fjerne oppgaver visste de at ingen andre ville overta.

Mitt inntrykk er derfor at de forsøker å gjøre alt, men fortløpende vurderer hva som er viktigst og prioriterer ut fra det. Dessverre går prioriteringen ofte ut over registreringsoppgaver og tradisjonelle bibliotekoppgaver. Samtidig jobber de for å effektivisere både systemene og sitt eget arbeid best mulig. En annen sak som informantene selv tok opp i fokusgruppa er om bibliotekarutdanningen utdanner folk med riktig kompetanse for rollen som bibliotekar i små fag- og forskningsbibliotek. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 14.5

Under har jeg analysert funn fra kapittel 10 og plassert dem innenfor nivåene med utgangspunkt i Kuhlthaus og Daland & Hidle sine tolkninger.

12.1 Nivå 1 - Organisator

Ifølge Kuhlthau handler denne rollen om å «samle og organisere ressurser, samt vedlikeholde samlinger for effektiv gjenfinning» (Kuhlthau, 2004, s. 115). Funnene viser at det innenfor denne rollen kreves mye kompetanse av bibliotekaren. Dette er en kjernetjeneste der man bruker kunnskapsorganisering og systemadministrasjon og for mange av informantene er dette fremdeles noe av det de mener er viktigst å gjøre.

Denne tjenesten krever kunnskap om databaser, blant annet hvordan tilrettelegge for søk og hente ut statistikk. Men bibliotekaren som administrator har sjelden direkte kontakt med forskeren. I stedet tilrettelegges systemene slik at forskerne kan finne svar selv.

Alle informantene har ansvar for gjennomsnittlig 10 forskjellige databaser. Ansvaret strekker seg fra utvelgelse, anskaffelse og tilrettelegging av system, til også selv å registrere metadata i databasen(e). Bibliotekcatalog er oftest Alma, som alle kommenterte er mer tungvint enn de hadde trodd på forhånd, særlig fordi moduler er beregnet på store bibliotek og da må små bibliotek bruke tid på å «komme rundt». Samtidig gir Alma og Oria gode muligheter for å tilrettelegge for informasjonsgjenfinning og direkte tilgang til kjøpte ressurser. Noen informanter nevner imidlertid at deres brukere fant Oria vanskelig å søke i.

Denne rollen er en viktig rolle for informantene, men som vi så av funn i kapittel 10 må den ofte vike for henvendelser og forespørsler om veiledning. De gir uttrykk for at de ikke er fornøyd med hvor mye tid de har til administrasjon og utvikling av systemene, eller til å opparbeide seg egen kompetanse på bruken.

Dette stemmer med min antagelse (kapittel 5.1) om at denne rollen er mindre brukt på grunn av tidspress. Selv om noen bruker tid på å generere gjenfinning av informasjon i Oria, er det gjennomgående slik at de prioriterer intranett. De bruker institusjonens intranett og presenterer ressursene der. Hvor mye tid de bruker på dette er nok redusert, men noen informanter er også med og utvikler nye intranettverktøy i sine institusjoner. Da har de også mulighet til å påvirke hvordan informasjonen vises. Det de kanskje har minst tid til er å organisere og presentere informasjon på en profesjonell måte, ofte gir også det eksisterende intranettet begrensninger for dette.

Alle har administrativt ansvar for referansebaser som Web of Scienc, som også kan brukes til bibliometri, litteraturbaser som Science Direct samt mindre spesialdatabaser. Det betyr at de skal forhandle ved kjøp, betale fakturaer, tilrettelegge for enklest mulig tilgang for forskerne og ta ut statistikk for å vurdere bruken, med mer. Igjen må oppgavene prioriteres og det går som beskrevet ut over tilrettelegging. En informant nevner også det å savne forhandlingsteknikk som en utfordring og er glad for å kunne bruke CRIStin konsortium, nå Unit, på de store avtalene.

Systemene som skal tilgjengeliggjøre forskningen, som vitenarkiv, krever varierende grad av samarbeid mellom forsker og bibliotekar for at det skal bli riktig. B lant annet trengs hjelp til hva og hvordan data skal inn i arkiv. Dermed glir denne rollen over i nivå 4 Veileder, arkiv.

12.2 Nivå 2 - Lokalisator

Det å finne svar på spørsmål, impliserer også at det finnes «et riktig svar». Denne rollen krever kanskje ikke bibliotekarkompetanse ettersom systemene i dag er så gode at mange klarer å finne svar selv. Under fokusgruppeintervjuet spurte jeg spesielt om ikke denne rollen kunne overlates til en forskningsassistent eller en bibliotekassistent, og fikk til svar at for mange av spørsmålene kan man det, men at de siste 10% krevde en helt annen kompetanse. Ifølge funn fra intervjuundersøkelsen får informantene ofte spørsmål om referanser som er

usedvanlig vanskelige å finne, og de må bruke all sin kunnskap og erfaring for å få tak i informasjonen.

Dette er ikke en rolle hvor man søker etter litteratur, men man skal finne svaret på et definert spørsmål, eller som Kuhlthau sier det finnes bare «et riktig svar» (Kuhlthau, 2004, s. 116).

Denne rollen kan også gå over i en rådgivende rolle (nivå 4) når spørsmålet fra forskeren krever det.

I denne rollen bruker informantene sin bibliotekarerfaring effektivt, de fleste har skaffet seg verktøy de vet er viktige, eller kollegaer og nettverk som kan hjelpe. Ofte samarbeider de med andre bibliotek i tilsvarende institusjoner og har på denne måten skaffet seg en arena hvor de kan vise sin ekspertise for brukerne.

En ny oppgave basert på kjernekompetansen er arbeidet med bibliometri. Det er oftest på oppdrag fra ledelsen og krever ikke involvering fra brukerne men et tydelig oppdrag. Denne rollen har gitt informanter nye brukere, altså ledelsen i institusjonen. Dette kan ifølge Hanssen & Johannessen (2013) føre til endret status i institusjonen.

Det er det viktig å yte god service og gi raskt svar. Alle informantene nevner serviceinnstilling som en viktig egenskap for bibliotekarer. Derfor er spørsmålet om bibliotekarene er så effektive og raske med svar at forskerne ikke forstår at det kreves en spesiell kunnskap? Det kan kanskje forklares med den innstillingen informantene har til denne rollen som også blir den som er tydeligst for brukerne. Tradisjonelt er denne rollen en service-rolle som ifølge Daland & Hidle er den mest stereotype rollen for bibliotekarer (Daland & Hidle, 2016, s. 19).

12.3 Nivå 3 - Identifikator

Alle informantene rapporterer at de gjør litteratursøk ved nye oppgaver eller prosjekter etter kun et møte med forskeren hvor de presenterer hva de trenger. Kanskje enda vanligere, og mer etter Kuhlthaus idé om hva rollen innebærer er veiledning av nyansatte der man viser til sider med ressurser og lignende, og ofte gir for mye informasjon. Identifikatorrollen fungerer ifølge Kuhlthau best for å hjelpe bruker å finne fokus.

Forskere har imidlertid også ansvar for å vedlikeholde kunnskapen sin, og da kan identifikator bidra med å sette opp et dynamisk litteratursøk, eller en mail med siste nytt fra fagressurser.

Selv om det er for mye informasjon hjelper det forskeren til å få en oversikt over hva som finnes av informasjon innen hans/hennes fagområde.

Rollen som identifikator er mindre fremtredende hos informantene, antagelig fordi forskere klarer å søke selv på dette nivået. På spørsmål om hvordan man informerer om nye ting svarer alle at de legger ut informasjon på intranettet. Det er vanlig å legge ut veiledninger og annen generell informasjon, som søkeveiledninger, hvilke databaser man har tilgang på, etc., på intranett som en service til forskerne. Imidlertid nevnte også alle at dersom det var viktig informasjon, for eksempel angående NFRs brev om Open Access, så var det mer hensiktsmessig å ta direkte kontakt.

Under rollen identifikator er også svar om litteratursøking og omverdensanalyse tatt med, men det virker som om etterspørselen etter denne type tjenester er blitt litt borte. Flere informanter oppgav at de utførte litteratursøk, men bare av og til og da ofte ved oppstart av prosjekt hvor man for eksempel skulle kartlegge hva som fantes innenfor et tema. Omverdensanalyse arbeider ingen informanter spesifikt med, men noen har alerts på svært relevante kilder som man videresendte til forskere. Dette kunne være kilder som var dyre i innkjøp og bruk, og det er derfor praktisk at en person har ansvar for å videresende til flere. Denne rollen er reaktiv, i den forstand at bibliotekaren blir kontaktet av en forsker med emne som skal undersøkes eller et problem å løse.

Dette stemmer med min antagelse om at informantene har tonet ned denne rollen, selv om den ikke er helt borte. Det er interessant at den ønskes av forskerne og at man derfor bevisst lar det være en reaktiv rolle. Det tyder på at informantene er fornøyd med hvordan denne rollen har utviklet seg, slik som vi også så i fokusgruppe-intervjuet i kapittel 11.3.

12.4 Nivå 4 - Veileder

Alle informantene driver søkeveiledning, referansehåndtering og lignende, og dersom forskerne ønsker det får de en tilpasset veiledning ved behov. Informantene ga uttrykk for at de ofte ikke har nok tid til å gå så i dybden slik som denne rollen egentlig krever når de skulle formidle til forskere. Men de responderer på brukers behov for å utforske i dybden over tid slik som Kuhlthau (2004) beskriver dersom forskerne ber om det. Igjen en reaktiv rolle.

I denne rollen har jeg også inkludert arbeidet med Open Access og publisering. Begge krever mye informasjon og veiledning, men det er igjen hovedsakelig en respons på henvendelser fra forskere og altså en mer reaktiv rolle. Mer generelle veiledninger legges ut på intranett, men det er også flere informanter som har holdt kurs om Open Access.

Imidlertid har arbeidet med Open Access en annen side, og det er å veilede og gi råd til ledelsen om hvordan innføre åpen publisering i institusjonen.

12.5 Nivå 5 - Rådgiver

Under rådgiverrollen har jeg lagt ansvarlige i publiseringsprosessen når de driver rådgivning innen Open Access, lisenser og copyright.

De informantene som har ansvar for Open Access i institusjonen har mer tatt det ansvaret enn fått det tildelt. De er derfor godt informert om hva dette betyr for instituttet og opptatt av å få på plass retningslinjer og policy internt. Hvordan man gjør dette er forskjellig, man kunne for eksempel si til ledergruppa at nå er det kommet nye retningslinjer og at man gjerne kommer på avdelingsmøte for å informere og svare på spørsmål. Flere har vært på møter i ledergruppe eller jobbet med eget bibliotekutvalg om hvordan dette skulle håndteres. Ofte har biblioteklederne utarbeidet retningslinjer og policy for institusjonen som godkjennes av ledelsen.

Daland & Hidle mener at i forhold til å utføre gjentatte litteratursøk for en forsker er det mer effektivt og bedre læring for forskeren å få god opplæring for å utvikle egne søkeferdigheter. Informantene er hovedsakelig reaktive i denne rollen og forskerne må henvende seg for å få svar. Imidlertid er de da opptatt av et godt referanseintervju for å kunne assistere forskerne godt, men det er litt uklart om dette er en prosess slik som beskrevet i Daland & Hidle (Daland & Hidle, 2016, s. 21). Formålet for informantene er ikke å lære opp brukeren, men å bidra til et godt forskningsresultat.

Informantene er opptatt av å være oppdatert innen fagområder de vil være rådgiver for, som Open Access, copyright- og lisenshåndtering, databaser og litteratursøking. For å klare å være oppdatert innen så mange områder er kurs og informasjonsmøter for bibliotekarer viktig, samt kollegaer og det å delta i uformelle grupper. Dette skiller seg fra forholdene i større institusjoner som kan bruke mer ressurser på videreutdannet personale og hvor det er et poeng å være proaktiv i denne rollen, for eksempel mot doktorgradsstudenter.

12.6 Nivå 6 - Forsker

Svakheten ved Kuhlthau's modell er at den kun omhandler informasjonsprosessen og hva brukerne eller forskerne kan lære. Daland & Hidle fokuserer på forskningsstøtte for studenter i en læringsituasjon. Denne undersøkelsen tar imidlertid for seg forskere i en prosjektsituasjon.

Flere informanter har roller som går ut over de som listes i Kuhlthau's modell, for eksempel roller hvor de blir inkludert i forskningsprosjekter som prosjektdeltaker, eller hvor de har utvidet ansvar for publisering. For denne oppgaven har jeg opprettet en rolle nr. 6 som forsker, som er en rolle hvor bibliotekaren er deltaker i forskningsprosjekter med bakgrunn i sin kompetanse (se kapittel 5.1.1).

Både Bedi & Walde (2016) og Hansson & Johannesson (2013) undersøker hvordan bibliotekarer i universitetsbibliotek kommer i kontakt med og blir involvert i forskningsprosjekter. Begge artiklene er kvalitative undersøkelser blant bibliotekarer som tar for seg roller innen forskningsstøtte. De nevner blant annet nærhet til forskerne, være proaktiv og åpen for nye oppgaver og det å klare å disponere tiden sin som viktige elementer. Det er interessant at man ser at bibliotekarens kompetanse innen systemer og gjenfinning er så nyttig at den kan brukes direkte i prosjekter og ikke indirekte for å understøtte forskeren. Ifølge Bedi & Valde's intervjuundersøkelse blant kanadiske bibliotekarer som ble inkludert i universitetets forskningsprosjekter, var det flere grunner til at de ble inkludert. De nevner blant annet bibliotekarenes unike posisjon som både nøytrale og tverrfaglige. I fokusgruppeintervjuet ser vi at informantene også nevner bibliotekarens nøytralitet som en fordel, men dette i sammenheng med ansvar for fordeling av ressurser (kapittel 11.4). Etersom dette handler om forskernes oppfatning av bibliotekarer mener jeg likevel det er overførbart og at dette vil være en fordel ved å bruke bibliotekarer som deltakere i prosjekter.

Denne rollen ligner mye på informantenes rolle i sine institusjoner ettersom de ofte er ganske tett på forskerne og forskningen, som beskrevet av Bedi & Walde (2017) er deltakelse en naturlig forlengelse av rollen som kontaktbibliotekar. I sin analyse fant Bedi & Valde at bibliotekarens vilje til å lære og til å ta utfordringer og ansvar for å utvikle ny kunnskap og ferdigheter var viktig for å bli inkludert (Bedi & Walde, 2017, s. 323). Dette sier også flere av mine informanter er de viktigste ferdighetene for bibliotekarer i små fagbibliotek. Det kreves

både selvtillit og kreativitet av bibliotekaren å delta i prosjekter. En av informantene i denne oppgaven, som har ansvar for forskningsdatasystem i et EU-prosjekt, er veldig tydelig med hvor viktig det er å tørre å ta ansvar når du vet at du har kompetansen.

Utfordringer for informantene i artikkelen til Bedi & Walde var også det å klare å balansere arbeidsmengden, så dette virker å være utbredt blant akademiske bibliotekarer, og har ikke nødvendigvis med at de arbeider i mindre institusjoner med færre ansatte å gjøre.

13. Analyse del 2: Bibliotekarprofesjonen i lys av Abbott

Som beskrevet i kapittel 5 om teori har Abbott skrevet mye om utvikling av profesjoner. Han er opptatt av hva som fører til endring og nevner spesielt ny teknologi som endringsdrivende i bibliotek. Det har lenge vært fokus på effektivisering i bibliotekene ved utvikling av ny funksjonalitet i biblioteksystemene. Dessuten har ny teknologi på grunn av innføring av Open Access ført til nye systemer og følgelig nye oppgaver for bibliotekarene. Kort sagt er systemene mer komplekse med mer funksjonalitet og de krever mer kompetanse av bibliotekaren.

Dette stemmer med mine funn om innføring nye systemer som CRISStin, Brage og Duct (statistikksystem) og hvordan det har påvirket informantene. De har fått nye oppgaver innenfor disse systemene, som både grenser mot arkivprofesjonen og forlagsprofesjonen.

Også økonomiske krav kan tvinge fram endringer ifølge Abbott, og flere informanter ga uttrykk for at de har mistet ressurser de senere årene og følgelig må effektivisere arbeidet ved for eksempel å oppgradere og utvikle systemer, og ikke minst søke å kun registrere metadata om institusjonens publikasjoner i ett system.

Abbott er kanskje mest kjent for sin teori om profesjonskamp, det vil si når andre profesjoner tar over deler av arbeidet. I små fag- og forskningsbibliotek har arbeidet dreiet bort fra tradisjonelle bibliotekstjenester og over på tjenester innen Open Access, som arbeid med vitenarkiv. Dette tyder på at det er bibliotekarprofesjonen som overtar rollen til arkivarprofesjonen.

13.1 Teknologisk utvikling

Teknologisk utvikling har ført til store endringer for bibliotekarrollen, men ikke til mindre arbeid. Selv om systemene blir bedre og mer effektive, blir det også mange flere av dem for bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek. Som intervjuundersøkelsen viste har de i gjennomsnitt ca 10 systemer som de administrerer og/eller er superbruker for. CRISStin er et relativt nytt system for bibliotekarer, oppgavene er nye og de blir også videreutviklet hele tiden. Brage er nytt for de fleste informantene, og selv om flere har erfaring med ordinære arkivsystemer har Brage et annet formål, nemlig å bidra til åpen publisering, og følgelig en annen funksjonalitet. Problemet med både CRISStin og Brage slik mine informanter ser det, er at de er laget for å tilfredsstille behovene til de store universitets- og høgskolebibliotekene, og dermed blir de uforholdsmessig tungvinte å bruke i små institusjoner. Konklusjonen er at disse nye systemene ikke har effektivisert arbeidsoppgaver for bibliotekarer, men har ført til mange nye oppgaver. Systemene har stort forbedringspotensiale som verktøy for administratorer og systembrukere.

Imidlertid er det en form for nye systemer som ikke er naturlig arbeidsverktøy for bibliotekarer og det er sosiale media. Disse verktøyene formidler og skaper blest om forskernes publikasjoner, men det er ikke bibliotekarer som hovedsakelig bruker dem ifølge informantene. Det er kommunikasjonsarbeidere som kontrollerer disse og det virket som informantene var komfortable med det. Muligens fordi de mener at de heller bør bruke sin bibliotekarkompetanse der den er mest til nytte for institusjonen.

13.2 Profesjonskamp

Angående profesjonskamp kommer den største utfordringen fra kommunikasjonsarbeidere ifølge informantene. Det er ikke fordi de gjør det samme arbeidet, men de har en helt annen synlighet i institusjonen blant annet på grunn av arbeidet med sosiale media. Når det gjelder formidling via sosiale media er det ingenting som tyder på at biblioteklederne mener dette i utgangspunktet tilhører bibliotekarprofesjonens jurisdiksjon så det er ingen reell profesjonskamp. Utfordringen er heller at deres arbeid er synlig og derved kan utkonkurrere biblioteket på ressurser.

Flere av informantene overtar mer og mer ansvar for institusjonens publikasjonsserier og andre utgivelser. Arbeidet handler om å kvalitetssikre publikasjoner samt å gjøre den endelige

versjonen tilgjengelig i åpne institusjonsarkiv. Noen har også ansvar for interne arkivsystemer og jobber for å få en egen samling med både eksterne og interne publikasjoner i slik at man har en total oversikt. Noen jobber med å digitalisere eldre publikasjoner og få dem frigitt for åpen publisering slik at de kan tilgjengeliggjøres i institusjonelt arkiv.

13.3 Open Access og bibliometri

Open Access har bidratt til at fagbibliotekarers kompetanse har fått nye bruksområder. Delaney & Bates' sin artikkel om forskningsstøtte i akademiske bibliotek i UK sammenlignet undersøkelser og brukte Abbotts profesjonssystem fra 1988 for å vurdere roller innen forskningsstøtte. Artikkelen viser at Open Access er en av flere trender som driver fram endringer i bibliotekarprofesjonen (Delaney & Bates, 2015).

De nasjonale systemene som egentlig ble innført som følge av det såkalte Tellekantsystemet⁴, er blitt utvidet med flere funksjoner for å bidra til innføringen av Open Access i Norge. Dette er et klassisk eksempel på innføring av ny teknologi som har gitt flere oppgaver til bibliotekarer, for eksempel arbeid med vitenarkiv (Cox & Pinfield, 2013).

Bibliometri ses som en naturlig utvikling av kjernetjenester i biblioteket, basert på bibliotekarkompetanse. Ifølge Hansson fører oppgaver med statistikk og bibliometri til nye brukere, nemlig ledelsen ved institusjonene, og mener at dette kan gi biblioteket en annen posisjon i institusjonen (Hansson, 2015). Informantene har allerede oppdrag med å innhente bibliometriske opplysninger til sin ledelse som vi så av funnene i kapittel 10.1, og mener at den største profesjonskampen for bibliotekarer er kampen for å vise sin verdi for ledelse og administrasjon. Bibliometri og statistikk kan således vise seg å bli svært viktig framover.

14. Drøfting

For å svare på problemstillingen var det nyttig med kvalitative metode. Det ga mange svar og datamengden ble stor og kompleks, det ble derfor en utfordring å strukturere og organisere dataene slik at de kunne sammenlignes og gi mening. Men for å kunne gå i dybden og

⁴ Tellekantsystemet, et system med kvantitative mål på forskning for å kunne tildele midler til forskning på grunnlag av vitenskapelig produksjon samt å stimulere til økt vitenskapelig publisering. Store norske leksikon, <https://snl.no/tellekantsystemet/> (18.06.2018)

undersøke hvordan bibliotekledere i mindre fagbibliotek forholder seg dagens utvikling var det viktig med både intervjuundersøkelse og fokusgruppe.

Prosessen for å svare på det første spørsmålet har vært å utføre 7 kvalitative intervjuer med bibliotekledere i små fag- og forskningsbibliotek. Som vi har sett arbeider bibliotekarere i små fag- og forskningsbibliotek innenfor alle rollene i Kuhlthau's modell, om enn i varierende grad, i tillegg til en ekstra rolle som ble definert for min oppgave.

For det andre forskningsspørsmålet ble 5 av informantene fra fase 1 invitert til fokusgruppe og samtale om framtiden for bibliotekarere i små fag- og forskningsbibliotek. Det var en positiv samtale hvor informantene framsto svært optimistiske med hensyn til framtiden. Det var en antagelse fra min side at informantene måtte være strenge på hva de bruker tiden sin på og at de derfor hadde fjernet oppgaver og/eller latt være å tilby tjenester. Samtidig som nye krav offentlige instanser og institusjoner som finansierer forskning gjør at det er mange nye tjenester som tilbys i akademiske bibliotek, spesielt innen forskningsstøtte. I det neste kapittelet drøftes dette temaet.

14.1 Nye oppgaver og tradisjonell bibliotekarkompetanse

Med bakgrunn i intervjuundersøkelsen kan vi si at det er kommet til nye oppgaver innen institusjonelt arkiv, Open Access, copyright, forskningsdata, og bibliometri. Både Delaney & Bates og Cox & Pinfield poengterer at Open Access er den viktigste trenden i fagbibliotek i dag. Cox og Pinfield gjennomgikk litteratur og laget en tabell hvor de rangerer arbeid med Open Access og vitenarkiv som de viktigste oppgavene framover (Cox & Pinfield, 2014, s. 308 Table 3). Dette stemmer med mine funn der alle informantene har arbeid innen Open Access, mens kun en informant arbeidet fremdeles hovedsakelig med tradisjonelt bibliotekararbeid. Informantene arbeider innenfor hele spekteret, fra administrasjon og forvaltning av vitenarkiv til rådgivning og veiledning for instituttet og forskerne. De siste årene hadde alle tatt i bruk nye nasjonale systemer som CRISin og Brage, altså støttes dette også av Abbotts teori om at ny teknologi fører til endringer.

Bibliotekarene utvikler nye tjenester med bakgrunn i sin kjernekompetanse, spesielt er bibliometri aktuelt. Oppgaver innen statistikk og bibliometri er primært for ledelsen i institusjonene som etterspør mer og mer av dette. Det vil være positivt for biblioteket å få

ledelsen som nye brukere, ettersom det kan gi administrativ ledelse en større forståelse av hva en fagbibliotekar kan bidra med.

Til gjengjeld prioriteres ikke arbeid med samlinger like høyt som før, men ikke fordi de ses som uviktig men fordi man må prioritere bruk av tid. Oppgaver knyttet til samlingsforvaltning ofte vike for henvendelser fra brukerne eller andre presserende oppgaver. Bedi & Walde viser også i sine funn til at den viktigste utfordringen var å klare å balansere arbeidsmengden. Dette er en utfordring for bibliotekledere generelt, og ikke kun for dem i mindre institusjoner, og det ville være en fordel om arbeidet med samlinger også kunne synliggjøres for ledelse og brukere slik at også de ser nytten av tiden som brukes på det og kanskje gi bibliotekarer en høyere status.

Kunnskapsorganisering og tilgjengeliggjøring av informasjon er mest skadelidende når det blir mindre kapasitet i fagbibliotek, slik som beskrevet i kapittel 11.4. Selv om det er viktig, får de ikke aksept for at det er ganske tidkrevende, antagelig fordi det ikke er så synlig. Ifølge funn i artikkelen til Hansson & Johansson kan det å tilgjengeliggjøre informasjon på tradisjonelt vis være viktig ettersom dette øker synligheten av forskernes resultater (Hansson & Johannesson, 2013, s. 34).

På den annen side gjøres mer av forskernes resultater tilgjengelig via arbeidet med Open Access og publisering. Dette er en fin balansegang og kanskje må man innse at ikke alt kan gjøres like godt. Databasene vil utvikles og bli bedre å bruke, så man kan håpe at arbeidet med å tilgjengeliggjøre forskningsresultater blir enklere og mer effektivt i framtiden.

Å sørge for at forskerne har tilgang til den viktigste faglitteraturen ved å velge abonnement, forvalte samlingene og tilrettelegge for gjenfinning, er, og har vært, en kjernetjeneste for bibliotekarer. Til tross for dette er det mye som tyder på at Hansson (2015) har rett i når han mener det skjer et skifte fra konstitutiv dokumentalitet til performativ dokumentalitet, enkelt kan man si at man skifter fra å ha basis i samlinger til å ha basis i handlinger. Det kan også sammenlignes med rollen som organisator hos Kuhlthau. Men dette er ikke nødvendigvis en ønsket utvikling, ifølge funn fra fokusgruppa.

Informantene mener det å tilby forskerne tilgang til kvalitetssamlinger blir enda viktigere framover fordi det produseres mer informasjon som blir allment tilgjengelig. Det er viktig å ha tilgang til nøytrale søketjenester og ikke være avhengige av å bruke Google eller Google

Scholar som bruker algoritmer og tilpasninger i henhold til hva man har søkt på tidligere, eller hvilke grupper eller fora man deltar i, og følgelig kan tenkes å være opptatt av. Da må søketjenestene være enkelt tilgjengelig for forskerne, og kunne konkurrere med Google på funksjonalitet. Dette er ikke beskrevet i litteraturen, men ifølge Cox & Corral krever trender som store mengder åpent innhold, slutt på informasjonsformidling og Open Access at selve profesjonen må defineres på nytt. Dette mener jeg mine funn også støtter.

Generelt kan man si at min antagelse om at man kutter tjenester og oppgaver viste seg ikke å være helt reell. I stedet effektiviserer man, bruker nettverket sitt og endrer rolle til mer reaktiv enn proaktiv i mange sammenhenger.

14.2 Roller for dagens bibliotekarer

Informantene ser muligheter for å ta mange roller, og er tydelige med hvilke typer kompetanse de mener er viktig. Tidligere forskning lister opp de samme typer roller og kompetanse, så dette har gjenklang i litteraturen som er referert i kapittel 4. Eksempelvis innen Open Access finner vi igjen roller som rådgiver og veileder i institusjonen, administrator av åpne arkiv og forvalter av institusjonens publiseringer blant annet. Som vi så i kapittel 12 har informantene arbeid som kan kategoriseres innen alle de seks nivåene som er definert med utgangspunkt i Kuhlthaus modell. Imidlertid har flere av rollene endret seg fra å være proaktiv til å bli reaktiv.

Dette å være mer reaktiv har informantene omfavnet fordi de ikke har tid til annet. Det er både fordeler og ulemper ved dette. Når forskerne ber om hjelp fra en bibliotekar, så har de et aktuelt problem og er veldig mottagelig for både informasjon og opplæring. Her er det viktig å huske at også forskere har en travel hverdag og ikke gjerne kommer på kurs og veiledninger når det ikke føles relevant. På den annen side kan det å være reaktiv føre til at forskerne ikke får vite hva de kunne fått hjelp med, og dermed etterspør de færre tjenester. Det kan føre til at bibliotekarenes relevans ikke blir synlig for forskerne.

Som organisator har de gjennomsnittlig ansvar for ca ti systemer hver, med varierende grad av bruk og tilrettelegging. Som lokalisator prioriterer de service og svarer så raskt som mulig på alle henvendelser.

Rolle som identifikator er imidlertid tonet ned, antagelig fordi etterspørselen går ned ettersom forskerne kan finne litteratur selv. Det er ingen av informantene som aktivt tilbyr denne

tjenesten. Både rollen som veileder og rollen som rådgiver blir hovedsakelig brukt innen Open Access og publisering.

Informantene mener at deres store styrke er å se helheten i forskningsprosessen, spesielt angående Open Access. Som en informant uttrykker det så har de oversikt over hele linjen og ikke en og en oppgave. Allerede ved valg av publiseringskanal i et prosjekt bestemmes hva som lastes opp i CRISStin og publiseres i Brage. Alt henger sammen (se kapittel 11.2, s. 40). Dette å se helheten for forskere, og for institusjonen, er viktig for å kunne tilby støtte der det er behov. Dette bidrar til kvalitet, for eksempel innen publisering, og sikrer at både krav fra de som finansierer forskningen, og reglene fra forlagene, følges.

Denne «hovedrollen» for informantene er dessverre ikke så synlig internt i organisasjonen. Det som tilføres av kvalitet fordi det publiseres riktig vil jo ikke vises før det gjøres feil og noen reagerer på det. At copyright er riktig når publikasjonen slippes på Internett vil ikke uten videre være synlig i institusjonen. Informantene mener det er viktig at de tar dette ansvaret på vegne av institusjonen, og de informerer også ofte om det. Her kunne også nasjonale institusjoner som Unit bidratt med å anerkjenne den jobben som gjøres av bibliotekarer, og således sette fokus på hvor viktig dette kvalitetsarbeidet er.

I rollen som forsker var to informanter prosjektdeltakere med ansvar for leveranse i et forskningsprosjekt. Den ene i med bakgrunn i søkekompetanse leverte litteraturoversikt i et prosjekt for et departement. Den andre med bakgrunn i systemkompetanse vurderer system for forskningsdata og har ansvar for data til en arbeidspakke i et EU-prosjekt. Både Bedi & Walde (2017) og Delaney & Bates (2015) beskriver rollen som prosjektdeltaker. Mens Delaney & Bates skriver om rollen som nøytral støtte i prosjekter, for eksempel med litteratursøk, skriver Bedi & Walde om bibliotekarer som forskere på egne premisser. Begge stemmer med mine funn, men det var overraskende at fagbibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek ville ha tid og mulighet til å være forskere. Som beskrevet i kapittel 5 er måten informantene er integrert i sine institusjoner sammenlignbart med hvordan kontaktbibliotekarer i artikkelen til Bedi & Walde (Bedi & Walde, 2017, s. 325). Dette er antagelig også sammenlignbart med hensyn til hvordan informantene blir involvert i prosjekter.

Dette mener jeg er en anerkjennelse av bibliotekarens kompetanse som et eget fagområde og det er særdeles interessant at dette er bibliotekarer som ikke har et kollegium i ryggen, men som må stole på at egen kjernekompetanse er god nok, som faktisk utfører forskeroppgaver. Dersom disse funnene ikke er unntak fra regelen så kan det bidra til å heve status for fagbibliotekarer.

14.3 Profesjonskamp

Cox & Corral mener Open Access kunne bidra til en utvidelse av tilgangsjurisdiksjonen, det vil si tilgang til samlinger (Cox & Corral, 2013, s. 1537). Dette stemmer med mine funn som er presentert under kapittel 10.4 om rollen som Gatekeeper, hvor informantene har fått en større rolle i arbeidet med publisering og vitenarkiv. Imidlertid mener forfatterne at dette like gjerne kan være et forsvar for profesjonen ettersom de andre biblioteksamlingene mister betydning. Etter min mening er begge deler riktig. Bibliotekarprofesjonen er i endring og bibliotekarer er åpne og på leting etter nye oppgaver. Det er naturlig for en med bibliotekarkompetanse å påta seg organisering og administrasjon av samlinger, og i min oppgave omfatter dette både elektroniske og fysiske samlinger, med både ekstern og egenprodusert litteratur. Slik jeg tyder funnene mister ikke samlinger betydning, men de endrer karakter.

Cox & Corral (2013) mener bibliotekarer har utvidet sin jurisdiksjon over samlinger ved å ta kontroll over lokale, digitale samlinger, og i tillegg utvidet profesjonen og beveget seg over i forlagsbransjen. For informantene er det naturlig å se helhet også i denne sammenhengen, både ved at de gjerne vil ha alt tilgjengelig for allmenheten – noe de så på som god reklame for å vise alt institusjonen står for – og ved at de arbeider aktivt for å forbedre systemer og arbeidsflyten i systemene.

Bibliotekarer arbeider med organisering og bevaring av informasjon for best mulig formidling og gjenfinning, mens arkivarer skal bevare informasjon for ettertiden. Så det blir feil å si at arkivarer utkonkurreres, dette er en rolle som er i skjæringspunktet mellom arkivar og it-ansvarlige, men hvor det er en fordel at den forvaltes av en bibliotekar med god systemkompetanse og forståelse for metadata og gjenfinning i databaser. Som vi ser av funn i kapittel 10 er også informantene enige at dette er oppgaver for bibliotekarer og at utvidet data eller systemkompetanse er svært nyttig.

Likevel har flere av biblioteklederne sett at arkivkompetanse er viktig, og i hvert fall to av dem sørget for å bibliotekarer med arkiverfaring i sitt bibliotek.

En annen sak som Cox & Corral (2013) tar opp er at siden dette dreier seg om digitale samlinger har man også klart å forsvare sin jurisdiksjon mot IT-profesjonen. Dette kan stemme med informantenes presisering av at deres profesjon har mest til felles med IT-profesjonen, blant annet fordi de håndterer mange IT-systemer og føler at en form for IT-kompetanse eller systemkompetanse er helt nødvendig i arbeidet. Imidlertid melder ingen av dem om profesjonskamp mot IT-profesjonen, snarere snakker man om samarbeid. Mange av informantene var klar på hvorfor de påtok seg nytt i vår samtale, og at bibliotekarprofesjonen med fokus på kunnskapsorganisering og systemkompetanse var essensiell. Derfor mener jeg at bibliotekarprofesjonens institusjoner også burde være tydeligere med dette, slik mine informanter er.

I 2018 vil det også komme krav om åpen publisering av forskningsdata, og et par av informantene var allerede i gang med å bruke sin systemkompetanse til vurdering av systemer for forskningsdata. Ifølge funn i artikkel til Hansson & Johannesson er det enklere for bibliotek å utvikle og promotere institusjonelle arkiv enn å starte publisering av Open Access journals, ettersom det siste krever kompetanse og ferdigheter som vanligvis ikke finnes i biblioteket fra før. Da er det interessant at denne oppgaven med kun 7 informanter kan vise til at to av dem har utvidet biblioteket med forlagskompetanse, og den ene informanten har ansvar for publisering av et Open Access-tidsskrift. Imidlertid bør det forskes mer og bredere for å se om dette er en ny trend, eller kun skjer unntaksvis i fagbibliotek. Måten det publiseres på, med Open Access og elektronisk tilgang til litteratur, gjør at bibliotekarkompetansen, for eksempel deres systemkompetanse, vil kunne danne grunnlag for denne type utvidelse.

Når det gjelder profesjonskamp så fremheves ofte samarbeid med tilstøtende profesjon. Cox og Pinfield sier for eksempel at

“As well as there being a competitive dimension to the relationship, libraries clearly need to collaborate with IT services and researchers along with other key players such as research support offices” (Cox & Pinfield, 2013, s. 314).

Dette stemmer med funn i kapittel 11.5, hvor biblioteklederne er opptatt av å samarbeide med IT-personale, og ikke tar konkurransen fra kommunikasjonsarbeidere på alvor, men mener at

kampen foregår oppover i administrasjonen. Det er vanskelig å vise sin verdi som bibliotekar, men nye oppgaver som bibliometri kan bidra til å øke status som vi skal se i neste kapittel.

14.4 Bibliotekarers status og hvordan vise sin kompetanse

Ifølge fokusgruppa er det vanskelig for bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek å vise sin verdi, spesielt overfor ledelsen i institusjonen som tidligere nevnt. Arbeidet de gjør er ikke så synlig for andre, som allerede beskrevet i kapittel 14.2.

Når det gjelder status og synlighet i institusjonen kan bibliotekarene bli for utydelige i forhold til andre grupper ettersom de sprer seg på så mange oppgaver og beveger seg over i andre fagområder. Ifølge Abbott får man en svak identitet både for seg selv og andre når man har en mer hybrid rolle, selv om det er interessant for individet mener han det undergraver profesjonen. Imidlertid er dette noe som skjer i flere profesjoner, og intraprofesjonell konkurranse, som er så sentral i Abbotts forskning, blir i denne sammenhengen dempet (Cox & Corrall, 2013, s. 1538).

Som vi så i analysen ved hjelp av Kuhlthau's modell har man i små fag- og forskningsinstitusjoner nettopp ansvar for kunnskapsforvaltning i bred forstand og man er innom alle nivåene i modellen. Kanskje fører det til at man blir utydelig i institusjonen, for å motvirke dette vil det være viktig framover å forsøke å rendyrke sin rolle innad i institusjonen. Med det mener jeg at man må være tydelig på hva man gjør, men også hvorfor man gjør det.

På den annen side nevner Hansson at det er å være tilpasningsdyktig og åpen for ny praksis vil gi akademiske bibliotek ny relevans framover (Hansson, 2015, s. 12).

Informantene i fokusgruppeintervjuet mener også dette er viktig for bibliotekarer. Dermed mener jeg informantene kan ha snudd dette til sin fordel. Det som informantene sa i fokusgruppa om å ha overblikket og vite når kompetansen trengs er viktig. Da må man vite når man skal være organisator, lokalisator, identifikator, veileder, rådgiver eller prosjektdeltaker, og også når man skal være reaktiv og proaktiv i rollene. Kanskje kan denne oppgaven også bidra til den forståelsen.

Hansson skriver også at funn om at oppfatningen av bibliotekarer er i ferd med å endre seg fra å være forbundet med biblioteket som sted (samlinger) til å være forbundet med handlinger og

kompetanse kan bidra til endret status (Hansson, 2015). Da blir det ekstra viktig at man får vist fram denne kompetansen og hvordan den brukes, det vil si hvilke handlinger som utføres.

Andre funn i oppgaven viser også at fagbibliotekarens status kan den være i endring. Nye oppgaver innen statistikk og bibliometri som krever ekstra kompetanse av bibliotekaren og dessuten fører til at biblioteket får nye brukere som ledelsen i institusjonen, som beskrevet i kapittel 12.9. Dette er viktig for å synliggjøre sin verdi internt i institusjonen ettersom dette viser ledelsen hva bibliotekarer kan bidra med.

Seminelli skrev i sin artikkel at til og med bibliotekarer mer opptatt av bibliotekets status enn av profesjonen (Seminelli, 2016, s. 68). Dette er ikke mitt inntrykk etter intervjuer og fokusgruppe med bibliotekledere. De er opptatt av å yte gode tjenester og bidra til verdiskaping i sine institusjoner. Seminelli konkluderer også med at det er viktig å tilpasse ressurser, teknolog og samlinger til institusjonens behov, og dette passer med hva informantene fokuserte på. En informant hadde et motto som oppsummerer hvordan de tenker; «riktig informasjon til rett person og til riktig pris».

14.5 Framtidig kompetanse og bibliotekarutdanningen

Bedi & Walde har i sin artikkel beskrevet bibliotekarers deltakelse i forskningsprosjekter og ifølge dem er vilje til å lære, det å tørre å ta utfordringer og ansvar for å utvikle ny kunnskap og nye ferdigheter noe som karakteriserte bibliotekarene i deres undersøkelse. De nevner også tilpasset risikotaking, som vil si at bibliotekarene ikke var redde for å ta utfordringer og muligheter som var utenfor deres rolle og ansvar.

Typisk kjennetegn for bibliotekarene i denne undersøkelsen er nettopp at de er åpne for å lære nytt. De presiserte hvor viktig det er å bruke de kanalene man har til å være oppdatert innen faget, enten det var konferanser, kurs eller via kollegaer. I fokusgruppeintervjuet snakket de om at det er viktig å være åpen for utfordringer og finne tid til dem, selv om det går på bekostning av andre oppgaver.

I fokusgruppa ble det også diskutert om bibliotekarutdanningen har riktig innhold for å utdanne nye fagbibliotekarer. Diskusjonen i fokusgruppa var interessant og det kom fram flere forslag for hvordan man kunne forberede studentene bedre på en hverdag i et mindre fagbibliotek. Alt fra å invitere en fra denne sektoren til å fortelle om arbeidet for

førsteårsstudenter til å være veiledere for masterstudenter. De er også veldig konkrete med hvilken kompetanse som er viktigst og som de mener utdanningen bør være oppmerksom på, som mer datakompetanse. I tillegg kom det forslag om skrivekompetanse, for eksempel kunne det å skrive bloginnlegg.

Imidlertid nevnte to av informantene et kurs ved OsloMet som de mente var avgjørende for å drive forskningsstøtte på en god måte. En holdt fremdeles på med kurset da intervjuet ble gjennomført, og tenkte å bruke det aktivt til å bestemme tjenester fremover (se kapittel 10.5). Den andre var ferdig med kurset da intervjuet tok plass, og nevnte det som avgjørende for å ta ansvar for en arbeidspakke i et EU-prosjekt:

«Fordi jeg tok det faget på HiOA tenkte jeg at det var greit, det her kan jeg gjøre. Ga selvtilitt på at jeg hadde rett kompetanse til å ta det.» (Informant nr.5)

Så kanskje kan kurs for allerede utdannede bibliotekarer innen aktuelle temaer som åpen publisering, nye datasystemer, bruk av bibliometri og statistikk være like viktig.

15. Konklusjon

Selv om profesjonen er i endring viser denne oppgaven at det ikke trenger å være negativt.

Den trenden jeg skrev om innledningsvis, med nedbemanning og nedleggelse av små fagbibliotek, er ikke entydig har det vist seg, ettersom to av informantene faktisk har ansatt nye bibliotekarer med spesialkompetanse innen arkiv og forlag det siste året.

Som Forskningsrådet skrev i strategien for instituttsektoren (Forskningsrådet, 2014) har små institutter store utfordringer med de økte kravene til hvordan søke prosjekter og hvordan presentere resultatene. Der har fagbibliotekarer en viktig rolle, slik som beskrevet i denne oppgaven, men da må det synes at de har den riktige kompetansen til å bidra.

Funnene korresponderer i stor grad med tidligere forskning bortsett fra på et par temaer som angikk bibliotekarenes kjerneoppgaver som går på innkjøp og administrasjon av samlinger. Selv om noe litteratur vurderte samlinger i forbindelse med profesjonskamp og bibliotekarprofesjonens jurisdiksjon, var dette hovedsakelig digitale samlinger og vitenarkiv, mens denne oppgaven har sett på total samlingsadministrasjon i tillegg til bruk av kjernekompetanse innen tilgjengeliggjøring og gjenfinning. Dette er et område hvor det bør

forskes mer, og en videre oppgave kunne sett nøyere på hvordan denne kompetansen er spesielt nyttig for digitale samlinger, og kanskje også sett med nye øyne på fysiske samlinger i bibliotek og bedre tilgjengeliggjøring ved hjelp av mer avanserte kataloger.

Informantene ser et stort behov for bibliotekarrollen i dagens forskningsinstitusjoner, og de er ikke i tvil om at det fortsatt vil være slik selv om rammene blir annerledes. Behovet for bibliotekarens kompetanse innen organisering, systematisering og tilgjengeliggjøring av informasjon mener de vil bli større, fordi informasjonsmengden vil øke og da trenger man kvalitet i dette arbeidet for at informasjonen skal gjenfinnes av flest mulig.

Bibliotekarens framtidige rolle vil være preget av arbeidet med Open Access og publisering. Det er der de nye oppgavene og tjenestene vil komme ifølge informantene. Det vil stadig komme nye krav og retningslinjer for forskningsprosjekter i instituttsektoren, slik som den siste strategien til NFR om oppbevaring og tilgjengeliggjøring av forskningsdata som trer i kraft fra 2018 (Forskningsrådet, 2017). Flere av biblioteklederne er involvert i anskaffelse av systemer for dette allerede.

Samtidig mener informantene at tradisjonelle oppgaver som anskaffelse, registrering og formidling av samlinger er spesielt viktig slik at man sørger for en aktuell og oppdatert samling til egne forskere og gir dem et godt alternativ til Google, ResearchGate og lignende. Bibliotekarenes kompetanse må brukes til å forvalte og presentere samlingene for forskerne, og den er også viktig innen veiledning og litteratursøk. Dette ville også vært et spennende tema å forske videre på for å finne ut om bibliotekenes samlinger kan være en motvekt til søkemotorer med algoritmer og andre tilpasninger.

Informantene mener heller ikke at det foregår en reell profesjonskamp selv om de gjerne skulle få vist sin kompetanse like godt som kommunikasjonsarbeidere og IT-medarbeidere. De mener at deres kompetanse er grunnleggende viktig for en institusjon, spesielt ettersom de ser hvordan det er sammenheng mellom systemer og kan bidra med innspill der hvor det er nødvendig i en prosjektprosess. De er gjerne involvert i hele prosjektprosessen, fra søknad til ferdig resultat, og vet hvilke krav som stilles angående arkivering, forvaltning og publisering av forskningsdata. Denne helhetlige rollen for bibliotekarer i små fagbibliotek bør undersøkes nøyere. Det er viktig å finne ut om den faktisk har den effekten som informantene mener, og på den måten også kunne gi anerkjennelse til rollen.

Selv om oppgavene endres og bibliotekarprofesjonen er i endring og er det ikke slik at den er i ferd med å bli overflødig. En av de store utfordringene er imidlertid hvordan de viser at de har en verdi for sin institusjon. Informantene har ingen enkle svar, men de påpeker hvor viktig det er å være proaktiv i forhold til nye krav og sørge for at institusjonen har verktøy og kunnskapen som trengs. For videre forskning ville det være interessant å se mer på dette spørsmålet, hvordan vise sin kompetanse og verdi for institusjonen når mesteparten av arbeidet foregår i systemer og ikke i møte med mennesker?

Det er viktig at både profesjonen selv, men også de store institusjonene i biblioteksektoren anerkjenner det arbeidet som utføres i små fag- og forskningsbibliotek. Mitt håp er at denne oppgaven bidrar til å sette lys på hva de kan bidra med og vise denne bibliotekarrollen i hele sin bredde. Det er en måte å jobbe på som krever at man liker endring og er komfortabel med at ikke alle oppgaver kan utføres perfekt hele tiden. Da får man til gjengjeld en spennende og utfordrende jobb som kan gi stor tilfredsstillelse.

16. Litteratur

- Abbott, A. (1998). Professionalism and the future of librarianship. *Library Trends*, 46(3), 430.
- Astrom, F. & Hansson, J. (2013). How implementation of bibliometric practice affects the role of academic libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 45(4), 316-322. doi: 10.1177/0961000612456867
- Bedi, S. & Walde, C. (2017). Transforming Roles: Canadian Academic Librarians Embedded in Faculty Research Projects. *College & Research Libraries*, 78(3), 314-327. doi: 10.5860/crl.78.3.314
- Cox, A. M. & Corral, S. (2013). Evolving academic library specialties. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 64(8), 1526-1542. doi: 10.1002/asi.22847
- Cox, A. M. & Pinfield, S. (2014). Research data management and libraries: Current activities and future priorities. *Journal of Librarianship & Information Science*, 46(4), 299-316. doi: 10.1177/0961000613492542
- Daland, H. D. & Hidle, K.-M. W. (2016). *New roles for research librarians : meeting the expectations for research support*.
- Delaney, G. & Bates, J. (2015). Envisioning the Academic Library: A Reflection on Roles, Relevancy and Relationships. *New Review of Academic Librarianship*, 21(1), 30-51. doi: 10.1080/13614533.2014.911194
- Fiane, E. M., Aksetøy, L. Ø. & Sæther, S. A. (2016). Åpen publisering + fagbibliotek = sant. *Bok og bibliotek*, 83, 52-54.
- Forskningsrådet. (2014). *Instituttsektoren : Forskningsrådets strategi 2014–2018*. Oslo: Norges forskningsråd. Hentet fra https://www.forskningsradet.no/no/Nyheter/Ny_strategi_for_instituttsektoren/1253994959169/p1174467583739
- Forskningsrådet. (2017). *Tilgjengeliggjøring av forskningsdata : policy for Norges forskningsråd*. Oslo: Norges forskningsråd. Hentet fra https://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?cid=1254032061080&page_ame=VedleggPointer&target=blank
- Hansson, J. (2015). Documentality and legitimacy in future libraries - an analytical framework for initiated speculation. *New Library World*, 116(1/2), 4-14. doi: 10.1108/NLW-05-2014-0046
- Hansson, J. & Johannesson, K. (2013). Librarians' Views of Academic Library Support for Scholarly Publishing: An Every-day Perspective. *Journal of Academic Librarianship*, 39(3), 232-240. doi: 10.1016/j.acalib.2013.02.002
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? : innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg. utg.). Oslo: Abstrakt.

- Kuhlthau, C. C. (2004). *Seeking meaning : a process approach to library and information services* (2nd ed. utg.). Westport, Conn: Libraries Unltd.
- Kunnskapsdepartementet. (2016). *Nasjonale retningslinjer for åpen tilgang til forskningsresultater : rapport til Kunnskapsdepartementet 14.06.2016*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/6b8af231907a4899a7a05c72b7416191/rapport-nasjonale-retningslinjer.pdf>
- Kvale, S., Anderssen, T. & Rygge, J. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Puchta, C. & Potter, J. (2004). *Focus group practice*: Sage.
- Seminelli, H. (2016). Librarian as Professional. *The Serials Librarian*, 71(1), 63-69. doi: 10.1080/0361526X.2016.1168667
- Wildemuth, B. M. (2009). *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Westport, Conn: Libraries Unlimited.

17. Vedlegg

Vedlegg 1 Godkjenning fra NSD

Vedlegg 2 Informasjonsskriv og samtykkeskjema

Vedlegg 3 Intervjuguide

Vedlegg 4 Kjøreplan fokusgruppe

Anita Sandberg
Pilestredet 48
0167 OSLO

Vår dato: 19.10.2017

Vår ref: 56283 / 3 / STM

Deres dato:

Deres ref:

Forenklet vurdering fra NSD Personvernombudet for forskning

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 29.09.2017.

Meldingen gjelder prosjektet:

56283	<i>Dagens bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek – hva gjør de og hva tenker de om framtiden?</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskolen i Oslo og Akershus, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Anita Sandberg</i>
Student	<i>Elin Maria Fiane</i>

Vurdering

Etter gjennomgang av opplysningene i meldeskjemaet med vedlegg, vurderer vi at prosjektet er omfattet av personopplysningsloven § 31. Personopplysningene som blir samlet inn er ikke sensitive, prosjektet er samtykkebasert og har lav personvernulempe. Prosjektet har derfor fått en forenklet vurdering. Du kan gå i gang med prosjektet. Du har selvstendig ansvar for å følge vilkårene under og sette deg inn i veiledningen i dette brevet.

Vilkår for vår vurdering

Vår anbefaling forutsetter at du gjennomfører prosjektet i tråd med:

- opplysningene gitt i meldeskjemaet
- krav til informert samtykke
- at du ikke innhenter [sensitive opplysninger](#)
- veiledning i dette brevet
- Høgskolen i Oslo og Akershus sine retningslinjer for datasikkerhet

Veiledning

Krav til informert samtykke

Utvalget skal få skriftlig og/eller muntlig informasjon om prosjektet og samtykke til deltakelse.

Informasjon må minst omfatte:

- at Høgskolen i Oslo og Akershus er behandlingsansvarlig institusjon for prosjektet
- daglig ansvarlig (eventuelt student og veileder) sine kontaktopplysninger

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

- prosjektets formål og hva opplysningene skal brukes til
- hvilke opplysninger som skal innhentes og hvordan opplysningene innhentes
- når prosjektet skal avsluttes og når personopplysningene skal anonymiseres/slettes

På nettsidene våre finner du mer informasjon og en veiledende mal for [informasjonsskriv](#).

Forskningsetiske retningslinjer

Sett deg inn i [forskningsetiske retningslinjer](#).

Meld fra hvis du gjør vesentlige endringer i prosjektet

Dersom prosjektet endrer seg, kan det være nødvendig å sende inn endringsmelding. På våre nettsider finner du svar på hvilke [endringer](#) du må melde, samt endringsskjema.

Opplysninger om prosjektet blir lagt ut på våre nettsider og i Meldingsarkivet

Vi har lagt ut opplysninger om prosjektet på nettsidene våre. Alle våre institusjoner har også tilgang til egne prosjekter i [Meldingsarkivet](#).

Vi tar kontakt om status for behandling av personopplysninger ved prosjektslutt

Ved prosjektslutt 20.06.2018 vil vi ta kontakt for å avklare status for behandlingen av personopplysninger.

Gjelder dette ditt prosjekt?

Dersom du skal bruke databehandler

Dersom du skal bruke databehandler (ekstern transkriberingsassistent/spørreskjemaleverandør) må du inngå en databehandleravtale med vedkommende. For råd om hva databehandleravtalen bør inneholde, se [Datatilsynets veileder](#).

Hvis utvalget har taushetsplikt

Vi minner om at noen grupper (f.eks. opplærings- og helsepersonell/forvaltningsansatte) har [taushetsplikt](#). De kan derfor ikke gi deg identifiserende opplysninger om andre, med mindre de får samtykke fra den det gjelder.

Dersom du forsker på egen arbeidsplass

Vi minner om at når du [forsker på egen arbeidsplass](#) må du være bevisst din dobbeltrolle som både forsker og ansatt. Ved rekruttering er det spesielt viktig at forespørsel rettes på en slik måte at frivilligheten ved deltakelse ivaretas.

Se våre nettsider eller ta kontakt med oss dersom du har spørsmål. Vi ønsker lykke til med prosjektet!

Vennlig hilsen

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet:

Dagens bibliotekarer i små fag- og forskningsbibliotek – hva gjør de og hva tenker de om fremtiden?

Bakgrunn og formål

Bakgrunnen er at jeg ønsker å vise en side av utviklingen av fagbibliotekarprofesjonen i Norge som ikke er så mye beskrevet fra før, samt peke på noen utviklingstrender i fag- og forskningsbibliotek. I tillegg håper jeg at oppgaven kan være relevant i en videre sammenheng og bidra til nytenkning rundt tjenester og oppgaver i mindre fagbibliotek generelt.

Forskningsspørsmål

- *Hvordan ser bibliotekledere i mindre forskningsinstitusjoner på bibliotekets rolle i dag og i fremtiden?*

For å svare på dette vil jeg arbeide med to underspørsmål:

1. *Hvilke oppgaver utføres i dag og hvilke mener de det er viktig at en person med bibliotekarkompetanse utfører?*
2. *Hvilke nye tjenester/oppgaver kan/bør man utvikle med utgangspunkt i bibliotekarens kompetanse?*

Valget av informanter til å besvare disse spørsmålene er gjort ved å velge ut fagbibliotek i forskningsinstitusjoner som får støtte av Norges Forskningsråd (NFR). Informantene vil være bibliotekledere som har ansvar for bibliotekets tjenester til institusjonens forskning. Institusjonene representerer forskjellige vitenskapsdisipliner.

Prosjektet er en masteroppgave som skrives ved det erfaringsbaserte deltidsstudiet: 'Bibliotek – styring og ledelse' på HiOA.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Semistrukturerte, kvalitative intervju: Er du spurt om å være med på et kvalitativt intervju vil dette ta ca. 75 minutter. Intervjuerens spørsmål vil hovedsakelig knytte seg til problemstillingen i første underspørsmål og vil dreie seg om bibliotekets og bibliotekarens rolle i institusjonen med fokus på forskerstøtte. Spørsmålene skal få fram hvilke tjenester som utføres og hvorfor; hva betyr omgivelser og epistemologi, identitet/legitimitet i institusjonen, relasjoner til brukerne, etc. når man velger og utvikler tjenester i et lite fag- og forskningsbibliotek.

Et spørsmål kan f.eks. være: Hvilken type vitenskapelig institusjon arbeider du ved og hvilke konsekvenser mener du det har for bibliotekets tjenester?

Det vil være en-til-en-intervjuer. Elin Maria Fiane, som er masterstudent ved HiOA og ansvarlig for prosjektet vil utføre intervjuene. Intervjuene vil tas opp med lydopptaker og filene vil bli slettet så snart de er gjennomgått og informasjonene er bearbeidet. Dataene vil dessuten anonymiseres.

Fokusgruppe: Er du spurt om å delta i fokusgruppe vil dette kreve deltakelse av ca. 2 timers varighet. 4 deltakere fra en-til-en-intervjuene vil bli forespurt om også å være med i et fokusgruppeintervju, dvs et strukturert gruppeintervju i en uformell form, hvor deltakerne kan komme med egne tema og innspill. I fokusgruppen vil vi først og fremst diskutere temaer knyttet til problemstillingens andre underspørsmål og tanken er at intervjueren trer tilbake og deltakerne får fritt snakke om sine tanker om fagbibliotekets og fagbibliotekarens framtid i små fag- og forskningsinstitusjoner.

Fokusgruppeintervjuet vil avholdes i løpet av våren 2018.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Personopplysninger vil kun bli kjent for den som utfører intervjuene, samt prosjektets veileder Anita Sandberg.

Som deltaker i prosjektet, vil du ikke kunne gjenkjennes i en publikasjon.

Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2018. Lydfilene, som er det eneste vi vil bevare på datamaskinen mens prosjektet pågår og som muligens kan si noe om din identitet (gjennom stemmen din og ev. kommentarer som inneholder navn etc.), vil kun lagres på Elin Maria Fianes arbeids-pc og slettes etter at prosjektet er over og masteroppgaven er levert i juni 2018.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Alle informasjonen om deg vil uansett bli anonymisert.

Dersom du har spørsmål til studien, ta kontakt med:

Elin Maria Fiane (e-post: emf@nupi.no eller mobil: 41 67 42 00)

Veileder: Anita Sandberg (e-post: anita.sandberg@hioa.no eller telefon: 67 23 82 99)

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD - Norsk senter for forskningsdata AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

- Jeg samtykker til å delta på intervju
- Jeg samtykker til å delta i fokusgruppeintervju

Tema	Spørsmål	Eventuelle oppfølgingsspørsmål
Spørsmål om hvilken type forskning	Hva slags institusjon og hvilke konsekvenser mener du det kan ha for biblioteket? Teknisk-naturvitenskapelig, samfunnsvitenskapelig, etc. ?	F.eks. i valg av litteratur; bøker, standarder, artikler?
	Hvilken type prosjekter, f.eks. EU-prosjekter, NFR-prosjekter, oppdragsforskning fra departement, næringsliv, etc?	
	Hva slags forskningsmetoder? Tekniske beregninger, analyser, o.l., intervjuer, surveys,	Hvordan presenteres resultatene? Møter, rapporter, artikler, m.m.
Spørsmål om identitet/rolle i institusjonen	Hvordan er biblioteket organisert og hvilke ansvarsområder er tilknyttet biblioteket?	Har bibliotekleder personalansvar i tillegg til faglig ansvar?
	Har dette endret seg, er f.eks. noen oppgaver blitt borte? Eller er det kommet til nye?	Dersom tildelt nye oppgaver, fulgte det med ressurser? (budsjett, personer, m.m.)
Spørsmål om relasjoner mellom bibliotekar-forsker og bibliotekar-ledelse	Deltar bibliotekets ansatte i faste møter med ledere og/eller forskere?	Hvordan bibliotek og bibliotekar integreres i instituttet og instituttets arbeid
	Deltagelse i ad-hoc og uformelle møter?	
	Hvordan og eventuelt når opprettes kontakt med forskere i prosjektprosessen?	
	Hvordan formidles informasjon om f.eks. nye tjenester?	

Tema	Spørsmål	Eventuelle oppfølgingsspørsmål
Spørsmål om forskerstøtte	Dersom man definerer forskerstøtte som "bibliotektenester som kan øke forskningseffektiviteten", hvilke tjenester utføres i ditt bibliotek?	Innkjøp, innlån, referanselister, etc.
	vil du si at det er bevisst planlegging av hvilke tjenester man prioriterer? Eller gjøres det som blir etterspurt til enhver tid?	
	Hvilken form for forskerstøtte vil du si at biblioteket driver mest med?	Drifting og administrasjon av ulike systemer, (hvor mange?), Anskaffe litteratur, bistå med publisering?
Forskerstøtte: Spørsmål om publisering	Har biblioteket bidratt med informasjon om åpen publisering? F.eks. i form av veiledning/rådgivning angående copyright, lisenser og valg av tidsskrift?	Hvor og hvordan? Intranett, møter, annet?
	Har biblioteket publiseringsansvar/redaktøransvar i forbindelse med utgivelse av forskernes publikasjoner?	F.eks. publisere i institusjonelt arkiv eller utgi rapportserier eller annet?
	Har biblioteket bidratt med hjelp til litteraturlister og bruk av referanseverktøy?	Opplæring? Gjennomgang av lister i hht standard? Annet?
	Ansvar for å ferdigstille publikasjoner i hht regler og/eller standarder? ansvar for publisering av tidsskrift?	
	Ansvar for å lage og oppdatere rutiner og informasjon for forskere angående publisering?	

Tema	Spørsmål	Eventuelle oppfølgingsspørsmål
Forskerstøtte: Spørsmål om formidling/synliggjøring	Har biblioteket ansvar å publisere (gjøre tilgjengelig eksternt) institusjonens serier? Og/eller registrere metadata og laste opp publikasjonene i et institusjonelt arkiv?	Inkluderer det forvaltningsansvar for institusjonelt arkiv eller tilsvarende? (utarbeidelse av struktur, policy og rutiner)
	Har biblioteket ansvar å synliggjøre institusjonens publisering via biblioteksystem, sosiale media, annet?	Eventuelt hvilke og hvordan?
	Bidrar biblioteket med utstillinger (fysiske eller digitale) av institusjonens publikasjoner?	
	Bidratt til valg av, og/eller veiledet i bruk av forskerprofiler og forskerid m.m.?	
Forskerstøtte: Spørsmål om omverdensanalyse, innlånpolicy og innkjøpspolicy	Har biblioteket abonnement på nyhetsbrev, rss-feeds eller annen informasjon for å bidra til at brukerne er oppdatert innen et fagområde?	Hvordan formidles i såfall informasjonen (intranett, mail, etc.) Eventuelt hjelper man brukerne til selv å sette opp alerts og søk?
	Hvilken innkjøpspolicy har biblioteket rettet mot sine brukere?	Hvordan tenker man? Er det begrensninger for hva man kjøper inn?
	Har biblioteket en egen innlånpolicy eller rutiner? Anskaffelse av artikler?	Hvordan tenker man? Mer vanlig å kjøpe inn enn å "låne" inn? Er fjernlånsamarbeid viktig?
Spørsmål om forskerstøtte i prosjekt	Har biblioteket utført litteratursøk tilknyttet forsknings prosjekt? Eller på annen måte blitt bedt om å bistå forskere?	Hvordan?
	Hvordan blir eventuelt biblioteket/bibliotekarere inkludert i forskningsprosjekt?	Som medarbeider med spesiell kompetanse? Eller blitt inkludert i prosjektprosessen via møter hvor man oppdaterer informasjon? Annet?

Tema	Spørsmål	Eventuelle oppfølgingsspørsmål
Faglig ansvar. På vegne av institusjonen	Har biblioteket ansvar for registrering og/eller godkjenning av institusjonens publikasjoner i CRISStin?	Kun de vitenskapelige publikasjonene eller mer?
	Har biblioteket ansvar for å rapportere publikasjoner såkalt NVI-rapportering?	
	Har biblioteket ansvar for publiseringsfond, eller bonusordning for forskere, etc.?	
	Har biblioteket ansvar for institusjonelt arkiv for å oppfylle nasjonale krav om egenarkivering?	Valg av system, rutiner, policy, registrering, publisering, etc., etc.?
	Har biblioteket ansvar for prosjektmodulen i CRISStin?	Eventuelt hvordan? Rutiner og opplæring eller registrering?
	Har biblioteket ansvar for lagring av forskningsdata?	Valg av system, rutiner, policy, registrering, publisering, etc., etc.?
Avslutning	Hvilken kompetanse og/eller ferdigheter vil du si er viktigst i ditt bibliotek?	Databasekompetanse, kommunikasjonsferdigheter, arkivkunnskap, økonomi/budsjett, digitaliseringskunnskap, etc.
	Hva med bibliotekarkompetanse kontra annen kompetanse, hva er viktigst?	Formell bibliotekarutdanning, it-utdanning, kommunikasjonsutdanning, etc.?

Kjøreplan for fokusgruppe

Profesjonen:

1. Gjør vår delingskultur oss overflødige? Har bibliotekarprofesjonen et overordnet mål om å støtte og veilede som gjør at vi til slutt ikke trengs? Eksempler fra intervjuene:
 - a. Gjøre forskerne mer selvhjulpne; Litteratursøk, referansestøtte, m.m. – tilrettelegger vi så godt at brukerne klarer det selv? Eller gir vi forskeren falsk selvtillit? Burde bibliotekaren i stedet fokusere på å utvikle egen ekspertkunnskap?
«Mange tenker at de finner det sjøl, og tror de har tilgang via google. Det har biblioteket lagt til rette for»
 - b. Mindre behov for tradisjonelle tjenester: Fjernlån, innkjøp, etc. går ned, må man ha bibliotekarkompetanse for å utføre dette, når alt går via store systemer som er enkle å bruke?
*har jo e-bok platt form – og det er dyrere å låne inn litteratur, også samfunnsøkonomisk, enn å legge til bøker i e-bokplattformen som blir tilgjengelig for alle.
...Men fjernlån er solidarisk*
2. Profesjonskamp: Eksempler fra intervjuene (to ytterpunkter):
 - a. Beveger bibliotekarer seg inn på nye fagområder, f.eks. forlag, arkiv, journalistikk, redaktør, etc.?
Valgt en ny som har jobbet i forlag bl.a. for ønsket mer kompetanse der.
 - b. Blir bibliotekarens oppgaver overtatt av kommunikasjonsavdelinger? (formidling, synliggjøring, m.m.)
Kommunikasjonsavdeling som bistår forskere med dette (formidling og synliggjøring).
3. Har bibliotekarer kompetanse tilbake som vi er alene om?
Ledelsen ønsker mer informasjon også ... så bruker mye tid på å trekke ut tall (publisering). ... Ved lønnsoppgjør skal de ha oversikt over publisering og h-indeks o.l.

Bibliotekarens rolle innen forskerstøtte; hvordan ser dere den?

1. Bidra til effektivisering i prosjekter, f.eks. hjelpe med litteratursøk (fordi forskeren ikke har tid) eller veiledning angående publisering (så forskeren slipper selv)?
2. «legge til rette for forskning»? Hva menes med det? Er det å ha tilgjengelig rett informasjon? Sørge for at forskeren får den informasjonen hen trenger i rett tid? Hvordan gjør man det?
3. Hva med rollen som samarbeidspartner i prosjekt?
 - Hva er relevant å bidra med for en bibliotekar?
 - Hvordan gå fram?
4. kvalitetssikring: kontroll av publikasjoner i institusjonelt arkiv?

Ut fra det vi har snakket om, hvilke tjenester (eventuelt rolle?) ser dere for bibliotekarer i framtiden?

- Hvorfor bør en bibliotekar utføre dem?
- Hvilken kompetanse bør bibliotekaren da ha?

- Bør mer inn i utdannelsen?

I 2025 er OA innført (ref. NFR, EU) og all vitenskapelig publisering (artikler) er åpent tilgjengelig.

1. Hva skjer da med bibliotekarens rolle?
 - a. Som veileder
 - b. Som publiseringseksperter
 - c. Som administrator av åpne arkiv
 - d. Etc.

Fokusgruppe - litteratur

1. Bedi & Walde (2017) *Transforming Roles: Canadian Academic Librarians Embedded in Faculty Research Projects*

Kvalitativ metode: semistrukturerte intervjuer.

Forskningsspørsmål:

Hvordan ble de integrert i forskningsprosjekter?

Hadde de studert forskningsmetoder under utdannelsen?

Hvilken rolle har de?

Hvordan blir de oppfattet av institusjonen og av kollegaer?

Hvordan ble rollen endret av deres erfaring som forsker.

Avgjørende/Bindende:

Deltakelse i forskningsprosjekter ble en naturlig forlengelse av bibliotekets rolle som kontaktbibliotekar.

Bibliotekarere har en unik posisjon ettersom de er både nøytrale og tverrfaglige.

Analyse:

Vilje til å lære, ta utfordringer og ansvar for å utvikle ny kunnskap og ferdigheter.

Bibliotekarprofesjonen er i stadig utvikling, det fører til at bibliotekarere blir mer tilpasningsdyktige.

Forskning er svært nyttig for det generelle referansearbeidet.

Tilpasset risikotaking: Bibliotekarere ikke redd for å ta utfordringer og muligheter som var utenfor deres rolle og ansvar. Typisk kjennetegn for bibliotekarere i undersøkelsen var at de er åpne for å lære nytt.

Utfordringer:

Viktigste utfordringen var å klare å balansere arbeidsmengden.

Unngå å bli «løpejenter» - noe som ofte forventes av forskere. Man må forhandle, gi informasjon og sette grenser.

Flere savnet metodisk grunnlag i utdannelsen. De følte derfor det var mer naturlig å være prosjektdeltakere på andres prosjekter heller enn forskere på egne ben.

Et savn at bibliotekarutdanningen mangler en egen metodikk.

2. Hansson & Johannesson (2013) *Librarians' Views of Academic Library Support for Scholarly Publishing: An Every-day Perspective*

Kvalitativ metode; fokusgruppeintervjuer ved to svenske universitetsbibliotek og personlige logger fra informantene.

Dagens situasjon: fremdeles tradisjonelle forventninger og praksis for vitenskapelig oppførsel (behaviour)/praksis? Mens nye ledelsesstrategier og teknologisk utvikling har gjort tradisjonelle bibliotekarroller vanskelige, til og med som «konsept».

Hvordan er det mulig å gjøre akademiske bibliotekarer aktive i akademiske prosesser? Og på hvilken måte influerer profesjonelle og institusjonelle identiteter holdninger til bibliotekarer?

Nye publiseringsstrategier krever mer proaktiv rolle i forskningsprosessen. Johannesson & Hansson 2012 analytisk rammeverk: modell brukt for å analysere resultatene av akademisk bibliotekar»ship». Spenning mellom tradisjonell reaktiv og proaktiv bibliotekarrolle.

Modellen er også inspirert av Abbott (*NB god forklaring!*)

Modellen viser velkjente dimensjoner ved bibliotekararbeid, og skal vise spenningen mellom fleksibilitet og den stabile, institusjonelle identiteten til et akademisk bibliotek.

Fokusgruppe: alle medlemmene har noe felles - individet har større potensiale til å diskutere emne som man tidligere ikke kunne reflektere på. Den samlede måten man lager svar på kan også gjøre det enklere for deltakere å snakke om potensielle sensitive temaer, f.eks.

Kompetanse og holdninger (Krueger & Casey 2009; Wibeck 2010)